

**T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEK EBEVEYNLİ AİLELERDE ÇOCUK YOKSULLUĞU:
TEKİRDAĞ İLİ ALAN ÇALIŞMASI**

EBRU OPÇİN

ARALIK-2018

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEK EBEVEYNLİ AİLELERDE ÇOCUK YOKSULLUĞU:
TEKİRDAĞ İLİ ALAN ÇALIŞMASI**

EBRU OPÇİN

TEZ DANIŞMANI:
Dr. Öğr. Ü. İlknur KARAASLAN

ARALIK-2018

T.C
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ebru OPÇİN'nin "Tek Ebeveynli Ailelerde Çocuk Yoksulluğu: Tekirdağ İli Alan Çalışması" başlıklı tezi 21/12/2018 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Ü. Yasin ÇAKIREL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora derecesi elde etmek için gerekli olan koşulları sağladığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Ramazan TİYEK

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans/Doktora derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Dr. Öğr. Ü. İlknur KARAASLAN

Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Zeki PARLAK	İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. İlknur KARAASLAN	Kırklareli Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Muhammet ATALAY	Kırklareli Üniversitesi

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Ebru OPÇİN
21/12/2018

ÖZ

TEK EBEVEYNLİ AİLELERDE ÇOCUK YOKSULLUĞU: TEKİRDAĞ İLİ ALAN ÇALIŞMASI

Opçin, Ebru

Yüksek Lisans, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Ü. İlknur KARAASLAN

Aralık 2018

Bu çağda yoksulluk, yalnızca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerin de güncel problemi olmaya devam etmektedir. Bu problem toplumun çeşitli kesimlerini farklı boyutlarda etkilemektedir. Yoksulluk, süregelen toplumsal değişimler ve küresel etkiler sebebiyle hanehalkının yapısında da önemli değişimler meydana gelmiş ve çocuğun bakımından sadece bir kişinin (çoğunlukla annenin) sorumlu olduğu aile biçimi olarak tanımlanabilecek tek ebeveynli ailelerin sayısında artış gözlemlenmiştir. Tek ebeveynli olmak, yoksulluğun başını çektiği bir dizi sorunu daha da karmaşık hale getiren, tetikleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuklar, hanede yaşanan bu dönüşümden çok fazla etkilenmekte, yoksul ve huzursuz bir hane ortamında büyüyen çocuklar, bir taraftan eğitim, sağlık, beslenme vb. sorunlarla mücadele etmek zorunda kalırken, diğer taraftan dışlanma, şiddet ve sömürüye maruz kalmaktadır. Ayrıca yoksul hanede büyüyen çocukların sorunları çoğu kez yetişkinlik döneminde yaşayacakları sorunların da habercisi olmaktadır.

Bu çalışmada; tek ebeveynli ailelerdeki çocuk yoksulların sorunlarını tespit etmek suretiyle, bu aile tipindeki çocukların özelinde çocuk yoksulların tümüne yönelik hizmetlerin geliştirebilmesi için oluşturulacak politikalara ve çözüm önerilerine bir nebze de olsa ışık tutabilmek ve veri sunabilmek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tek Ebeveynli Aile, Çocuk Yoksulluğu, Yoksulluk

ABSTRACT

CHILD POVERTY IN SINGLE PARENT FAMILIES: TEKIRDAG PROVINCIAL STUDY

Opçin, Ebru

Master Degree, Labour Economy and Industrial Relations

Supervisor: Dr. İlknur KARAASLAN

December 2018

Nowadays, poverty continues to be the current problem of not only the underdeveloped and developing countries but also of the developed countries. This problem has effects with different dimensions at the various classes of the society. Due to the poverty, continual social changes and global influences, significant changes have occurred in the structure of the household and an increase has been observed in the number of single-parent families that can be defined as the family form in which only one person (mostly the mother) is responsible for the child. Being single-parent is a phenomenon that triggers a series of problems that lead to poverty. Being single-parent confronts us as a phenomenon that triggers and make it more complicate for a series of problems which was led by poverty.

Children who are deeply affected by this transformation in the household, grow up in a poor and anxious house habitat, are on one hand faced with the problems of education, health, nutrition etc., on the other hand they are exposed to exclusion, violence and exploitation. In addition, the problems of children growing up in the poor households are often a sign of the problems that they will face during their adulthood.

In this study; by identifying the problems of child-poor in single-parent families, it is aimed to illuminate and submit data on the policies and solution proposals that will be formed in order to develop services for all children of the poor in this family type.

Keywords: Single Parent Family, Child Poverty, Poverty

ÖNSÖZ

Yetişkinlerle kıyaslandığında yoksullukla büyüyen çocukların birçok temel haktan yoksun kaldığı ve bağlantılı olarak psiko-sosyal, kültürel, ekonomik vb. sorun yaşadığı görülmekte ve tüm bunlar konunun önemini daha da artırmaktadır. Son yıllarda artış gösteren tek ebeveynlik olgusu da dikkate alınmak suretiyle çocuk yoksulluğu ile mücadele için yeni politikalar ve çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Tüm çocukların eşit olduğu bilinciyle, araştırmayı tüm çocuklara özellikle çocukluğunu yaşayamadan büyüyen küçük büyükler çocuk işçilere ve çocuk yoksullulara ithaf ediyorum.

Güler yüzü, anlayışı ile beni destekleyen, günün her saatinde rahatlıkla ulaşabildiğim, kendi görüşlerimi ifade etmem konusunda beni özgür bırakan, deneyimiyle çalışmama ışık tutan tez danışmanım İlknur Karaaslan'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans tez konumun seçiminde büyük katkısı olan ve kaynaklarını tereddüt etmeden benimle paylaşan çok değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Aykaç'a, desteklerinden ve ilgisinden ötürü değerli hocam İskender Gümüş'e, vaktini bize ayıran değerli hocam Muhammet Atalay'a teşekkür ederim.

Çalışmamda derin bilgilerini ve kaynaklarını benimle paylaşarak çalışmaya büyük ışık tutan, yolunda ilerlemeyi umut ettiğim, değerli hocam Denizcan Kutlu'ya sabrı, ilgisi, desteği ve katkıları için minnetle teşekkür ederim.

Çalışmanın hazırlanmasında her zaman yanımda olan ve sabrı ile yardımlarını benden hiç esirgemeyen özel arkadaşlarım ve başta Çağla Burcu Ün olmak üzere tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca asla haklarını ödeyemeyeceğim aileme; büyük sabır ile beni hiç yormayan ve bana destek olan başta annem Ayşe Opçin ve babam Heybet Opçin olmak üzere kardeşlerime teşekkür ederim.

Ebru Opçin

Aralık, 2018

Kırklareli

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK, TEK EBEVEYNLİLİK VE ÇOCUK YOKSULLUĞUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1.TEMEL KAVRAMLAR.....	5
1.1.1.Çocuk Yoksulluğu	5
1.1.2.Tek Ebeveynli Aileler	9
1.1.3.Çocuk Yoksulluğu ve Aile.....	11
1.1.4.Tek Ebeveynli Ailelerde Çocuk Yoksulluğu	13
1.1.5.Kapitalizm ve Yoksulluk	16
1.1.5.1.Kapitalizm ve çocuk yoksulluğu	19
1.1.5.2.Kapitalizm, aile ve çocuk	21
1.2.TEK EBEVEYNLİ AİLE VE ÇOCUK YOKSULLUĞU İLİŞKİSİNE YÖNELİK YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR VE İSTATİKSEL VERİLER	23
1.2.1.Türkiye’de Yapılan Araştırmalar ve İstatiksel Veriler	23
1.2.2.Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar ve İstatiksel Veriler	25

İKİNCİ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI.....	31
2.1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	31
2.2.ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	31
2.3.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	32
2.4.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, VERİ TOPLAMA ARACI VE SÜRECİ.....	33

2.5.ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ANALİZİ.....	35
2.6.ARAŞTIRMA BULGULARI	35
2.6.1.Tek Ebeveynli Aileye Geçiş ve Çocuklarının Eğitim, Beslenme ve Sağlık, Suç İlişkisi	36
2.6.1.1.Medeni durum ve tek ebeveynliği tetikleyen sebepler.....	36
2.6.1.2.“Bedel Ödemek”	37
2.6.1.3.Tek ebeveynlerin eğitim hassasiyeti ve okul masrafları	38
2.6.1.4.Çocuk, eğitim ve değişen şartlar	39
2.6.1.5.Sağlık güvencesi ve ekonomik güçlükler.....	40
2.6.1.6.Çocuk, sağlık ve maddiyat	41
2.6.1.7.Çocuk, beslenme ve aile desteği	42
2.6.1.8.Suç, çocuk ve sosyal hayat etkisi	43
2.6.2.Tek Ebeveynli Aileler ve Çocuklarının Gündelik Hayat ve Davranışsal Tutumları.....	44
2.6.2.1.Hane durumu, gündelik yaşam ve sorumluluk yüklenen çocuklar	44
2.6.2.2.Davranışsal tutumlar ve iletişim	46
2.6.2.3.Psikolojik değişim ve tutumlar	48
2.6.2.4.Dışlanma korkusu ve toplumsal baskı	50
2.6.2.5.Çocuk ve çocuğun sosyal çevresi.....	51
2.6.3.Hane Halkı Değişen Geçim Şartları ve Göç	52
2.6.3.1.Maddi durum ve değişen geçim şartları, borçlar.....	52
2.6.3.2.Maddi durum ve çocuk	54
2.6.3.3.Şiddet, psikolojik baskı ile kaçış ve yeni hane durumu	55
2.6.3.4.Göç ve daha iyi yaşam beklentisi	57
2.6.4.Tek Ebeveynli Aileler ve Çalışma Deneyimleri Ve Yardımlar ...	57
2.6.4.1.Çocuk bakımı ve iş hayatı	57
2.6.4.2.İşçi çocuklar ve çocuğun çalışmasına karşı tutum	59
2.6.4.3.Sosyal güvence ve yardım.....	60
2.6.4.4.Yardım ve yardıma karşı tutum.....	60
2.6.4.5.Yardım ve aile desteği.....	61
2.6.4.6.Yardımlar ve beklentiler	61
2.6.5.Çocuk, Umut ve Gelecek	62

SONUÇ	65
KAYNAKÇA	71
EKLER	87
EK 1: Görüşme Soru Formu	87
EK2: Gözlem Formu.....	93
EK 3: Kategorik Endeksleme Çalışması	95
EK 4: Görüşme Çizelgesi.....	97

KISALTMALAR

- akt.** : Aktaran
- BASAGM:** Bakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼
- OECD** : Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Teşkilatı
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- UNICEF** : Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1.1:** Çocuk Yoksulluğunun Olası Döngüsü.....9
- Şekil 2.1:** Kategorik Endeks Oluşumu ve İzlenen yol.....34

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Çocukların Ebeveynlerin Eğitime Göre Dağılımı.....	36
Tablo 2.2: Tek Ebeveynliğe Yol Açan Sebeplerin Oranları.....	37
Tablo 2.3: Tek Ebeveynli Ailelerin Konut Mülkiyeti ve Isınma Şekli.....	45

GİRİŞ

Endüstrileşme, kırdan kente hızlı göç ve küreselleşme ile dönüşüme uğrayan toplumsal yapı ve kurumlar gibi aile de bu dönüşümden etkilenmiş ve dönüşmüştür. Yaşanan bu dönüşümler ile modern yaşamın, toplumun en küçük birimi olan aile kurumunda da risk oluşturmaya başladığını söylemek mümkündür. Her ne kadar bu kültürel ve sosyolojik değişimler kişiden kişiye farklılık gösterse dahi benzer olumsuz sonuçlara neden olmuştur.

Aile kurumu emek piyasası için sermaye ve emek piyasalarının devamlılığını sağlayan temel bir birimdir. “Emek piyasasına çocuk yaşta girmeye zorlananların sorumlusu çocukların aileleri değil sistemin kendisidir” diye ifade etmek yanlış olmayacaktır. Günümüzde çocukluğunu yaşayamayan çocuklar artmakta iken bu sorun sadece az gelişmiş yoksul toplumların sorunu değil bilhassa gelişmiş endüstri toplumlarının da sorunudur.

Endüstrileşme, şehirleşme ve teknolojik gelişmeler ile geleneksel aileler büyük oranda dağılmış, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkilerde köklü değişimler yaşanmıştır. Aile kurumunda meydana gelen dönüşüm sonucunda; yeni modeller ve yaşam biçimleri oluşmuştur. Bunlar; tek ebeveynli aile, annesiz-babasız aile, karışık aile vb. olarak sıralanabilirken, bu aile tipleri bazı yeni sosyal riskleri de beraberinde getirmiştir. En küçük sosyal birlik olan aile, insanın ilk gerçekleştirmeye başladığı sosyal bir birliktir. Ailede oluşan riskler, tek veya çift ebeveynli ailelere sahip yoksul çocuklarda gelir ve statü olarak daha iyi yerlerde olan çocuklara göre beraberinde daha çok risk doğurur iken, yine bu çocukların hayatta vasıf kazanma çabalarındaki eşitsizlik diğer çocuklara göre sürekli biçimde devam etmektedir.

Bu dönüşümlerde Türk aile yapısının da etkilendiğini söylemek mümkündür. Toplumsal değer yargılarının değişmesi, teknolojinin ilerlemesi, kadının çalışma hayatında aktif rol alması, göç, yoksulluk vb. bu değişimin temel sebepleri arasında sayılabilir. Yine bu dönüşümlerin etkisiyle aile kurumunun çözüldüğü söylenebilir. Hanede yaşanan huzursuzlukların,

beklentilerin karşılanamamasının ve bunlarla beraber ortaya çıkan bazı psikolojik, ekonomik ve sosyal sorunların ailenin dağılmasına neden olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmada, toplumda önemli bir sorun olan yoksulluk, tek ebeveynli çocuklar özelinde incelenmektedir. Parçalanmış aileye sahip çocuklar, yoksul çocuklar, karışık hane ortamında yetişen çocuklar suça itilmekte ve suça itilen çocukların birçoğu sokaklarla çok küçük yaşta tanışan çocuklar olmaktadır. Şiddetin hâkim olduğu hanelerde büyüyen çocuklar toplumsal düzene olan itimatlarını kaybetmektedirler. Çoğu kez yoksul ailelerde yetişen bu çocuklar şiddet ve sömürü ortamına daha çok maruz kalırlarken, maruz kalınan bu şiddet onlara hedef, tanık veyahut katılımcı sıfatı yüklemektedir.

Hiç kuşku yok ki ailenin statüsü, mağduriyeti, mensubu olduğu sınıf çocukta yaşa ve cinsiyete bağlı olarak çok daha fazla soruna neden olmaktadır. Fiziksel olarak, psikolojik olarak, buldukları durumu kavramaları açısından, duygusal ve sosyal gelişimleri henüz tamamlanmamış olması nedeniyle çocuklar, yoksulluğun yıkıcı etkilerine maruz kaldıklarında bu durum onların gelişimlerini ve yetişkinlik dönemindeki yaşantılarını kuşkusuz olumsuz yönde etkilemektedir. Keza; sokakta yaşayan çocuklar, sokakta çalışan çocuklar, kurum bakımı altındaki çocuklar, çocuk işçiler vd. çocuk yoksulluğunun topluma yansıyan örnekleridir denilebilirken, ailenin yoksulluğunun ve bulunduğu koşullarının çocukların hayatları üzerinde nasıl sonuçlar doğurduğunu da bize açıkça göstermektedir.

Çalışma ile tek ebeveynli ailelerdeki çocuk yoksulluğunun sadece ekonomik yönden değil psikolojik açıdan da etkileri olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmış, artan tek ebeveynli ailelerdeki çocukların buldukları ekonomik koşullar içerisinde eğitim, sağlık, beslenme, psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerin ne düzeyde gerçekleştiği ve yoksunluklarının saptanması amaçlanmıştır. Gittikçe artan eğilimde olan tek ebeveynli aile modelinde fertlerin nasıl etkilendikleri, ortaya çıkan sorunlara ürettikleri çözüm yolları ve ihtiyaçları, aldıkları destekler, çocukların değişen rolleri ve yoksunlukları incelenmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. Türk sosyal bilimler yazınında tek ebeveynli çocuklar üzerine yapılan yoksulluk çalışmaları kısıtlı

sayıdadır. Bu nedenle, yapılan bu araştırmanın ilgili literatüre katkıda bulunacağını söylemek mümkündür.

Çalışma yöntemi geliştirilirken oluşturulan soru formu ile yöntem iç içe ilerlemiş ve bu doğrultuda en iyi yöntemin derinlemesine görüşme tekniği olduğu ve bu tekniğin en iyi veri toplama aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma derinlemesine görüşme tekniği kapsamında açık uçlu sorulardan oluşan yarı-yapılandırılmış soru formu ile hane ziyareti yapılan ailelerde uygulanan bir adet gözlem formundan oluşmaktadır. Hane ziyaretlerinde görüşme esnasında hazırlanmış olan gözlem formuna notlar alınarak, tek ebeveynli aileler ve çocuklarının, hane koşullarını, gelir düzeylerini, duyu durumları ve davranışlarını, geçim ve hayat şartlarını, gündelik yaşam deneyimleri üzerine gözlemlerde bulunulmaya çalışılmış, veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ve gözlem formları bir kategorik endeksleme ile tek ebeveynli ailelerde çocuk yoksulluğuna neden olan olgular düzenlenmiş ve araştırmanın yazımına temel oluşturmuştur. Kategorik endeksleme ile oluşturulan kodlar tümevarımcı bir şekilde araştırmanın belirli bir kavram oluşturmasında kullanılmıştır.

Çalışmanın planı iki bölümden oluşturulmuş, birinci bölüm ile tarihsel ve kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmış, aynı bölüm içerisinde temel kavramlar açıklanmıştır. İkinci ve son bölümde ise kavramlardan alana doğru bir yol izlenerek araştırmanın amacı, evreni ve örnekleme, sınırlılıkları, yöntemi, süreci, analizi ve bulgularına yer verilmiştir. Bulgular, oluşturulan kategorik endeksleme çalışması ile beş kategoride açıklanmıştır.

Tüm bunları izleyen sonuç bölümü ile çalışma noktalanmıştır. Ekler bölümünde sunulan görüşme soru formu, gözlem formu, kategorik endeksleme çalışması ve görüşme çizelgesi ile çalışmanın genelinde söylenenleri bütünleyebilmek amacı güdülmüştür.

1.BÖLÜM

YOKSULLUK, TEK EBEVEYNLİLİK VE ÇOCUK

YOKSULLUĞUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Temel Kavramlar

Araştırma’da kuramsal çerçeve kapsamında çocuk yoksulluğu, tek ebeveynli aileler, çocuk yoksulluğu ve aile, tek ebeveynli ailelerde çocuk yoksulluğu tanımlanmaya çalışılırken aynı zamanda kapitalizm ekseninde yoksulluk ve çocuk yoksulluğu anlatılmaya çalışılacak ve tek ebeveynli aileler özelinde çocuk yoksulluğu konusunda yapılan araştırmalara değinilecektir.

1.1.1.Çocuk Yoksulluğu

Çocuk yoksulluğu ilk ortaya çıktığı dönemde “yoksul olan ailelerin çocuğu” olarak algılanırken 1980’lerden bu yana çocuk yoksulluğunun farklı bir ifade olarak ele alınması gerektiği görüşü baskın hale gelmiştir (Kudubeş ve öte., 2017: 81). Çocuk yoksulluğu kavramı, çocukların gelişimlerinin ve büyümelerinin tamamlanabilmesi açısından lazım olan kaynak ve imkanlardan yoksun olmalarını ifade eder (Kahraman ve Sallan Gül, 2015: 362). Yoksulluk çocukların ayrımcılıktan korunma, katılım, yaşama, eğitim, beslenme ve sağlık gibi doğal haklarından yeterli düzeyde faydalanamamalarına ve istismarlarına neden olmaktadır. UNICEF, yoksulluğun olumsuz tesirlerinin en fazla çocuklar üstünde görüldüğünü, özellikle erken yaşlarında maruz kaldıkları yoksulluğun onlar için yaşamlarının ilerleyen zamanlarında da etkisini derinden hissettirebileceğini ve yaşamlarına engel teşkil edebileceğini belirtmiştir (UNICEF, 2004: 18). Yoksul olarak yaşayan çocuk oranı yine aynı biçimdeki yetişkin kişilere göre daha yüksek bir orana sahiptir. Çocuk yoksulluğunun kabullenerek konunun ölçülmesi, incelenmesi ve çözüm yollarının bulunması gerekmektedir (UNICEF, 2012: 15).

Çocuk yoksulluğu sadece gelişmemiş ülkelerin değil bilakis gelişmiş ülkelerin de problemidir (Aral ve öte., 2016: 42). Birçok değişkene bağlı olarak ortaya çıkan çocuk yoksulluğu, gelişmişlik seviyeleriyle alakalı olduğu

gibi emek piyasalarının yapısı ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutumlar, gelir dağılımı adaletsizliği, ebeveynlerin eğitim seviyeleri ve aile yapılarına da çok bağlı olduğu belirtilmektedir (Metin, 2015: 169).

Artan gelir eşitsizliği beraberinde ebeveynlerin çocuklarının istikbaline yatırım yapma kapasitelerini de eşitsizleştirmektedir. Bu durumun çocuk yoksulluğu oranları üstünde de belirleyici etkisi olmakta ve fakir çocuklar geleceğin fakir ebeveynleri olmaktadır. Piramidin tepesindeki varlıklı ebeveynler en yeteneksiz çocuklar için dahi güvenli bir istikbal satın alabilmektedir (Esping-Andersen, 2011: 155-160).

Yapılan birçok araştırma çocukların hayatına ve iyi olma haline etki eden önemli değişkenlerden bir tanesini de gelir düzeyi olarak kabul etmektedir. Mukayese edildiğinde OECD ülkelerine karşın Türkiye’de çocuklar nispeten daha yüksek gelir adaletsizliğine ve yoksulluğa maruz kalmaktadırlar (Karakaş ve Çevik, 2016: 891). Buna göre; yoksulluk sınırının¹ altında hayatını sürdüren fertlerin oranının 2015 yılında %21,9 olduğu belirlenmiş, türlerine göre hane halkları incelendiğinde ise yoksulluk; tek ebeveynli ve en az bir çocuğu olan hane halklarının %29,3’ünün hesaplanan göreceli yoksulluk sınırının altında hayatlarını sürdürdükleri gözlemlenmiştir (TÜİK ,2017, Erişim: 14 Şubat 2018). OECD üyesi ülkelerin çoğunluğunda ise her on çocuktan biri yoksulluk sınırı altında kalmaktadır. Yoksul ailelerde yetişen birçok fert yoksulluğa daha çok maruz kalmakta, kendilerini sağlık açısından yoksulluklarından dolayı daha az sağlıklı ve mutsuz olarak görmektedirler ve görece daha yetersiz eğitim almaktadırlar (Topkaya, 2013: 167-172). Çocukların geleceğin toplumunu kurmada yetenekleri, nitelikleri ve bilgileri ile sorumluluk alacakları farz edildiğinde gelişimlerini tamamlayacak olanaklardan yoksun kalmaları toplumların kalkınmasına mâni olacaktır (Durgun, 2011: 145). Sürdürülebilir ekonomik refah için ihtiyaç duyulan insan sermayesini inşa etmek adına aşırı yoksulluk içinde büyüyen çocuklara

¹ Açlık sınırında yaşayan hane halklarının yetişkin kişi başına hesapladıkları değere besin dışı temel (barınma ve giyim vb.) harcamaların da eklenerek hesaplanması yöntemiyle tahmin edilmektedir (Çağatay ve Zambak, 2012: 11).

özel dikkat gösterilmesi gerekir. Keza sorunu daha iyi anlamak, bunun üstesinden gelmek için hayati bir adımdır (UNICEF ve Wold Bank, 2016).

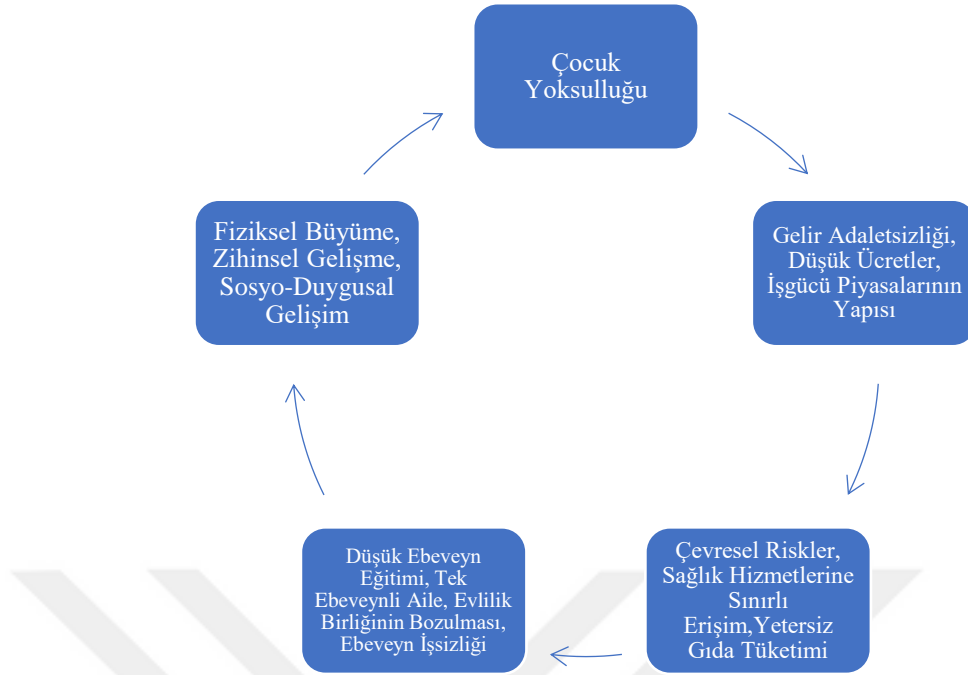
Bugünkü durumda bir diğer ayırım ise dijital teknolojilerde karşımıza çıkmaktadır. Dijital teknoloji dünyası varlıklı ailelerden gelen çocukların zaten sahip oldukları avantajları daha da arttırırken yoksul ve en dezavantajlı çocuklara herhangi bir fırsat sunmamaktadır. Aynı zamanda milyonlarca çocuk internete erişememekte veyahut internet erişimi düzensiz veya düşük kalitede olmaktadır. Zaten bu çocuklar, çoğu kez en yoksun haldeki çocuklardır. Dijital teknoloji dünyasına erişememeleri, onların yoksunluklarını daha da arttırırken, kuşaklarca süregelen yoksulluk ve dezavantajlı kısır döngülerini yıkmalarına yardım edebilecek bilgi ve becerileri elde etmelerine engel olacaktır (UNICEF, 2017).

Daha yoksul ailelerde yaşayan çocukların bir yaşına gelmeden ölme ihtimallerinin varlıklı ailelerde yaşayan çocuklardan daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Daha yoksul ailelerde yaşayan çocukların doğum öncesinde ve sırasında sağlık personeline erişemedikleri, bir kısmının sağlık güvencesinin olmadığı, yaşanılan meskende hijyen şartlarının yeteri kadar sağlanmadığı, ebeveynlerinin daha eğitimsiz oldukları belirtilmiştir (Eryurt ve Koç, 2009: 115-117).

Toplumun temeli olan aile aynı zamanda, çocuğun sosyalleşme sürecini gerçekleştirdiği yerdir. Aile içindeki olumsuzlukların hiç kuşkusuz en çok çocuklar üzerinde tesir ettiği ve aile içerisindeki uyumun onlara ve onların başarılarına da yansıtacağı yaygın olarak kabul edilen bir düşüncedir (İpek, 2012: 160). Yoksulluk riski taşıyan aile formlarına bakıldığında genel kanı; asgari ücretle geçinen ve sağlık güvencesi olmadan kayıt dışı sektörde çalışan ailelerdeki çocuklar, geçici ve vasıfsız işlerde çalışan ailenin geçiminin sadece bir kişi aracılığıyla sağlanan ailelerdeki çocuklar, çok çocuklu veya tek ebeveynli ailelerin çocukları, göç yaşamış işsiz aile içerisinde kronik hastalığı olan ailelerdeki çocuklar, etnik ya da ırksal azınlığa ait çocuklar olarak sayılabilir (UNICEF, 2006; Kurnaz, 2007; Gün, 2010; Kahraman ve Sallan Gül, 2015). Ailenin yoksul oluşu beraberinde çocuk yoksulluğunu getirmekte ve birincil sebep olarak sayılmaktadır.

Esping-Andersen yoksul ailelerde yetişen çocukların işsizlik, okulu bırakma ve ikinci nesil refah bağımlıları haline gelmeleri riskinin yoksul olmayan çocuklara nazaran daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Kalıtsal bir biçimde çocuklarda var olan yoksulluk riski sosyal sermaye eşitsizliğini daha da derinleştirmektedir. Aile yapısında gittikçe ortaya çıkan değişim beraberinde kutuplaştırmayı daha belirgin hale getirebilir. Keza günümüzde artmaya başlayan bu durumun görünümü artık daha istikrarsız ve yalnız-anneli ailelerde yetişen çocuklar olmaktadır. Tek ebeveynli çocukların yoksul sayılmalarının bir diğer sebebi, ebeveynlerin çocuklarına fazla zaman ayıramamasından kaynaklı oluşan potansiyel büyüme açığıdır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki bekâr annelerden oluşan tek ebeveynli ailelerin ciddi seviyede gelir istikrarsızlığı göstermelerinden mütevellit bu ailelerdeki çocuk yoksulluğu oranları daha yüksektir (Esping-Andersen, 2011: 157; Metin, 2015: 171).

Çocuk yoksullarda; çocuk işçi olarak iş piyasasına girme risklerinin yüksek olduğu, sağlık sorunlarıyla daha sık karşılaştıkları; yoksulluğun zihinsel gelişimlerini, becerilerini ve akademik başarılarını negatif etkilediği, algılamada zorluk yaşayabilme risklerinin daha fazla olduğu ve öğrenme kapasitelerinin azaldığı ve okula devam etme oranlarının düşük olduğu gözlemlenmektedir (Hatun, 2002: 15-28).

Şekil 1.1. Çocuk Yoksulluğunun Olası Döngüsü

Kaynak: Şekil, bu çalışma içerisinde türetilmiştir.

Çocuk yoksulluğunun muhtemel sebepler ve etkileşimleri Şekil 1.1 ile gösterilmeye çalışılmıştır. Böylece, açıklanmaya çalışılan konunun şekil yardımıyla somutlaşarak bir genellemeye ulaşılması amaçlanmıştır.

1.1.2. Tek Ebeveynli Aileler

Yaygın olarak kabul görmüş, toplumun çekirdeği ve esas ögesi olan aile kavramı toplumun en kadim kurumudur. Şüphesiz tüm toplumlar mevcudiyetlerini devam ettirebilmek için bu evrensel kuruma ihtiyaç duyar. Her konuda etkisi olmuş olan teknolojik ilerlemeler, kentleşme ve endüstrinin gelişmesi aile kurumunu da etkilemiştir. Bu etkilerin sonuçlarından biri olan tek ebeveynli aileler, aile sistemin önemli bir unsuru haline gelmiş; yaklaşık olarak çoğunluğu kadın hane reislerinden oluşan tek bir ebeveynli çocuklu aileler oranında artış gözlenmiştir.

Tek ebeveynli ailenin bir tanımı yapılacak olursa; farklı sebeplerle yalnız kalmış babanın veyahut annenin, çocuğun sorumluluğunu sadece kendisinin aldığı aile tipidir. Oluşmasına neden olan durumlar ise; ölüm, boşanma ve

tercih sonucu² olurken, bu parçalanmalarda çocukların sorumluluğu sadece babası veya annesinde olmaktadır (Gökçe, 1976: 66, Boylu ve Öztop, 2013: 210). Batı toplumlarıyla karşılaştırıldığında Türkiye’de daha az görülen tek ebeveynli aileler, kentlerde daha yaygın iken kırsal alanda daha az olduğu söylenebilir.

Aile fertlerinin iradesi dışında olan ölüm, ailenin parçalanmasına doğal olarak sebep olduğu gibi, iyi ya da kötü tesirlerinin (ekonomik yönden) olması ailenin daha çok sosyo-ekonomik hâlliyle alakalıdır. Özellikle yoksul ailelerde bu parçalanma şeklinde erken yaşta ebeveynlerden birinin vefatı çok ciddi sorunları meydana getirebilmektedir (Yusufoğlu ve Kızmaz, 2015: 3). Bu tarz tek ebeveynli ailelerde genellikle başka evlilik olmazken, psikolojik ve ekonomik yönden aile sarsılmakta, özellikle eşini kaybeden kadın ebeveynli ailelerde bu etkiler daha derin olmaktadır. (Yusufoğlu ve Kızmaz, 2016: 31).

Ailenin bağlılığının ve birliğinin dağılması neticesinde oluşan boşanma; evliliğin beklentilerini karşılayamaması, eşler arası kültürel farklar, şiddetli anlaşmazlık ya da aile içi şiddetin (cinsel, sözel, fiziksel, psikolojik) olması ve benzeri sebeplerle olmakta ve bu ayrılıklar çiftlerin psikolojik yönden daha iyi olmalarını sağlamaktadır (Can ve Aksu, 2016: 889, Yıldırım, 2004: 61). Geçmişe nazaran boşanma oranlarının artmasında; geleneksel cinsiyet rollerinin beklentilerinin değişmesi ve kadının iş hayatında aktif rol alması, çocuk sorumluluğu ve bakımı, çiftler arasında iletişim sorunları birçok sebepten bazılarıdır (Sevim, Güldeste ve Öner, 2016: 300, Winchester, 1990). Ayrılıklar genellikle evliliğin ilk senelerinde³ daha fazla olmakta ve daha çok ekonomik sorunlar nedeniyle gerçekleşmektedir (Ünal, 2013: 601).

Tercih sonucu oluşan tek ebeveynli aileler birçok çeşitte meydana gelebilmektedir. Bu durumlara genel itibari ile nikâhsız birlikteliklerden kasten çocuk sahibi olarak, bekar yetişkinlerin evlat edinmesiyle, sunî

² Nikahsız birliktelikler, fertlerden birinin terki, bekar yetişkinlerin evlat edinmesi, sperm bankaları, yapay dölleme, genetik mühendislik eseri bebekler, taşıyıcı anneler aracılığı ile oluşan çocuklardan olan aileler.

³ Boşanmaların 2016 yılında %39,1’i evliliğin ilk 5 yılı, %21’i ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017, Erişim: 14 Şubat 2018)

döllenme yolu ile çocuk sahibi olma örnek verilebilir. Bu tür birliktelikler veya evlilikler uzun vadeli olmamakta ve beraberinde çocuklu yalnız ebeveynler meydana getirmektedir (Şentürk, 2008: 22, Boylu ve Öztop, 2013: 210). BASAGM (2006) yaptığı araştırmada Türkiye’de tercih sonucu var olan birlikteliklere olumlu yaklaşmadığını, bireylerin %66’sının bu birlikteliklerin kendilerini rahatsız ettiğini %20’sinin ise rahatsız etmediklerini sonucuna ulaşmışlardır.

1.1.3.Çocuk Yoksulluğu ve Aile

Toplumun en küçük birimi olan aile çocuğun toplumsal, fiziksel, maddi ve manevi tüm ihtiyaçlarını karşılamada en yüksek seviyede sorumluluğa sahiptir. Şüphesiz bu ihtiyaçları karşılamada yoksulluğun sebep olduğu maddi ve manevi problemler aile yaşamını birçok yönden olumsuz etkilemektedir (Öztürk, 2008a: 20). Yoksul olmak veyahut yaşadığı toplumdaki hayat standardının altında olmak; kişilerde dışlanma yaratarak “mutlu bir yaşam”ı anlatan tüm olanaklardan mahrum bırakmakta, kişi kendini hor görmeye başlamakta, kişiyi hayattan geri çekilme davranışına, utanç ve suçluluk duymaya, kin ve öfke ile beraber kendine veya başkalarına şiddet meyilli davranışlara yöneltmektedir (Bauman, 1999a: 59-60).

Yoksulların hayatlarını idame ettirmeleri için lazım olan varlıkları bulmakta güçlük yaşamaları onları toplumdaki ayrıştırmaktadır. Yoksulların kendilerini topluma ait görmemeleri ve yoksulluk kültüründe yaşamaları topluma ait olma duygularını iyice zedelemekte, dışlanmayı daha da derin hissetmelerine neden olmaktadır. Bu sebeple yoksulluk safi olarak sadece ekonomik bir sorun olmamakla beraber ötekileştirme, dışta tutma, dahil olamama ve bir ayrışım sorunudur (Yusufoğlu ve Kızmaz, 2016: 32). Ailelerin ve bireylerin sosyal dışlanma yaşamaları sonucu ortaya çıkacak en önemli problemlerden biri de ruhsal ve fiziksel sağlıklarının bozulması olacaktır. Sosyal dışlanmanın kaygı, kadercilik, ayıplanma hissi, zayıflık ve umutsuzluk vb. sonuçlara neden olduğu, olası sonucunda sosyal ilişkileri yıpratarak suç oranlarının yükselmesine ve tıbbi problemlere yol açtığı belirtilmiştir (Hekimler, 2012: 20).

Yoksulluk haneye getirilen gıdaların yetersizliğine, hane içerisinde stres, annenin beslenme bozukluğu ve kronik yorgunluğu sebebiyle anne sütünün erken kesilmesine, düşük doğum oranı yüksek bebeklerin olmasına neden olmaktadır (Hatun ve öte., 2003: 253). Yoksulluğu açlık denklemine gören Bauman; yoksulluğun berbat hayat ve barınma şartları, parçalanmış aileler, hastalık, verimsizlik, zayıflayan toplumsal bağlar, cehalet, saldırganlık ve bir geleceğin olmaması gibi diğer birçok komplike vecize olarak tanımlamıştır (Bauman, 1999b: 78). Görülen o ki yoksulluk ailenin birliğini, psikolojisini, huzurunu, sağlığını doğrudan etkilemektedir.

Yoksulluk çocukları büyüme, yaşama ve gelişim yönünden ihtiyaçları olan olanaklardan mahrum ederek çocukluk süreçlerini birçok açıdan tehdit etmektedir. Yoksulluk ailelerin ve toplumların çocuklar adına koruyucu ortamlar sağlamalarını, eşitsizlikleri güçlendirerek veyahut artırarak eşit fırsatlardan faydalanmalarını engeller. Bu durum ile birlikte çocukları dışlama, ayrımcılık, sömürü, şiddet ve istismar gibi menfi durumlar karşısında savunmasız bırakır (Altıparmak, 2008: 85).

Daha küçük yaştaki çocuklarda yoksulluğun tesiri daha ağır boyutlara ulaşabilmekte iken, etkileri ise zihinsel gelişim için olması gereken öğrenme deneyimlerinin yetersizliği, yetersiz beslenme, çevreden zararlı maddelere maruz kalma, toplum hizmetlerinden yararlanamama, gidilen okulların eğitim niteliğinin düşük olması, barınma koşullarının kötü olması hatta evsizlik, sokaktaki tehlikeler, aile içi şiddet olarak sıralanabilir (Öztürk, 2008b: 68).

Yoksulların oturdukları evler usule uygun ve sağlıklı olmayan yerlerdir, çoğunlukla hanelerin bulunduğu muhitler de sağlıksız çevrelerdir. Yoksul muhitlerinde insanların bilhassa da çocukların sağlıklarını korumaları pek mümkün olamamakta bu bağlamda yoksulun hastalıktan kurtulması da pek mümkün gözükmemektedir (Ocak, 2007). Hanenin sağlıksızlığı hastalıkların hem doğmasına hem de var olduğu yerlerde kısır döngünün sürmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte yoksulluk koşullarında yaşayan çocukların kendilerine ait odaları, dolapları, çalışma masaları olmamasının daha da ötesinde kendilerine ait yatakları dahi yoktur (Semerci, 2012: 195).

Bu durumun en olumsuz sonuçlarından biri olan bebek ve çocuk ölümlerini de arttırmaktadır yoksulluk. Bu ölümler üzerinde doğrudan olduğu kadar yetersiz beslenme, kalabalık aile yaşamı ve hane içerisinde sigara tüketilmesi gibi hane içi fiziki ortamın da dolaylı tesirleri bulunmaktadır (Hatun ve öte., 2003: 256). İlgili göstergelerde geliri yüksek ülkelerdeki çocukların %1'inden daha azı beşinci yaşını doldurmadan ölmekte iken; geliri düşük yoksul ülkelerdeki durum ise beş katı daha yüksektir. Yine aynı şekilde geliri yüksek ülkelerde beş yaşından küçük çocukların %5'inden daha azı yetersiz beslenmekteyken, geliri düşük ülkelerde ise bu yaş grubundaki çocukların neredeyse yarısı çok az gıda ile beslenmektedir (Sapancalı, 2001: 135).

Yoksul ailede yaşayan çocukların istismar, şiddet ve ihmale maruz kalma sıklıkları daha yüksek olurken, maruz kalınan şiddette çocuklar kimi zaman hedef kimi zaman da tanık veyahut katılımcı vasfını yüklenmektedirler. Egemenliğin şiddet olduğu ortamlarda küçük yaşlardan itibaren var olmak çocukların toplumsal düzene ve yetişkinlere olan itimadını zedelemektedir. Yine aynı çocukların okullarında başarısız olmaları ve okulu bırakma eğilimlerinin daha yüksek olması yaygın olarak görülmekte; bunalım, kendini denetleyememe, saldırganlık ve benzeri sorunlar baş göstermektedir (Özenoğlu ve Ünal, 2015: 174).

Ailenin yoksulluğunun bir diğer etkisi ise eğitim çağındaki çocukların okula gönderilmemesi ve çocuk emeğinin geçim sıkıntısını gidermede bir destek stratejisi olarak kullanılması da bu kesimde kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır (Şengül ve Ersoy, 2006: 70).

1.1.4. Tek Ebeveynli Ailelerde Çocuk Yoksulluğu

Kuşkusuz geçmişten günümüze tüm topluluklarda birey eğitimi, bulunduğu toplumun kurallarını ve kültürünü, ilk sosyalleşmesini ve bunun gibi tüm ilk öğretileri aksi bir durum olmadıkça yetişkinlik sürecine kadar en iyi şekilde ailede tamamlamaktadır (Şentürk, 2008: 8). Toplumdaki bir çok birimi dönüştürmeye başlayan endüstrileşme, küreselleşme ve kırdan kente olan göçler ile modern yaşam aile biriminde de risk oluşturmakta ekonomik, sosyal ve kültürel dönüşümler her ne kadar kişiden kişiye toplumdaki topluma

fark gösterse de çoğu benzer olumsuz sonuçları doğururken bu olumsuzluklar; devam ettirilemeyen evlilikler, aile ortamında huzursuzluklar, beklentilerin karşılanmaması bunlarla beraber gelen psikolojik, iktisadi, sosyal sorunları açığa çıkarmakta ve birimin dağılmasına neden olmaktadır (Acar, 2001). Tüm bunlarla beraber gelen yoksulluk, kadınların ailedeki pozisyonlarını ve evliliğin istikrarını ciddi derecede sarsmakta, yoksul ailelerde yaşanan sorunların kişileri şiddete yönelttiği, şiddete maruz kalan kadınların da ruhsal sorunlarının arttığını ve bu sorunları çocuklarına yansıtarak aynı şiddeti onlara yönelttikleri belirtilmektedir. Yoksulluğun beraberinde tükenmişlik hisseden kadınların, çocuklarının ihtiyacı olan alaka ve bakımı gidermekte zorlandıklarını bu sebeple çalışma mecburiyetinde olduklarından çocukların bakımının temin edilemediği ve sorun olduğu anlatılmaktadır (Arıkan, 2002: 4-5).

Ölüm, boşanma veya tercih sonucu oluşan tek ebeveynli bir ailede yaşıyor olmak çocuk yönünden sosyal dışlanma riski taşıyan bir unsurdur. Aile birliğinin koruma, dayanışma ve destek olma işlevlerinden mahrum olan bu çocukların, toplumsal ve ekonomik risklerle karşı karşıya oldukları bilinmektedir (Şentürk, 2008: 23). Yine bu çocuklar için dışlanmanın yanı sıra yoksulluk hali, dezavantajlı konumlarından dolayı iki ebeveyne sahip olan çocuklardan görece daha fazladır (Tiyek, 2016: 45).

Tüm bu durumlarda ailenin parçalanması; ölüm veyahut boşanma ile gerçekleşmesi, ayrılıklara sebep olan çatışmalar ve huzursuz bir hane ortamı çocuğun eğitimini, okul başarısını, psikolojisini etkilemektedir. Keza ilgi görmeyen, teşvik edilmeyen, örnek davranışlardan mahrum kalan çocuğun başarısız olması beklenen bir sonuçtur (Şentürk, 2012:124). Küçük yaşlarda ebeveynlerinin birlikteliğinin sona erdiğine şahit olan çocuğun geleceğinde problemler yaşaması yüksek bir olasılık taşımaktadır (Şentürk, 2008: 14). Keza araştırmalar göstermektedir ki parçalanmış aile mensubu çocuklar, karışık hane ortamında yetişen çocuklar, yoksul çocuklar suça sürüklenmekte, suça itilen çocukların geneli ise sokaklarla çok küçük yaşta tanışan çocuklar olmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 106).

Tek ebeveynliğin ilk zamanlarında anne ve babalar mukayese edildiğinde anneler genellikle çocuğu tek başına büyütmekle ilgili çok endişelendiklerini, maddi sıkıntıların ve sosyal hayatta maruz kaldıkları sorunların arttığını ifade ederlerken, babalar duygusal açıdan kendilerini zayıf ve eksik hissettiklerini bununla birlikte çocuklarını tek başlarına nasıl büyütecekleri kaygısını onların da yaşadıkları görülmüştür (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011: 98-99). Her iki tek ebeveynler ayrılık sonrasında duygusal, sosyal ve ekonomik olarak hayata uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Kadın ebeveynler ekonomik yönden daha dezavantajlı olup aynı zamanda da çevrenin olumsuz tutum ve davranışlarıyla da baş ederken çocuklar açısından ayrılık durumu; ekonomik zorluklar, eğitim, psikolojik ve sosyolojik sorunlar oluşmasına neden olmakta ve kurum olarak ailenin fonksiyonlarını yerine getirmemesine neden olup toplumu riske sokmaktadır (Şentürk, 2008: 15). Tek ebeveyn olan kadınların ailenin parçalanmasından sonraki dönemde karşı karşıya kaldıkları ekonomik ve psikolojik sorunlar, parçalanmaların onlar için en son çözüm yöntemi olduğunu göstermektedir (Çakar, 2010: 33).

Söz konusu çocuklar olduğunda da benzer sonuçlar ortaya çıkarken, tek ebeveynli olduktan sonra bu değişimi utarılacak bir değişiklik olarak algılayan, ekonomik sıkıntılar yaşayan; özellikle sosyal aktivitelere katılım, kıyafet, okul malzemeleri, oyuncak gibi ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda problem yaşayan çocukları arttırmış bu süreçte de psikolojik destek almayan ya da parçalanma sonrasında ebeveynlerin çocuklarıyla düzgün ve düzenli iletişim kuramaması onların kendilerini yaşlılarından farklı hissetmelerine neden olduğu görülmüştür (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011: 105).

Tek ebeveyne sahip çocukların yalnızlık düzeyleri iki ebeveyne sahip olan çocuklara nazaran daha yüksek olurken yaşam doyumları daha düşük olup, ailenin parçalanması ile birlikte ortaya çıkan değişimler yalnızlıktan daha çok hayatı olumsuz algılamalarına neden olduğu söylenebilir (Çivitci vd., 2009: 507). Çocukların ebeveyn algısı da değişkenlik göstermiş, tek ebeveyn olsun veyahut olmasın anne algısı aynı düzeyde iken tek ebeveyn babalarda durum farklılık göstererek baba algısı daha soğuk, ilgisiz baba olurken bu durumun kaynağını ayrılık sonrası babanın daha zor ulaşılabilmesi

oluşturmuştur (Öngider, 2013: 173). Örneğin Özdal ve Aral (2005) araştırmalarında baba yoksunu çocukların iki ebeveyne sahip çocuklara nazaran cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum vb. değişkenler açısından kaygılarının daha yüksek olduğunu ve bu doğrultuda da hane ortamının çocuğun kişiliğinin oluşmasında, zekâsının ve yeteneğinin gelişiminde önemli bir yerinin olduğunu belirtmişlerdir. Yine Bedel ve Işık (2015) çalışmalarında tek ebeveyne ve iki ebeveyne sahip ergenleri mukayese etmiş, tek ebeveynli ergenlerin probleme olumsuz yaklaşma düzeylerinin yüksek olduğunu ve yaşam doyumu düzeylerinin daha düşük olduğunu saptamışlardır. Bu durumda parçalanmış aileye mensup ergenler ailede olan huzursuzluk halinden etkilenecek bunu eğitimlerine yansıtmakta ve akademik başarı düzeyleri düşük olurken ferdi özelliklerinden, çevrelerinden, insanlarla olan ilişkilerden memnun olmadıkları ve mutlu hissetmedikleri belirtilebilir (Koçak ve Tatay, 2016: 8).

Tek ebeveynli aile modelinin artmasının başlıca nedenleri arasında; evlilik dışı çocukların sayısının gittikçe artması, yüksek boşanma oranları, ömrün uzaması ve başka nedenlerle tek kişilik hanelerin sayısının artması sayılabilir. Bu hususta çocuk yardımı politikalarında, yararlanmaya hak kazanılmasında temel faktör artık ana-babanın yaptığı iş ve sosyal güvenlik hali bir ölçüt olmamalı çocuğun kendisi ve içinde bulunduğu şartlar olmalıdır (Dumon, 1991).

1.1.5.Kapitalizm ve Yoksulluk

Tarihsel toplumsal bir sistem olan kapitalizmin kökenlerini, işleyişini ya da yürürlükteki perspektiflerini anlamak için var olan gerçekliğine bakılmalıdır. Bu noktada pratikte fiilen nasıl olduğunu, sistem olarak nasıl işlediğini, neden böyle bir gelişme gösterdiğini ve şimdilerde nereye yöneldiğini açıklamaya çalışmak daha doğru olacaktır. Günümüzde daha fazla çalışma ile daha az toplam nimet alınan bu hâl çok dik bir sömürü tırmanışı olup ekonomik ve psikolojik açıdan mutlak yoksullaşma olmasının nedenidir. Bu demektir ki kapitalist dünya ekonomisinde artığın paylaşımı adil olmamakta en üstteki yüzde on beş ile nüfusun geri kalanı arasındaki fark uçurum olmaktadır (Wallerstein,1991).

Önemli teorisyen ve düşünürler, yoksulluk probleminin endüstrileşmeye dayanan kapitalizm ile yakından ilgisinin olduğunu ve bu durumun 18. ve 19. yüzyılda kök salmaya başladığını, yayıldığını ve git gide arttığını belirtmişlerdir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 62). Endüstrileşme öncesi döneme baktığımızda, erkekler daha az çalışıp daha yüksek ücret alabiliyor iken makineleşme ve üretim fazlasının oluşmasıyla beraber iş bölümü ile uzmanlaşmanın etkisi ücretlerin düşüşüne ve kadın-çocuk emeğinin piyasaya dahil edilmesine neden olmuştur (Ateş, 2008: 34-37). Kapitalist sistem ile beraber, gıda maddeleri ve hammaddelerin ihracatıyla kullanılmayan alanlar dünyaya açılan bir market haline gelmiştir (Ateş, 2008: 37). Fakat ne biçimde var olursa olsun veya hangi isimle ilişkilendirilse ilişkilendirilsin, pazar despotizminin ortak özelliği, 'emeğin sermayeye şekilsel tabi oluşu' denen bağının yerine 'emeğin sermayeye gerçek tabi oluşu' denen bir bağımlılık şeklini geçirmiş olmasıdır (Öngen, 1994: 317).

Nitekim yoksulluk için de denilebilir ki kaynaklara ve üretim faktörlerine ulaşamamak ve asgari bir hayat standardını devam ettirecek kazançtan mahrum olmaktır. Başka bir ifade ile asgari bir hayat standardını gerçekleştirmeye yönelik gelir/tüketim seviyesine sahip olamamak hatta öyle ki yoksul olmamak için hayatını idame edebilmek adına bir başka insana boyun eğmeyi gerektiren faaliyetleri yapmamakta hür olmayı gerektirmektedir (Aktan ve Vural, 2002a: 1-3). Yoksulluk sadece sistem içinde yapılacak önlemlerle çözülebilecek geçici bir sorun olmayıp kapitalist sistemin mekanizmasıyla artan, sermayenin hareketliliği ile yaygınlaşan ve derinleşen bir problemdir. Yoksulluk önceleri sömürgeciliğin daha spesifik hali ile varlığını sürdürürken şimdilerde kapitalist sistemin sermaye ağırlıklı piyasa üretim mekanizmasının küreselleşmesi ve neo-liberal politikalarla çevresel ekonomileri sömüren bir hal almış, dış çevreden başlayarak giderek daralan bir halka içinde çevre halklarını yoksullaştırmaktadır (Önder, 2004: 22).

Yoksulluğun, Dünya Bankası aracılığıyla yapılan “Dünya Kalkınma Raporu”nda⁴ da esas düşünce olarak işlenmesi, konunun safi olarak iktisadi

⁴ Dünya Kalkınma Raporu her yıl düzenli olarak Dünya Bankası Grubu tarafından yayınlanmaktadır.

bir problem olmanın ilerisinde bir durum olduğu gerçeğini açığa çıkarmış ve global kuruluşların da yoksulluk konusuna ilgilerini arttırmış, yoksulluk çalışmalarını da hızlandırmıştır. Keza, yoksulluk safi olarak iktisadi olarak gelişmemiş ülkelerde değil, gelişmekte ve gelişmiş olan ülkelerin çoğunda da yaşanmakta ve dünyanın ortak problemi olmaya devam etmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 424).

Yoksulluğu var olan sınıf yapısının bir dışavurumu olarak gören Marksist yaklaşımda yoksulluk, üretici güçlerin üretim ilişkileri tarafından engellenmesinden kaynaklanan bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Kapitalist üretim ilişkilerinin hüküm sürdüğu yerlerde, mal sahipleriyle ücretli işçi ve işsizlerden oluşan topraksız sınıflar arasındaki bağın sömürüye dayandığı ve bunun nihayetinde yoksulluğun ortaya çıktığı belirtilebilir (Das 1995 akt. Şenses 2001: 208).

Marx, yoksulluğun ön plana çıkması ve işsizliğin hızlanmasını sermayenin hızla büyümesiyle yakından ilişkili bulmakta ve kapitalist düzenin en doğal süreci olarak ortaya çıkan işsizlik için, emekçiler arasında rekabete neden olan ve bu durumda ücretleri düşüren ve kapitalistlerin artı değerinin daha kolay sömürmesine zemin hazırlayan bir durum olduğunu belirtmiştir (Fine ve Saad-Filho, 2004: 99). İçinde bulunulan zaman diliminde, global piyasaların geldiği noktada, sistemin mekanizmasında yoksullara olan ihtiyaç gittikçe düşüş eğilimindedir. İnsan emeği artık, kapitalizmin sınai evresinde olduğu gibi varlığın yegâne kaynağı değildir, hatta tam aksine emeğin verimliliğinin artırılması yönünde engel olduğu düşünölen bir hal almıştır. Günümüzde sermaye birikimi hesaplandıkça çalışan sayısı azaltılmakta, iktisadi büyüme ve istihdam artışı karşıt amaçlar olarak görölmeye başlanmaktadır (Tunç, 2014: 237).

Endüstri inkılapları ile beraber liberalist fikirlerin ön plana çıkmasıyla “Piyasa Ekonomisi” diye adlandırılan iktisadi sistemin evolüsyonu ve gün geçtikçe sınırların kalkmasıyla beraber herhangi bir ülkede var olacak iktisadi buhran farklı ülkelerde daha derin ve hızlı bir şekilde makro ekonomik göstergeleri etkiler hale gelmiştir (Yalçınkaya vd., 2012: 2). Keza iktisadi açıdan daha da ivme kazanan küreselleşme mili ekonomilerin dünya

pazarlarıyla bütünleşmesi ve tüm ekonomik kararların git gide dünya piyasalarının likidite birikimine yönelik dinamiklerle alınması olarak yorumlanmaktadır (Yeldan, 2001: 25). Bu küresel kapitalist sistemin olumsuz yönünden en çok etkilenenler ise, yerli halklar, kalifiye olmayan işçiler, okuma yazma bilmeyenler ve yoksullardır (Aydın, 2014: 3). Yoksulluk ve gelir dağılımıyla ilgili raporlar, neo-liberal küreselleşme sürecinde gelir dağılımının hem ülkeler hem de ülke grupları içinde bozulduğunu ve yoksulluğun giderek endişe verici durumlara geldiğini göz önüne sermektedir (Şenses, 2004: 30).

Neo-Marksistlere göre ise gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında, ücretin kararlaştırılmasında ekonomi dışı yapılanmanın, piyasa dengesine göre daha belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Çoğalan sermaye hareketliliği ile ülkelerarası sınırları denkleştirme eğilimi, ek olan artı değeri az gelişmiş ülke çalışanlarının cebinden çıkarıp bununla beraber gelişmiş ülkelerle olan ticaretin yaygınlaşmasını ve aslında bu artığın özerk ülkelere aktarılmasını kolaylaştırmaktadır (Sanin, 1994: 109). Sonuç olarak piyasanın emek yoğun çalışma hayatından sermaye yoğun çalışma hayatına evrilmesi ile ustalar ve küçük sanayiciler, ortadan kalkarak makine komutuna giren işçi olmuşlar, makinelere sahip olabilenler ise işçileri çalıştıran “patron” ya da “kapitalist” haline dönüşmüşlerdir. Bu evrilme ile ortaya çıkmış olan işçi sınıfı sorunları, bugüne dek uzayıp gelen bir sorunlar bütünü oluşturmuştur (Küçükkalay, 1997: 62).

1.1.5.1. Kapitalizm ve çocuk yoksulluğu

Günümüzde çocuk olamayan çocuklar artmakta ve bu yalnızca yoksullukla ilintili olmayıp hem az gelişmiş ülkelerin hem de gelişmiş endüstri ülkelerinin ortak sorunudur (Altuntaş, 2014: 96).

Kapitalizm, en çok başarı gösterdiği alan olan eşitsizlik ve adaletsizliği yeniden üretmekte ve bu eşitsizliği kalıcı bir biçimde genişletmek ve kontrolsüz bir hale geldiğinde daha da derinleştirmek için sürekliliğini gerek devlet politikalarıyla gerek sermayedarlar nezdinde gerçekleştirmektedir. Keza bakıldığında ücretli çalışanların çocukları işçi olarak piyasaya çıkabiliyorken sermayedarların çocukları arasında hiç çocuk işçi olmaması

bir tesadüf değil bu sisteminin olağan bir sonucudur. Elbette bu duruma çocuğun içinde olduğu aile ortamı, ailelerin kültürel ve gelenekçi pratikleri, ebeveynlerin yoksulluğu, eğitim sistemi ile ilişkili sorunlar, düşük gelir, kötü hasat, hastalıklar ya da iktisadi krizler de neden olmaktadır (Durmuş, 2014).

Çocuk yoksulluğunun görünümü olarak; kurum bakımı altındaki çocuklar, sokakta çalışan çocuklar, çocuk işçiliği, sokakta yaşayan çocuklar, engelli çocuklar, çocuk fuhuşu örnek verilebilirken, yoksulluğun çocukların hayatları üzerindeki en şiddetli sonuçlarını gözlerimizin önüne sermektedir (Altuntaş, 2014: 104). Bu problemin oluşmasına eşitliğe ve adalete tamamen uzak olan sistem sebep gösterilebilir iken eşitsizliğin iki temel sorumlusu bulunmaktadır; endüstriye dayalı makine medeniyeti ve ona sermaye açısından sahip olan burjuvazinin kurallarını oluşturduğu siyasal sistem (Kaçmazoğlu, 2014: 48).

Artan mülksüzleşmenin etkisiyle de daha fazla sömürülen çocuk emeği iktisadi zora dayanmaktadır. Bu durum eğitime verilen önemi etkilemiş ve eğitimin metalaşmasına neden olarak; işgücü piyasası ile eğitim arasındaki ilişkinin deforme olmasına ve üniversite eğitiminin artık iyi bir iş fırsatıyla ilişkilendirilememesine neden olmuştur. Üniversite mezunu olmanın iyi bir gelecek getirisi olmasından şüphe duyan gençler bunun yerine bugünden bir meslek sahibi olmanın daha avantajlı ve yapılabilir bir seçenek olduğunu düşünmeye başladıkları görülmüştür (Akyol, 2014: 84).

Yoksulluğu kişisel kaynakların eksikliği olarak tanımlamak yetersiz olacaktır keza yoksulluk aynı zamanda kalitesiz okullar, yetersiz toplu taşıma araçları vb. kamusal yetersizliklerden de doğar ve böyle bir ortam yoksulluğun sürekliliğine neden olur (Şenkal, 2011-2005:218). Piyasa koşullarında birer meta haline gelmeye başlayan kamusal hizmetler, başta eğitim hakkı olmak üzere halkın temel haklarının birer birer yok olmasına ve bu temel hakların piyasaya açılmasına neden olmaktadır. Böylesi politikaların etkileri ise çocukların ya okul dışında kalmaları ya da meslek liselerine yönelmelerine neden olmakta her iki durumda da çocuklar piyasanın ihtiyacı olan alanlarda ucuz işgücü olarak kullanılmaktadırlar (Kiraz, 2014: 136).

Emeği sömürülen çocukların, buldukları halin sorumlusu onların aileleri değil sistemin kendisidir. Sorun olan bu sistemi bütün olarak kavramadıkça geçici önlemlerle, uluslararası sözleşmelerle bu düzen içerisinde sonuç alınmaz (Kaçmazoğlu, 2014). Bir sonuç alınmak isteniyorsa kapsamlı bir şekilde ailelere ve çocuklara yardımlar ve yatırımlar yapılmalı ve bu politikalar bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesini içermelidir. Çocuk daha sokağa, istismara maruz kalmadan koruyucu ve önleyici politikaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır (Altuntaş, 2014).

1.1.5.2.Kapitalizm, aile ve çocuk

Toplumun kimliğinin kaynağı olan aile aynı zamanda kişilerin fiziksel varoluşunun da kaynağıdır (Poole, 1993: 142). Çocuğun durumunu yakından etkileyen etmenler ise; ailenin statüsü, bulunduğu sınıf, ailenin mağduriyeti ve diğer etmenler olurken bu etmenlerin şiddeti ne kadar oluyorsa çocukta da yaşına ve cinsiyetine bağlı olarak onlardan çok daha fazla mağduriyete neden olmaktadır (Kaçmazoğlu, 2014: 47).

Kapitalizm için aile birimi sosyolojik olgu olmanın ötesinde sermaye ve işgücü piyasalarının sürekliliğini sağlayan en temel birimdir. Kapitalizmde emekleriyle geçinenlerin bir sonucu olan yoksulluk için sınıf temelli gelir bölüşümü analizleriyle haneler düzeyinde daha gerçekçi sonuçlar elde edilebilir. Fakat burjuva toplumunda gelir dağılımının gerçek sonuçları salt haneler düzeyinde değerlendirilemez, bunun nedeni açık bir şekilde burjuvazinin ailenin yanında sermaye ilişkilerini örgütlediği şirket oluşumlarına da sahip olması gösterilebilir (Köse ve Bahçe, 2012: 401).

Çerçevesi kapitalist patriarka içerisinde kurulan ev ortamı, aile ve özel alanlar burada cinsiyete dayalı bir iş bölümü sonucunu doğurarak bu alandaki işleri de kadının doğası olarak topluma sunmaktadır (Ulutaş, 2009: 27). Aile yapılarında başlayan dönüşümler Türk aile yapısında da başlamış ve bizdeki dönüşümlerin kaynağını genel hatlarıyla; toplumsal değerlerdeki değişimler, göç, teknoloji, yoksulluk ve kadınların çalışma hayatına girmesi tetiklemiştir (Ekici, 2014: 220). Keza süregelen bu çözülme kadınların işgücü piyasalarına gittikçe artan katılımlarına rağmen hane içerisindeki iş yükünün erkeklerle paylaşımında bir değişikliğe neden olmazken üretimi yeniden

gerçekleştirmekte yegâne unsur olan emeğin kadın emekçilerden satın alınabilen bir metaya dönüşmesine neden olmuştur. Bu kapitalist patriarkal sistem içerisinde kadın emeği ikincil öncelik konumunda iken ancak ailenin ihtiyacı söz konusu olunca işgücü piyasasına eklenen bir hal almıştır (Öztürk ve Dedeoğlu, 2010: 18-23).

Ailenin temelini oluşturan değerleri (güven, sadakat, fedakârlık vb.) kapitalizm esneklik çatısı altında hane ortamına sızarak; evden çalışma ile kadın emeğini sömürüp evi piyasaya açmakta, ucuz emek arayışı ile aileyi dönüştürmekte ve değerlerin anlam kaymasına uğramasına neden olmaktadır. Tüm bu dönüşümler beraberinde boşanmaları getirmekte ve yalnız yaşamak yeni bir tarz olarak yaygınlaşmaktadır (İlhan, 2007).

Geleneksel aile bağlarını büyük oranda gevşeten büyük endüstri dönüşümü; ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkilerde devrim yapmış geleneksel ailenin dayandığı iktisadi temeller ile aile emeğini yıkmakta büyük rol oynamıştır (Harvey, 2010: 500). Bilhassa Marx'ın hâkim olduğu ülkelerde ailenin emeğini işgücü piyasasına erkeğin sunması çok yaygın iken aile reisi birkaç çocuğun, karısının ve belki de akrabalarının emek gücünü piyasaya arz etmekten sorumlu oluyordu ve bu ataerkil sistemde tek bir kişi çevresindekilerin emeğini kontrol ediyor ve bu emeği işverenlere arz ediyordu. Marx, kapitalist sömürünün çocuklarla kadınlar üzerinde yol açtığı ahlak yozlaşmasına ve burjuvazinin eğitim yoluyla bu ahlaki yozlaşmayı hafifletme yönündeki zayıf girişimlerine odaklanıp Fabrika Yasaları'nda olduğu gibi burada da rekabetin zorlayıcı yasaları yüzünden bireysel kapitalistlerin yapmak zorunda kaldıkları ile devletin çocukları eğitime yönündeki girişimleri arasında bir çelişki olduğunu belirtir (Harvey, 2010).

Görülmektedir ki büyük endüstri dönüşümü sonrası aile kurumunda meydana gelen gelişmeler, geniş ailedeki çözümler sonucunda yeni aile modelleri ve alternatif yaşam biçimleri ortaya çıkmış; bu yeni modeller ve yaşam biçimleri ise tek ebeveynli aile, babasız aile, karışık aile, çift gelirli aileler vb. olarak sıralanabilirken, bazı sosyal riskler ortaya çıkmaya başlamıştır (Kapız, 2002: 144, Gümüş ve Türkyılmaz, 2017: 66). Bu sosyal riskleri tek ebeveynli veya çift ebeveynli ailelere sahip geliri düşük çocuklar

daha nitelikli işlerde çalışıp daha iyi bir gelire sahip olan ailelerde yetişen çocuklara nazaran daha çok taşırken, yine aynı risk grubu çocukların nitelik kazanma potansiyelindeki eşitsizliğin sürekli biçimde artma yönünde ilerlemesi dikkat çekicidir (Öztürk, 2014: 46).

Bu değerlendirme ışığında modern çekirdek ailenin fonksiyonları; ekonomik, koruyucu, psikolojik ve biyolojik, eğitim, dinî ve prestij sağlama fonksiyonu olarak sıralanabilir. Ailenin küçülmesini veyahut parçalanmasını yalnızca endüstrileşme, kapitalizm, modernleşme vd. gibi nedenlerle ilişkilendirmek elbette yeterli değildir. Bunların yanı sıra ölüm, göç, savaş, açlık, kıtlık gibi faktörler de anne, baba ve çocuklardan oluşan aile yapısı dışında farklı aile yapılarının oluşmasında etkili faktör olduklarını belirtmek mümkündür (Epik vd., 2017).

1.2. Tek Ebeveynli Aile ve Çocuk Yoksulluğu İlişkisine Yönelik Yapılmış Araştırmalar ve İstatistiksel Veriler

Türkiye’de yayınlanan son aile istatistiksel verilerine göre 2017 yılında toplam hane halklarının %8,5’ini tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hane halkları oluştururken toplam hane halklarının %1,8’ini baba ve çocuklardan oluşan hane halkları, %6,7’sini ise anne ve çocuklardan oluşan hane halkları oluşturmuştur (TÜİK, 2018, Erişim: 8 Eylül 2018). Bu oranların yıllara göre sürekli bir şekilde artış göstermesi dikkat çekicidir.

1.2.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar ve İstatistiksel Veriler

Malik (1931) 80 cezaevinde 732 suçlu çocuk üzerinde yapmış olduğu çalışmada, 732 çocuktan 68’inin annesiz, 279’unun babasız ve 145’inin ise hem anne hem de babasız olduğunu tespit ederek ebeveyn eksikliğinin çocukların ruhunda derin izler bıraktığını ve ilerleyen yaşlarda çocuklarda suç vb. kötü eğilimler ile psikolojik etkiler bıraktığını belirtmiştir.

Aral ve Başar (1998) ise yapmış oldukları çalışmada, farklı sosyo-ekonomik düzeyde olan çocukların kaygı düzeyleri üzerinde sosyoekonomik durum, cinsiyet, yaş ve ailenin parçalanma durumu gibi değişkenlerin etkili olup olmadığının araştırmışlar ve bu doğrultuda ailenin parçalanma durumu değişkeninin istatistiksel anlamda kayda değer farklılık olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aile ve sosyal araştırmalar genel mdrlgnce (2011) yapılan araştırmada tek ebeveynli aile olmanın psiko-pedagojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki olmak üzere farklı alanlardaki etkileri araştırılmış, araştırmanın sonucunda ailelerin özellikle annelerin büyük bir çoğunluğunun bu süreçten ekonomik olarak olumsuz etkilendiklerini, babaların ise sadece yarısının olumsuz etkilendiğini gözlemlemişlerdir. Çalışmada, tek ebeveynli ailelerin en çok desteği kendi ailelerinden aldıkları, bunun yanı sıra farklı kurum ve kuruluşlardan da destek alındığı, kurumlardan alınan desteğin daha çok nakdi yardım olduğu, nakdi yardımın dışında aşevinden verilen sıcak yemek, ekmek, kuru gıda, kıyafet yardımı, ğrenci yardımı ve yakacak da alındığı grlmştir.

Eşkinat (2013) araştırmasında orta ve üst gelir seviyesinde olan boşanmış kadınların ekonomik şiddete maruz kalma hususunda ne düşündüklerini; eğer ekonomik şiddete uğradıklarını düşünüyorlarsa sebeplerini ve ekonomik yönden durumlarını açıklamaya çalışmış ve bu doğrultuda dört katılımcının boşanma sonunda borçlandıklarını ve durumla ilişkili olan ciddi refah kaybı ile mücadele verdiklerini belirtmişler diğer katılımcıların ise daha farklı yönlerden ekonomik şiddete uğradıklarını fakat içinde oldukları gelir seviyesinden ötürü daha şanslı olduklarını belirtmişlerdir.

Uşaklı (2013b) araştırmasını nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirmiş ve eşinden ayrılmış ilkokulda çocuğu olan annelerin çocuklarının sorunları üzerine yoğunlaşmış, tek ebeveynli çocukların geniş kapsamlı sorunları olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda eşinden ayrılmış annelerin, çocuklarının davranışsal, zihinsel ve duygusal problemlerinin olduğunu belirtmiştir.

Boylu (2014) alışmasında tek ebeveynli ailelerde ekonomik problemler üzerinde etkili olan unsurları belirlemeye çalışmış, çalışma sonucunda; ocuk sayısına, ailelerin ekonomik problemlerine, gelir düzeyinden memnun olma durumuna, ebeveynin öğrenim düzeyine ve ailenin aylık gelir düzeyine göre farklılık gösterdiğine ulaşmıştır.

Yusufoğlu ve Kızmaz (2015) alışmalarında parçalanmış ailelerin yoksulluğunu irdelemişler; haneyi geçindiren kadınların iş fırsatlarından

yeterli düzeyde faydalanamadıklarını, zorunluluktan ağır işlerde düşük ücretlerle çalıştıkları sonucuna ulaşmışlardır. Uzun vadeli geçim planları yapamadıkları, gününbirlik strateji geliştirdikleri ortaya çıkmış fakat son yıllarda ilerleyen sosyal devlet politikalarının parçalanmış yoksul ailelerin yoksulluklarını nispeten azalttığı gözlenmiştir.

Demir ve Çelebi (2017) araştırmalarında tek ebeveyne sahip çocukların ebeveynleri ile görüşülmüş; çocukların öğrenimlerini yarıda bırakması, çocuklarda sosyal ve psikolojik sorunların oluşması, ebeveynlerin çocuklar üzerinde kısmen kontrol sağlaması veya hiç sağlayamaması, çalışan kadınların küçük çocuklarını bırakacak kimselerinin olmaması, yine aynı ailelerde ekonomik problemlerin öncelikli ve önemli olduğunu gözlemlemiştir. Bir başka ekonomik problem de katılımcıların birlikte oldukları zamandan eşlerinden kalan borçları ödemek zorunda kalmaları sonucuna ulaşılmış ve bu borçları çoğunlukla elektrik, kira, su, telefon, kredi borçları ve kredi kartları oluşturmuştur.

1.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar ve İstatiksel Veriler

Gasser ve Taylor (1976) çalışmalarında tek ebeveyn babaların temizlik işlerini çocukları ile paylaştıklarını gözlemlerken, Mendes (1976) yine aynı grupta yapmış olduğu araştırmasında babaların çocuk gelişimi ile ilgili genel bilgi eksikliği ve çocuklarla duygusal ilişkilerde karşılaştıkları zorluklardan ötürü özel ebeveyn etkinlik eğitiminin bekar babalara yararlı olacağı sonucuna varmıştır. Downey (1994) tek ebeveyn babaların çocuklarının bireysel yoksunluk ya da kişilerarası ebeveyn eksikliği yaşamalarının nedenini tek ebeveyn babalar ile yaşamalarına bağlamış, babalar ile yaşamalarının yetersizliği daha doğru açıklayacağını belirtmiştir.

Weinraub ve Wolf (1983) tek ebeveynlerin daha uzun saatler çalışıp daha az destek aldıklarını belirtmişler ve daha az istikrarlı sosyal ağlara sahip olma eğiliminde olduklarını, potansiyel olarak daha stresli yaşam değişiklikleri yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Weiss (1984) tek ebeveynlerin genel olarak evliliğin sona ermesinden sonra gelirlerinin hızla düştüğü ve gözlem dönemi boyunca neredeyse yeni seviyesinde kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Mueller ve Cooper (1986) tek ebeveynli ailelerde ve geleneksel iki ebeveyn

ailede yetişen kişiler karşılaştırıldığında, bekar ebeveynlerin (öncelikle bekar anneler) yetiştirdikleri genç yetişkinlerin eğitim, mesleki ve ekonomik başarı düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşmışlar, iki grup arasındaki farklılıkları aile oluşumu ve medeni stabilitede de gözlemişlerdir. Gelles (1989) tek ebeveynlerin çocuklara yönelik şiddet içeren davranış biçimlerini çift ebeveyn hane halklarındaki ebeveynlerden daha fazla kullandıklarını belirlemiş ve küfürlü şiddetin yalnızca tek ebeveyn annelerde yoksulluğun bir işlevi gibi görünür iken tek ebeveyn babalar arasında gelirle bir ilgisi olmadığı sonucuna varmıştır. Chzhen ve Bradshaw (2012) çalışmalarında, yalnız ebeveyn ailelerinin yaygınlığını ve özelliklerini karşılaştırmakta, çocukların yoksulluk ve yoksunluk risklerini analiz etmekte ve sosyal transfer gelir paketlerinin çocuk yoksulluğu üzerindeki potansiyel etkisini değerlendirmektedirler. Tek ebeveyn ailelerdeki çocukların büyük çoğunluğunun çift ebeveynli ailelerdeki çocuklardan daha yoksul olduklarını belirtmişlerdir.

Nichols-Casebolt (1988) bekar annelerin yönettiği yoksul siyah ailelerin sayısının önemli ölçüde arttığını, sosyal hizmet uzmanlarının siyah bekar kadınlara ekonomik güvenliği sağlamak için yardımcı olan politika ve programları savunmaya başlaması gerektiğini belirtmiştir. Rosenthal (1994) genel olarak İsveçli kadınların ve özellikle de bekar annelerin işgücüne katılım oranlarının çok yüksek olmasına rağmen şaşırtıcı derecede yüksek bir yüzdeliğin ücretlerini ve faydalarını desteklemek için sosyal yardımlara güvendiklerini; bu da bir arada ele alındığında, devletin onları yoksulluktan korumak için hala yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Lino (1995) çoğu kez anneler tarafından sağlanan aile gelirinin, genellikle tüm hane halkı gruplarının en düşük seviyesine teşkil ettiğini, bekar ebeveynlerin gelir desteği olarak konut ve çocuk bakımı gibi harcamalarda destek aldıklarını belirtmiş, bu aile tipinde ev sahipliğinin çok düşük olduğunu ve en yaygın sorumluluğun ise kredi kartı borcu olduğunu belirtmiştir. Forgatch ve DeGarmo (2007) ebeveynlik ve kişisel arenada beceri eğitimi alan bekar annelerin, ebeveynlik uygulamaları, çocuk sorumluluğu ve finansal büyüme açısından ailelere fayda sağlayabileceğini belirtmişler, yoksul ailelere kaynak

sağlayarak tüm çocukların potansiyellerini yerine getirebilmeleri için desteklenmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Cook (2012) batı dünyasında neo-liberal refah politikasının ortaya çıkışının, ağırlıklı olarak bekar anneler olan bekar ebeveynler için istihdam programları ile sonuçlandığını ve bekar annelerin, sağlık ve ekonomik sorunların bir bileşimi ile karşı karşıya kaldıklarını, kıt kaynakların bir sonucu olarak refah yardımlarının alınmasında bekar annelerin genellikle gıda bankalarına dayandıklarını ya da yiyeceksiz kaldıklarını belirtmiştir. Choi ve Pyun (2013) tek ebeveyn annelere babaların yaptığı mali desteğin doğrudan çocukların bilişsel gelişimiyle ilişkili olduğunu gösterirlerken, kaybedilmeyen babaların finansal desteğinin, çocukların davranış sorunları ve annelerin ebeveynlik ve ebeveynlik stresi ile iletilen bilişsel gelişim üzerinde dolaylı etkileri olduğu bulunmuştur.

Astone ve McLanahan (1991) ergenlik döneminde bekar anne ve babalarla yaşamakta olan çocukların anne babalarıyla birlikte yaşayan çocuklara göre okul çalışmalarında daha az teşvik ve daha az yardım aldıklarını, bekar anne veya babalarla yaşayan çocukların daha az cesaretli ve okul çalışmalarına yardımcı bir kimsenin olmayışından akademik başarılarının olumsuz yönde etkilendiğini belirtmişlerdir. Yine Uşaklı (2013a) da boşanmanın çocukları olumsuz etkilediğini, agresif veya itaatkâr çocuklara dönüştürdüğünü belirtmiş, daha düşük akademik başarıya ulaşmakta olduğunu ve ailelerin, öğretmenlerin, yöneticilerin ve danışmanların var olan bu tek ebeveynli çocukların sorunlarından haberdar olması gerektiği çağrısında bulunmuştur. Brody ve Flor (1997) Güney Afrika kırsalında yaşayan bekar anneleri olan çocuklarda yeterli finansal kaynağın bulunmamasını, anneler arasında daha fazla depresif belirtiler ve daha düşük benlik saygısı ile ilişkilendirmişlerdir.

Blum, Boyle ve Offrod (1998) tek ebeveynli ailelerin çocuklarının, ciddi ekonomik ve sosyal zorluklar yaşadıklarını fakat tek ebeveynli aile durumu ile çocukluktaki psikiyatrik bozukluk ve zayıf okul performansı arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığını ve bu etkilerinin tartışıldığı sonucuna varmışlardır. Dunn ve ötekiler (2001) çocukların farklı

aile ortamlarındaki (üvey aileler, tek ebeveynli aileler ve bozulmamış aileler) deneyimlerinin arkadaşlarıyla olan ilişkilerini ve arkadaşlıklarının niteliğini etkilemesini araştırmışlar ve arkadaşlarının önemli sırdaşları olduğu tespit edilirken, çocukların aile yaşamları ile arkadaşlık ilişkileri arasındaki ilişkilerinin biyolojik bağlılık ve aile ortamı ile ilişkili bulmuşlardır. Whiteford ve Adema (2006) neredeyse tüm OECD ülkelerinde, çocuk yoksulluk oranlarının, işsiz aileler için, istihdamda en az bir ebeveyn bulunan ailelere göre daha yüksek olduğu ve aynı zamanda tek ebeveynli ailelerde, iki ebeveynli ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Waldfogel ve ötekiler (2010) dağılmış ailelerdeki çocukların erken çocukluk çağlarından itibaren daha yoksul, toplumsal ve duygusal gelişim riski taşıdıklarına dair kanıtların mevcut olduğunu belirtmişler ve tek ebeveynli ailelerde davranışsal gelişimin tehlikeye girdiğini, bu tür sorunların dağılmış ailelerdeki çocuklar için aile istikrarsızlığı ile daha da kötüleştiğinin görüldüğünü belirtmişlerdir. Jensen ve Shafer (2013) çocukların üvey aile ilişkilerinin kalitesini nasıl algıladıklarını etkileyebilecek çeşitli aile rolleri, ebeveyn alt sistemi özellikleri ve kaynakları incelemişler, çocuklar ve anneleri arasındaki açık iletişimin, anneler ve üvey babalar arasında düşük miktarlarda tartışmanın, ebeveynlik anlaşması ve cinsiyetin, çocukların üvey babalarıyla olan yakınlığını etkilediğini belirtmişlerdir. Chen ve Escarse (2010) tek ebeveynli ailelerdeki çocuklar ve özellikle de kardeşleri olmayan çocukların, iki ebeveyn ve kardeşleri olan çocuklardan daha fazla obezite riski altında oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Förster ve Tóth (2001) Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya hükümetlerinin 1990'ların ortalarında aile yardımı reformları gerçekleştirmesi üzerine; hükümetlerin ekonomik gerilemenin zararlı etkilerini düzeltmeye yönelik çabalarına rağmen, üç ülkede de gözlemlenen önemin başlarında çocuk yoksulluğunun arttığını, genel olarak sosyal transferlerin ve özellikle de aile yardımlarının, çocuk yoksulluğunun azalmasına katkıda bulunduğunu, en yüksek yoksulluk riski taşıyan grubun tek ebeveynli aileler olduğunu belirtmişlerdir. Bradshaw ve Huby (2014) sosyal transferlerin, çocuk yoksulluk oranlarının azaltılmasına ve yoksulluk

farklarının kapatılmasına önemli katkı sağladığını, 16 yaşın altındaki çocuklu ailelerin, yalnız ebeveyn ailelerinin, çift aileler ve daha sonra değişen seviyelerde iş yoğunluğu olan aileler için üstlenildiğini ve çocuk yoksulluk oranlarının azaltılmasına, yoksulluk farklarının kapatılmasına önemli katkı sağladığı belirtilmiş fakat ülkeler arasında farklılık olduğunun altını çizmişlerdir. Williamson, Karney ve Bradbury (2017) dezavantajlı evli olmayan ebeveynlerin kazanma potansiyelini iyileştirmek için yapılan devlet girişimlerini, iş eğitimi ve ek okullaşmanın bu aileleri güçlendireceğini varsaymışlardır ancak alternatif modeller, bu aynı müdahalelerin çiftlerin sınırlı kaynaklarını, aile istikrarını baltalayabileceğini öngörmektedirler. Okulla ilgili müdahalelerin, babaların çocuklarıyla geçirdikleri zaman miktarını azalttığını ve hane halklarına katkıda buldukları para yardımının evlilik oranlarını da azaltmakta olduğunu belirtmişlerdir.

2.BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI

2.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de tek ebeveynli ailelerde çocuk yoksulluğu konusu yeterince ele alınmamış ve bu literatür eksikliğine araştırma ile katkı sağlanacağı düşünülmüştür. Araştırma ile literatür bir diğer katkı ise çocuk yoksulluğunun sadece ekonomik olmadığının aynı zamanda ailedeki eksikliklerin ve aile ortamındaki huzurun da etken olduğunu, bu durum yapılan derinlemesine görüşmeler çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmış ve ailede olan yoksulluk ve eksiklikler çocuk yoksulluğunu açıklamada kriter olarak baz alınmıştır.

Araştırmada amaç ayrılık, vefat ya da nikahsız birliktelik sonucunda oluşan tek ebeveynli ailelerin buldukları ekonomik koşullar içerisinde çocuklarında eğitim, sağlık, beslenme, psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerin ne düzeyde gerçekleştiği ve yoksunluklarının saptanmasıdır.

Tek ebeveyn olarak annenin ve babanın ekonomik ve psikolojik açıdan birbirlerinden farklı olmalarının yanında çocukları ile olan iletişimlerinin ve hukuki açıdan da haklarının farklı olduğu ve bunun da aile tiplerine yansıdığı ve çocukların daha çok anne ile olduğu saptanmış, bundan mütevellit görüşmecilerin %88’nini kadınlar oluşturmuştur. Oluşan bu yapıdan aile fertlerinin nasıl etkilendikleri, ortaya çıkan sorunlara nasıl çözüm ürettikleri ve aldıkları destekler, çocukların rolü ve etkilendikleri bu yeni ortamdaki tepkileri, yine çocukların çözülen aile yapılarındaki yoksunlukları incelenmeye çalışılmış bu doğrultuda da tek ebeveynli aileler ile ilgili veriler elde edilmeye çalışılarak ilgili problemlere çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

2.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Tekirdağ ilinde ikamet eden tek ebeveynli aileler oluşturmuş var olan bu ailelerde 18 yaş altında eğitime devam eden veyahut etmeyen çocukların olması şartı aranmıştır.

Araştırmada örneklem⁵ seçimi yapılırken nitel araştırma yöntemlerine uyularak esnek çalışılmış ve buna göre de araştırmada; amaçlı örneklem yöntemlerinden⁶ olan “ölçüt örnekleme⁷”, “kolay ulaşılabilir durum örnekleme⁸” ve “kartopu örnekleme⁹” yöntemleri kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 140-141). Ölçüt örnekleme ile belirlenmiş olan ölçütlere uyan görüşmeciler bir araya getirilmeye çalışılmış, ortaklıkların ve çözüm yollarının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi araştırma sürecinde araştırmaya dahil olmuş, Tekirdağ Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü’nden araştırma için izin alınamaması sonucunda örneklem araştırmaya dahil edilmiştir. Amaç araştırmaya hız ve pratiklik katmak olup aynı zamanda literatürde var olan diğer örneklem türlerinin uygulanamamasıdır. Bu sayede araştırma hız kazanmış ve ulaşılan görüşmeciler ile zincirleme bir yol izlenerek diğer görüşmecilere ulaşılmıştır.

2.3.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmayı sınırlandırılan önemli etkenlerden biri Türkiye Cumhuriyeti Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı’na bağlı Tekirdağ Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü’nden araştırmanın araştırmacı tarafından sahada yapılması için gerekli iznin alınamaması olmuştur. Kurumun gerekçesi ise “gizlilik ihlali” olarak gösterilmiştir. Bu durum neticesinde kolay ulaşılabilir durum örnekleme araştırmaya dahil edilmiştir. İmkanlar dahilinde ulaşılan tek ebeveynli aileler görüşmeyi kabul ederek tanıdıkları başka tek ebeveynlere yönlendirerek çalışmaya hız kazandırmışlardır.

⁵ Örneklem seçiminde hedeflenen evrenin tümünü işlemek yerine onu simgeleyen küçük örneklem grupları ve bu grupların incelenen olay ya da durumu simgelemesi ve daha detaylı bilgi edinme isteğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 129, Yıldırım, 2010, Güler, Halıcıoğlu ve Taşkın, 2015: 88).

⁶ Nitel araştırmalarda örneklem genellikle, olasılıklı olmayan örnekleme yöntemi olan amaçlı örneklem yöntemi tercih edilirken burada amaç araştırma sorularına ve incelenecek olaya uygun olan bireylere ulaşabilmektir (Erkuş, 2017: 138, Gürbüz ve Şahin, 2015:130).

⁷ Burada esas amaç daha önceden sınırlanmış bir dizi durumu karşılayan örneklem ile çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 140).

⁸ Araştırmada herhangi bir kısıtlama yok ise çevreye yakın olan ve iletişim kurulması kolay mevcut kişiler ve gönüllüler ile yapılan örneklemedir (Erkuş, 2017: 138).

⁹ Bu yaklaşımda araştırmacının probleme ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumla olaya başladığı daha sonra o örnekten aldığı bağlantılı ilişkilerle ilgili bilgilere dayanarak başka örnek olayların belirlendiği ve sürecin tekrarlandığı rastlantısal olmayan bir örnekleme yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 139).

Araştırmaya 17 tek ebeveyn katılmış bunlardan 15'ini kadın 2'sini erkek ebeveynler oluşturmuştur.

2.4.Araştırmanın Yöntemi, Veri Toplama Aracı ve Süreci

Araştırma içerisinde tek ebeveynli çocuk yoksullar, teorik ve görgül olarak iki bölümde ele alınmıştır. Teorik olarak, literatürde konunun sorununa uyumlu olarak taranan kavramlar, bulguların analizi ve yorumlanmasını sağlayacak tarihsel arka planla beraber ele alınmış olup; görgül olarak ise, Tekirdağ ili modelinde Türkiye’de tek ebeveynli ailelerin problemi genelinde çocuk yoksulluğu özeli işlenmeye çalışılmış ve öneriler geliştirilmesi için yapılan bir alan araştırmasını içermektedir.

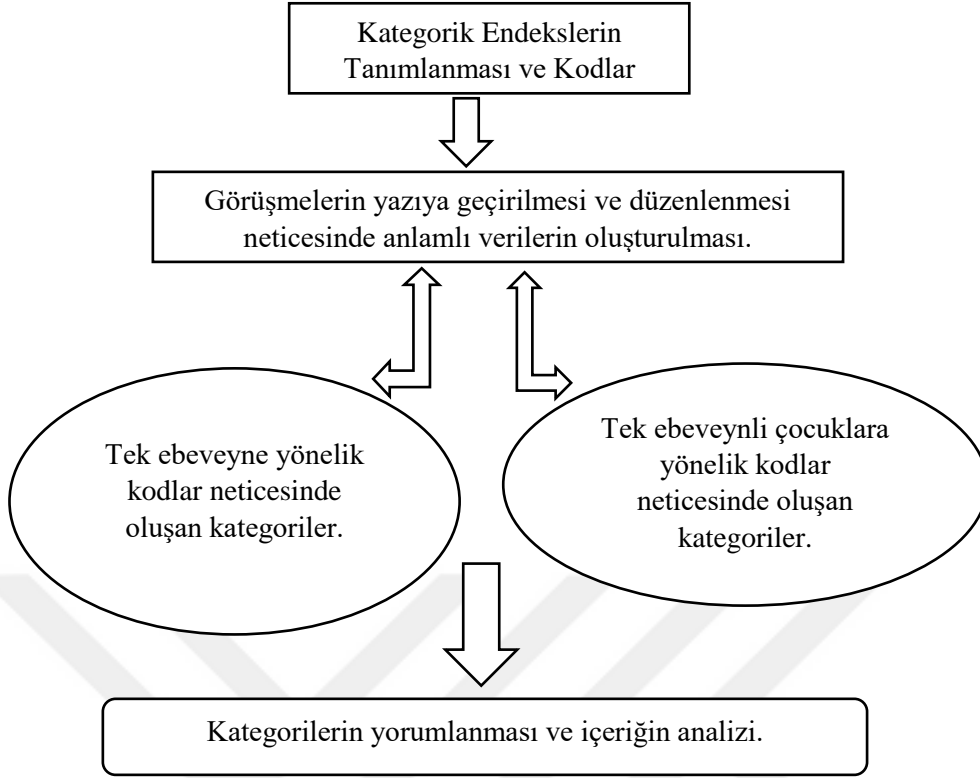
Saha araştırması, yarı yapılandırılmış görüşme soru formundan¹⁰ ve hane ziyareti yapılan ailelerde uygulanan bir adet gözlem formundan¹¹ oluşmaktadır. Hane ziyaretlerinde görüşme esnasında hazırlanmış olan gözlem formuna notlar alınarak, tek ebeveynli aileler ve çocuklarının, hane koşullarını, gelir düzeylerini, duyu durumları ve davranışlarını, geçim ve hayat şartlarını, gündelik yaşam deneyimleri üzerine gözlemlerde bulunulmaya çalışılmıştır. Böylece bir teknikte elde edilen verilerin doğruluğu bir diğeri ile test edilerek doğrulanmış ve böylece araştırmanın geçerliliği sağlanmış, görüşülen ebeveynlerden birebir alıntılara da yer verilerek araştırmanın geçerliliği desteklenmiştir.

Görüşmeler ve gözlem formları bir kategorik endeksleme¹² ile tek ebeveynli ailelerde çocuk yoksulluğuna neden olan olgular düzenlenmiş ve araştırmanın yazımına temel oluşturmuştur. Kategorik endeksleme ile oluşturulan kodlar tümevarımcı bir şekilde araştırmanın belirli bir kavram oluşturmasında kullanılmıştır.

¹⁰ Görüşme soru formu için bkz. Ek 1.

¹¹ Gözlem formu için bkz. Ek 2.

¹² Kategorik Endeksleme çalışması için bkz. Ek 3.

Şekil 2.1. Kategorik endeks oluşumu ve izlenen yol.

Kaynak: Şekil, bu çalışma içerisinde türetilmiştir.

Araştırma yönteminin belirlenmesinde önemli noktalardan biri de oluşturulan soru formu olmuştur. Araştırma soruları ve yöntem iç içe ilerlemiş ve bu doğrultuda en iyi yöntemin derinlemesine görüşme tekniği¹³ olduğu ve bu tekniğin en iyi veri toplama aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada derinlemesine görüşme tekniği kapsamında açık uçlu sorulardan oluşan yarı-yapılandırılmış soru formu¹⁴ ile veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler, önceden araştırılmış alanyazın taraması üzerine kurulmuştur. Araştırmanın amacı, safi olarak Türkiye’de tek ebeveynli çocuk yoksulların problemleri olmayıp bunun yanında aynı çocukların umut, kaygı, davranış ve hislerine de farkındalık kazandırmak olmuştur. Çocukların problem ve isteklerini dile getirmekte hem

¹³ Bir bakımdan anket yöntemine benziyor gibi olsa da yüz yüze yapılan ve verilen cevaba bağlı olarak yeni sorularla daha derinlemesine bilgi edinilebilen yöntemdir (İslamoğlu, 2009: 184, Duverger, 2006: 264-265).

¹⁴ Bu yöntemde araştırmacı önceden belirlediği, bazı kısımlarını yapılandırılmış bazı kısımlarını da yapılandırılmamış veyahut görüşme esnasında oluşan duruma göre yeni soruların da sorabildiği yöntemdir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgım, 2015: 115, Erkuş, 2017: 158).

bireysel hem de toplu bir ifadeden uzak oldukları bilinen bir gerçektir. Araştırma burada bilimsel çerçevede var olan bu durumu aktarabildiği sürece akademik anlamda alana katkı sağlamak bakımından önem taşıyacaktır.

Yarı yapılandırılmış görüşme soru formunda tek ebeveynlerin ve çocuklarını demografik özellikleriyle ilgili sorular ile çocukların günlük hayat, hane ortamı, gelir durumu, beslenme ve sağlık, eğitim, suça yatkınlık ve suç durumlarına yönelik sorular bulunmaktadır. Verilerin toplanması 1 aylık bir sürede tamamlanmış öncesinde pilot çalışma yapılmıştır. Hem görüşme protokolü hem de araştırmacının standardizasyonu açısından önem taşıyan gerçek çalışmadan önce yapılan pilot çalışma ile hem görüşme protokolünde hem de görüşmecide farklı zamanlarda yapılacak görüşmelerde tutarlılık sağlanarak araştırmacının güvenilirliği artırılmıştır (Türnüklü, 2000: 550). Aynı zamanda ekte yer verilen görüşme çizelgesinde de katılımcı profillerine ayrıntılı yer verilerek güvenilirliğin artırılması hedeflenmiştir. Görüşmeler yapılırken ses kayıt cihazından yararlanılmış fakat tedirgin olan görüşmecilerde görüşmeye not olarak devam edilmiştir.

2.5.Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi ve Analizi

Veriler tümevarımcı bir şekilde kodlardan oluşturulan kategorilere ayrıştırılmış ve alanyazınla bir bütün şekilde yorumlanarak analizi yapılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bulguları başlığı altında daha detaylı olarak açıklanacaktır.

2.6.Araştırma Bulguları

Araştırmanın bulguları 5 kategoride ele alınmıştır. İlk kategoride tek ebeveynli aileye geçiş ve eğitim, beslenme ve sağlık, suç ilişkisine yönelik bulgular yer almaktadır. İkinci kategori tek ebeveynli aileler ve çocuklarının gündelik hayat ve davranışsal tutumlarına yönelik bulguları içermektedir. Üçüncü kategoride hane halkının değişen geçim şartları ve göç ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Dördüncü kategoride tek ebeveynli aileler ve çalışma deneyimleri ve yardımlar ile ilgili bulgular, son olarak beşinci kategoride tek ebeveynli aileler ve çocuklarının umut ve gelecek beklentisine ilişkin bulgular yer almaktadır.

2.6.1. Tek Ebeveynli Aileye Geçiş ve Çocuklarının Eğitim, Beslenme ve Sağlık, Suç İlişkisi

Görüşülen ebeveynlerin %5,88'sinin okuma yazma bilmediği, %5,88'sinin okur-yazar, %29,41'inin ilkökul mezunu, %17,64'ünün ortaokul mezunu, %41,17'sinin lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin %41,17'si bir çocuğa, %35,29'u iki çocuğa, %11,76'sı üç çocuğa, %11,76'sı beş ve beşten fazla çocuğa sahiptir. Beş ve fazla çocuğu olan ebeveynlerin tek ebeveyn olma sebebinin vefat olduğu dikkat çekmektedir. Aynı zamanda çocukların ebeveynlerinden %25'inin lise mezunu olduğu, %21'inin ortaokul mezunu olduğu, %42'sinin ilkökul mezunu olduğu, %10'unun okur-yazar olduğu yalnızca %2'sinin okur-yazar olmadığı görülmüştür. Analizler daha detaylı şekilde alt başlıklarda incelenecektir.

Tablo 2.1. Çocukların Ebeveynlerin Eğitimine Göre Dağılımı

	Okuma- Yazma bilmiyor	Okur- Yazar	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu
Eğitim seviyesi oranları	%5,88	%5,88	%29,41	%17,64	%41,17
Görüşmecilerin toplam çocuk sayısı 38'dir.					
Çocukların % dağılımı	%2	%10	%42	%21	%25

2.6.1.1. Medeni durum ve tek ebeveynliği tetikleyen sebepler

Ebeveynlere tek ebeveynliği tetikleyen sebepler sorulduğunda verdikleri cevaplar alkol, aldatma, şiddet, yoksulluk, yaşanan iletişim problemleri, yalan, uğradıkları psikolojik baskı ve hakaretler, kumar alışkanlıkları, çocuğa şiddet, madde bağımlılığı ve borçlar olmuştur. Tablo 2.2.'de tek ebeveynlerin medeni durumlarını tetikleyen sorunlar yüzde olarak verilmiş bazı ebeveynlerde birden fazla sorun yaşandığı gözlemlenmiştir.

Tablo 2.2. Tek Ebeveynliğe Yol Açan Sebeplerin Oranları

Tek Ebeveynliği Tetikleyen Sebepler	%Oranları
Alkol	%47,05
Aldatma	%47,05
Şiddet	%29,41
Yoksulluk	%23,52
İletişim Problemi	%11,76
Yalan	%11,76
Psikolojik baskı-Hakaret	%11,76
Kumar	%11,76
Çocuğa Şiddet	%11,76
Madde Bağımlılığı	%5,88
Vefat	%5,88

Görülmektedir ki hanenin parçalanması tek bir değişken ile değil birçok değişkenin birlikte rol alması ile gerçekleşmekte ve parçalanma tüm bu birleşmelerin son sınırında en kötü hâlde gerçekleşmektedir.

2.6.1.2. “Bedel Ödemek”

Görüşmelerde tek ebeveyn olan özellikle boşanan kadın ebeveynlerin şimdi ki huzurlarını bedel ödeyerek kazandıklarını, bu durumu safi olarak maddi açıdan değil maruz kaldıkları şiddet ve baskılara da istinaden en çok da bu sebepten ayrıldıklarını ve çocukları için en doğrusunun bu olduğunu dile getirmeleri araştırmada dikkat çekmiştir. Şöyle ki görüşmeciler:

“...tabii maddi sıkıntılar oldu geçmişte bunun bedelini çokça verdim bu bedeli ödeyerek bu noktaya geldim...” (Necla Hanım)

“Durum daha iyiye gitti bizim açımızdan en azından şiddet yoktu huzurlu ve sevgi ile olan bir yaşam oldu bizim için. Belki ben sevgisiz kaldım ama çocuklarımı sevgi ve sağlık ile büyüttüğüme inanıyorum...” (Nurgül Hanım)

“...zorlandım ama onları hiçbir zaman aç bırakmadım şimdi o sıkıntıları aştık ama yeri geldi bir çikolata alamadığım zamanlarım oldu şimdi kendi evimize geçeceğiz inşallah...” (Çiçek Hanım)

şeklinde ifadelerle de bu durumu dile getirmişler ve görüldüğü üzere verilen bedellerde çocuklarının mutluluğu ve iyi hâli öncül sebep olmuştur.

2.6.1.3. Tek ebeveynlerin eğitim hassasiyeti ve okul masrafları

Görüşmeci ebeveynlerin %41,17’sinin okul masraflarından yakınmaları ve bu durumun onları zorlaması dikkat çekmiştir. Ebeveynler çocuklarının okul ihtiyaçları ve oluşan masraflarından yakınmışlar ve bu durum sözlerine yansyarak çeşitli diyaloglar oluşmuştur. Örneklendirilecek olursa görüşmeciler:

“Karşılıyorum borç harç da olsa onları ihmal etmiyorum...”
(İbrahim Bey)

“...maddi imkansızlıklardan ötürü okula bir gün gönderdim bir gün gönderemedim. ...küçük oğlum bu sebepten dolayı düzenli okula gidemedi ve devamsızlıktan bir sene kaldı.” (Nurgül Hanım)

“Araç gereçlerde eksik kalınca babasından destek alıyorum çünkü kantin masrafı yemekhane masrafı kıyafet beni zorluyor o noktada destek almak zorunda kalıyorum.” (Yeşim Hanım)

“Gönderemediğim durum oluyor masrafları çok fazla çünkü. Masraf artınca yardım olur diye düşündüm ama olmadı.” (Sonnur Hanım)

diyerek bu durumun eğitimi kesintiye uğratmasına kadar neden olduğunu, borçlandıklarını, destek almak zorunda kaldıklarını belirtmişler ve buradan hareketle ebeveynlerin çocukları için; ellerinden geleni yaptıkları, yetersiz kalsalar dahi bir şekilde destek sağlamaya çalıştıkları dikkat çekici bir diğer nokta olmuştur.

Görüşmeci ebeveynlere çocuklarının eğitimi ile ilgilenebilip ilgilenemedikleri sorulduğunda ebeveynlerin bir şekilde ilgilenmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Nitekim görüşmecilerden İbrahim Bey “...büyük kızım gidiyor genellikle toplantılara... Yani okuyacam diyorlar okuyanın önüne de geçemeyiz okusunlar...” diyerek, yine görüşmecilerden Necla Hanım “...baktım çocuğum elden gidiyor okula gitmiyor okuldaki hocaları

çok gerilediğini söylediler... çocuğumun yanına geri geldim...” ifadeleri ile bu durumu desteklemişler ve ebeveynlerin çocuklarının eğitimleri konusunda ellerinden gelen desteği sağlamaya çalıştıkları görülmüştür.

Çocuğunun eğitim hayatı ile ilgilenemeyen ebeveynlerde de çocuğun okula devam etmeme eğiliminin arttığı dikkat çekmiştir. Zira görüşmecilerden Nurgül Hanım *“Tabi etkiliyor ilgilenemiyorum bu da etkiliyor. ...büyük oğlum devam etmiyor lise bitti bıraktı”* ve Aysel Hanım *“...yok devam etmediler kızım gidiyordu babası vefat edince bıraktı gitmedi, oğlum gidecekti büyük oğlum babası felç oldu gidemedi”* ifadeleri ile bu durumu dile getirirlerken bir başka görüşmeci Yeşim Hanım ise çalışma saatleri yüzünden dersleri ile ilgilenemediği kızı için: *“İlgilenebilsem belki daha iyi olacak ama işte”* diyerek serzenişte bulunmuştur.

2.6.1.4. Çocuk, eğitim ve değişen şartlar

Araştırmada özellikle değinilen olgulardan biri hanedeki değişimin çocukların eğitim hayatına olan etkisidir. Eğitime devam eden çocuklu aile sayısı on beş olduğu, bu ailelerin %40’ının bu sürecin çocuklarının eğitimini olumsuz etkilediğini düşündükleri, %60’ının ise bu durumun daha iyi olduğunu ve eğitimlerini olumlu etkilediğini düşündükleri gözlemlenmiştir. Nitekim bu durum görüşmelere şöyle yansımıştır:

“Bence etkilemiyor olsa fark ederdim daha huzurlu daha sakin bir hayata geçtik evet sıkıntılar var ama alkol alıp eve gelip şiddet uygulayan yok.” (Pınar Hanım)

“Bence daha iyi” (Çiçek Hanım)

“Hayır hatta aksine benim bu olayım olunca kızlarım daha da çok derslerine sarıldılar çünkü dediler annemizi zor durumda kalmasın çok istiyor diye benim için daha çok çalıştılar” (Zuhal Hanım).

Ebeveynler çocuklarının daha huzurlu olmalarının etkisi ile daha iyi olduklarını ve daha çok azimle çalıştıklarını belirtmişlerdir, denilebilir ki hane içerisindeki huzurun çocukların eğitime etkisi doğrudandır.

Olumsuz etkilendiğini düşünen ebeveynlerden Gülcan Hanımın:

“Küçük kızım okulda başarılı bence etkilenmiyor büyük kızım 2 yıllık okudu bu durumlar olmasa o da 4 yıllık okurdu”

ifadeleri ile yine Nurgül Hanımın:

“Büyük oğlumu 2 yıl okula göndermemiş, ortanca oğlumu da gönderemedim 1 sene korkuyordu yine kaçırılacak diye. Şu an zaten büyük oğlum devam etmiyor lise bitti bıraktı...”

ifadeleri çocukların yeni düzene uyum sağlamada sorun yaşadıklarını ve bu durumun onların eğitiminde olumsuz bir etki yarattığını belirtmeleri dikkat çekmiştir.

2.6.1.5.Sağlık güvencesi ve ekonomik güçlükler

Görüşmeciler özellikle tek ebeveynli olmadıkları dönemde geçim sorunlarının olduğunu ve sağlık hizmeti almakta daha çok zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Keza görüşmecilerden Necla Hanımın:

“Sağlık kontrollerine tam tersi hiç gidemiyordum o zaman cezaevindeydi”

ve Nurgül Hanımın:

“Hayır hiç gidemedim hatta ona hamile olduğumu bile fark etmemiştim evliliğimin en şiddetli zamanıydı çok sıkıntı vardı onu da doğurup bu duruma sokmak istemedim fakat kıyamadım”

ifadeleri bu duruma örnek teşkil ederken; ebeveynlerin hamilelik döneminde dahi sağlık kontrolüne gidemediklerini dile getirmeleri ekonomik yoksunluğun ve şiddetli hane ortamının bebek ve annenin sağlığına tehlike oluşturabileceğinin çarpıcı bir noktasını ortaya koymaktadır.

Yine görüşmeciler tek ebeveynli olduktan sonra kendi ailelerinden sağlık güvencelerinin devam ettiğini çocuklarının ise varsa eski eşlerinden yoksa on sekiz yaşına kadar devlet güvencesinden faydalandıklarını belirtmişlerdir. Nitekim görüşmecilerin bu konu hakkındaki ifadeleri şöyle olmuştur:

“Benim babamın üstünden gelen sigortam var fakat çocuklarımın yok” (Nurgül Hanım)

“...oğlum da zaten on sekize kadar devlet güvencesi var bundan sonrası için bakacağız” (Necla Hanım).

Bir diğer dikkat çeken nokta ise sağlık güvencesinin yardımlar karşısında engel teşkil etmesi olmuştur. (Bu konu 2.6.4.3. Sosyal Güvence ve Yardım başlığında daha detaylı açıklanacaktır.) Örneğin görüşmecilerden Sonnur Hanımın:

“Borcumuz var diye kredilerden eski eşimin giremiyorum bile sigortalı işe çocuklarda devlet güvencesinde zaten 18 yaşına kadar. Bir de sigortalı işe girince yardım da kesiliyor.”

sözleri durumu daha da açık göstermektedir ki yardımların kesilmesi kaygısı düzenli bir işe dahi girilmesine engel olmaktadır.

2.6.1.6.Çocuk, sağlık ve ekonomik güçlükler

Görüşmecilerin sağlık problemlerine dahi ekonomik kaygı gütmeleri dikkat çekerken yine sağlık hizmetlerinden yararlanmayı lüks olarak görmeleri tespit edilmiştir, görüşmecilerden Ahmet Bey’in “Eşiniz hamile iken sağlık kontrollerini düzenli yaptırıyor muydunuz?” sorusuna:

“Ekonomisi her iyi olan insan gibi ayda 1 kez gidip kontrol oluyordu...” diyerek ekonomik durumu vurgulaması da bu duruma örnek teşkil etmiştir.

Aynı zamanda tek ebeveynlik sürecinde sağlık problemleri karşısında ne yaptıkları sorgulandığında ebeveynler çocuklarını aksatmamaya çalıştıklarını, destek aldıklarını belirtmişler. Örneğin görüşmeciler bu durum için:

“Tabi düzenli götürüyordum doğduktan sonra da götürdüm hatta bu süreçte 9 yaşındaki oğlumun doğuştan bir rahatsızlığı var Edirne’ye gidiyoruz kontroller için hiç aksatmadım ilaç kullanıyor kekeme tedavisi oluyor hep dikkat ettim benim için önemli olan onlar...” (Zuhal Hanım)

“Tabi babaannesi dikkat eder her şeyi yer zaten psikolojik tedaviye bile götürdüm.” (Tülin Hanım)

“...benim çocuğum asosyal bir çocuk ve konuşma bozukluğu olduğu için onu kendim götürüyorum servisle yapamazdı” (Aysun Hanım) demişlerdir.

Buna paralel olarak ebeveynler ekonomik problemler nedeniyle çocuklarının sağlık sorunları olduğunda ya borçlandıklarını ya da kendilerinin halletmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Şöyle ki:

“Götürebildiğim de oluyor götüremediğim de kendi imkanlarım ile de halletmeye çalıştığım oluyor... “bonzai, esrar” gibi maddeler kullanılmış bu yüzden onu bir rehabilitasyon merkezine yatırttım devletin böyle bir imkânı yoktu kredi çektim ve Bursa da cezaevi gibi

bir merkeze yatırdım orada bağımlılık ve psikolojik tedavi gördü.”
(Nurgül Hanım)

“...çocuklara psikolojik destek aldirmek istedim ama yapamadım.” (Çağla Hanım)

“...yani para olmayınca götüremiyorum çünkü eczaneye bir giriyorsun borçlu çıkıyorsun ilaç katkı payları fazla yani Kızımda guatr var ve kolesterol var altını ıslatıyor birde kızım” (Sonnur Hanım)

ifadeleri bu durumdaki zorlukları göstermektedir. Görüldüğü üzere çocukların devlet güvencesi altında hastaneye gidebilmeleri dahi ekonomik kaygıları yok etmemekle birlikte eczane masrafları dahi kaygı oluşmasına ve tedaviyi evde ebeveynin kendisinin halletmeye çalışmasıyla sonuçlanmaktadır.

2.6.1.7.Çocuk, beslenme ve aile desteği

Ebeveynlerin %59'u çocuklarının beslenmesinde aile desteği aldıklarını dile getirmişlerdir. Keza örneklendirecek olursak görüşmeciler:

“Yemeklerinde sıkıntı yok. Yiyecek, içecek, et, süt her şeyi kayıinvalidem ayarlar...” (Çağla Hanım)

“Her gece uyumadan hala daha biberon ile süt içer, her şeye dikkat ediyorum meyve et her şeye anneannesi her şeyi ayarlar... Şimdi annem var ailem var ama annem 65 yaşında onlara bir şey olursa oğlumla tek ne yaparım diyorum.” (Aysun Hanım)

“...dikkat ediyorum babam da çok dikkat ediyor her akşam süt içer masada her zaman meyve olur...” (Yasemin Hanım) ifadeleri ile en büyük desteği kendi ebeveynlerinden aldıklarını hatta bir diğer kaygılarının ise kendi ebeveynlerinden yana taşımaları ve bu kaygının asıl sebebinin çocuklarına aldıkları desteği kaybetme riskinden kaynaklanması ise araştırmanın birçok yerinde olduğu gibi yine ekonomik kaygılar tabanından oluşması şaşırtıcı olmamıştır demek yanlış olmayacaktır.

Bir diğer dikkat çeken nokta ise çocukların düzenli beslenmeleri olurken özellikle çalışan ebeveynlerin çocuklarında daha çok görülen beslenme düzeninde problemlerin sağlık sorunlarına da yol açtığı görülmüştür. Bu durum için ebeveynlerin ifadeleri:

“Tabi süt, peynir, zeytin, yumurta her Şeyi ailem verir çiftlikleri var orayla beraberler kendileri yapıyor. ...kilosu yaŐıtlarından fazla obez biraz...” (Sevda Hanım)

“...kilo problemi var her ay gidiyoruz aşırı kilolu çok yemek yiyor...” (Tülin Hanım)

“...çocuklarım da yeme bozukluğu var her Şeyi yemiyorlar.” (Pınar Hanım)

görüşmelerde dikkat çeken noktalardan olmuştur. Görüşmeciler ebeveynlerden Nurgül Hanım ise bu düzensizlikten *“Şu an bir düzen yok çocuklarda annem de brekçide bana yardım ediyor o yüzden düzenli ve sağlıklı bir hayatları yok. Belli bir düzen yok btçem yettiği kadar...”* diyerek yakınmıŐtır.

Ebeveynlere çocuklarının et, süt ve meyve yeme sıklıkları ve bu gıdaları karŐılayabilmeleri sorulduğundan ebeveynlerin %47’si düzenli karŐılayabildiklerini %53’ ise düzenli karşılayamadıklarını belirtmişlerdir. Zira ebeveynler bu durum için:

“Valla her gün yiyemiyorlar haftada bir gün yiyorlar ama...” (Aysel Hanım)

“Süt alamıyorum meyve alabiliyorum ama et maalesef...” (Sonnur Hanım)

“Tabi hala süt içiyor zaten dikkat ediyoruz alabildiğimiz kadar alıyoruz...” (Sever Hanım) diyerek bu durumun ciddi boyutlar taŐıdıđı grlmŐtur. Nitekim araştırma bölgesi dikkate alındığında meyvenin bol olduğu söylenebilecek bir bölge olması kayda değerdir keza görüşmecilerin meyvelerden değil daha çok maddi kaynak ile temin edilebilecek et ve süt ürünlerini karşılamakta zorlandıkları grlmŐtur.

Yine görüşmecilerden Yeşim Hanım’ın *“...kendim yiyemesem bile ona yediriyorum et, bir hafta yemese haftaya mutlaka yer...”* sözleri ebeveynlerin kendilerinden daha çok çocukları için beslenme düzenine dikkat ettikleri görülmektedir.

2.6.1.8.Suç, çocuk ve sosyal hayat etkisi

Görüşülen tek ebeveynli ailelerde yalnızca bir çocuk suça karıŐmıŐken annesinin toplumsal dışlanma kaygısı duyduğu ve bunun da sözlerine

yansıdığı görülmüştür. Görüşmeci Nurgül Hanım oğlunun tutuklu olmasını anlatırken duygusal olarak zorlanmış ayrıca:

“...bunu kimse bilmiyor kimsenin bilmesini istemiyoruz önyargılar oluşmasın diye. Arkadaşının kurbanı oldu. ...bize destek olmak için gitmek istedi buna engel olamadım ve o kişi ile beraber İstanbul a gitti. Güzel şartlar ev vaadi ile fakat onu 4 kişilik bir bekar evine yerleştirmişler ve gittikten 2 gün sonra ona şiddet uygulamışlar ben göremedim ama durumu hiç iyi değilmiş öğrendiğime göre...”

diyerek çocuğunun ekonomik sorunlarına destek olmak istediğini ve kendisinin onun gidişine engel olamadığını gittiği yerde kandırıldığını belirtmiştir.

Nurgül Hanım toplumsal dışlanmanın önüne geçmek için:

“Ailecek oturup karar aldık şu an bir sen biliyorsun bize çok ağır ve ters bir durum çünkü küçük bir yerde yaşıyoruz insanlar duyup onun cezaevine girdiğini duyarlarsa Nurgül’ün oğlu cezaevine girdi desinler istemiyorum adam mı öldürdü ne oldu diye düşünürler ona ve bana önyargıları olur o yüzden saklamaya karar verdik. İnsanlar duyarsa burada yaşayamayız gidecek başka bir yerimiz de yok ve yeni iş kurdum belki işimi de etkilerdi o yüzden kimseye güvenip anlatamadım...”

sözleriyle önlem aldıklarını anlatmıştır. Yine ailesinden annesinden başka kimsesinin olmadığını bunun da yoksul olmasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Bu durum ifadelerine şöyle yansımıştır:

“Erkek kardeşlerim var fakat ilgisizler ben annem ile beraberim ve gidip gelmekte çok zorlanıyorum... Maddi imkansızlıklar olunca kimse sizinle ilgilenmiyor da...”

2.6.2. Tek Ebeveynli Aileler ve Çocuklarının Gündelik Hayat ve Davranışsal Tutumları

2.6.2.1. Hane durumu, gündelik yaşam ve sorumluluk yüklenen çocuklar

Görüşmecilerin %76,47’sinin sobalı evde, %23,52’sinin doğalgazlı evde yaşadığı, yalnızca bir ailenin hanesinde rutubet olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmecilerin %41,17’sinin kirada, %23,52’sinin ailesinin yanında, %23,52’sinin kendi evinde, %11,76’sının ailesine ait evde çocukları ile kaldığı görülmüştür.

Tablo 2.3. Tek Ebeveynli Ailelerin Konut Mülkiyeti ve Isınma Şekli

Konut Durumu	Yüzdeler Oranları
Kira	%41,17
Aile Yanında	%23,52
Kendi Mülkü	%23,52
Ailesine Ait Ev	%11,76
Sobalı	%76,47
Doğalgazlı	%23,52

Ebeveynlerin özellikle değişen hane koşulları karşısında yeni düzende sorun yaşamaları kaçınılmaz olmuş bu durum görüşmelere de yansımıştır, şöyle ki:

“Burada çocukların ayrı odası var. İstanbul’da eşimle iken ayrı odaları yoktu. Ev sobalı bundan dolayı soğuk sorunumuz var, rutubet yok. Sabahları özellikle çocuklarım üşüyor ve bir anne olarak üzülüyorum bu duruma ya hepsini aynı odada uyutuyorum ya da kendimden fedakârlık yapıp sabaha kadar ara ara uyanıp üstlerini kontrol ediyorum üşüyorlar mı terlediler mi diye...” (Nurgül Hanım)

“Niyetimiz okuldan sonra annemin bakmasıydı ama evdeki hesap çarşıya uymadı erkek kardeşim problem çıkarınca annem bakamadı ben kiraya çıkmak istedim çocuğum oradaki tartışmalara şahit olsun istemedim ve kiraya çıktım ev açtım ayrı. ...erkek kardeşim madde bağımlısı ben de çocuğum orada büyüsün istemedim çünkü para alamayınca hır güre kavga oluyordu buna şahit olsun istemedim çocuğum. ... ev soba, hatta soba olduğu için eve gidemiyorum doğalgaz sonrası bana çok ağır geldi denedim ama yapamadım.” (Yeşim Hanım)

ifadeleri ile yaşananları özetlemişlerdir. Özellikle çalışmak zorunda kalan, bir önceki haneye göre nispeten daha kötü koşullarda olan hanelere geçen ebeveynler yaşanan değişimden etkilenmenin yanı sıra yeni duruma adaptasyon sorunu da yaşamaları kaçınılmaz olmuştur.

Değişen koşullar elbette haneye yansıdığı gibi çocuklara da yansımış ve evden sorumlu çocuklar, kardeşlerinden sorumlu çocuklar, küçük ebeveynler oluşturmuştur demek yanlış olmayacaktır. Bu noktada ebeveynlerin:

“Büyük kızım o bizi bırakma dediği dönemde gerekirse anne ben okulu bırakıp çalışırım beraber bakarız dedi ama asla onlar okula gitsin iyi olsunlar ben yemem yediririm zaten buradan yazın çalışsın diyorlar ama yok çok yorulduklar zaten dinlensinler istiyorum, kızım küçük boyu uzun ama yaşı küçük kimseye güvenmiyorum artık ben o evde kardeşine baksın bana yeter. ...kızım 12 yaşında, bir anne gibi küçük oğluma baktı ben işe giderken saat 2 de okuldan çıkıp annemden alıp o bakıyordu ben gelene kadar altını değiştiriyordu yemeğini veriyordu hatta bazen oğlum “abla anne” der ona. ...büyük kızım onların üstünü filan giydiriyor okula babaları gelip alıyor küçük oğluma bakıyor okuldan döndüklerinde büyük kızıma teslim ediyor tekrardan... bu süreçte hep evi düşünmeye başladı bana arkadaş oldu derdimi yükledi...” (Zuhal Hanım)

“...kızım çalışmıyor evde yardım ediyor bana sabah tathılar için sonra evi temizliyor kızlara akşam için yemek hazırlıyor evden o sorumlu oldu...” (İbrahim Bey)

sözleri bu durumu doğrular niteliktedir. Bu da göstermektedir ki çocuklar yaşanan parçalanma sonrasında çocukluklarından zorunlu olarak koparılmakta ve yeni süreçte ebeveynlerine desteği bir sorumluluk niteliğinde yerine getirmek zorunda kalmaktadırlar.

Görüşmecilerin yalnızca %29’u sosyal aktivitelere zaman bulabildiklerini, %61’i ise herhangi bir aktiviteye zaman bulamadıklarını belirtmişlerdir. Nitekim bu durum görüşmecilerden Nurgül Hanımın *“...sabah 6 da kalkarım işimin başına geçerim sosyal hayatım hiç yok, haftanın 7 günü bu şekilde yoğun geçer”* ifadeleri ile örneklendirilebilirken, ebeveynlerin çoğunluğunun yorucu bir hayat sürdükleri bu yoğunluk sebebiyle de çoğu kez çocukları ile geçirdikleri süreden feragat ettikleri görülmüştür.

2.6.2.2.Davranışsal tutumlar ve iletişim

Görüşmeciler çocukları ile iletişimlerinin nasıl olduğu sorulduğunda genellikle konuştuklarını veyahut kendi yöntemleri ile cezalandırdıklarını dile getirirken eski eşlerinin şiddetle karşılık verdiğini söyleyen ebeveynlerin oranının %53 olması dikkat çekmiştir. Bu noktada görüşmeciler:

“Bazen bağırdıydım ama çok ilerisi yoktu ama eşim sertti onda şiddet olabiliyordu.” (Çağla Hanım)

“Hepimize şiddet uygulardı bıkmıştım. Babamın evinde de aynıydı bu, babam bizi çok döverdi hem annemi hem bizleri ölürken hepimize yalvardı affetmemiz için o da biliyordu nasıl biri olduğunu ben ondan kaçmak için evlenmişim ama koca evinde de aynısı oldu... Babası varken çok döverdi o yüzden konuşamazdı çok şimdi daha iyi konuşuyor (otuzmli oğlu için). Eskiden her akşam baba gelince öfke nöbeti geçiriyordu çok sık oluyordu bu durum o gelince korku oluyordu şiddet olacak diye bizi de dövüyordu hatta kızım bu sebepten iyi ki ayrıldın der...” (Pınar Hanım)

“Konuşuyorum ben genellikle bağırmam dövmem eski eşim şiddet eğilimliydi” (Sonnur Hanım)

ifadeleri ile eski hanelerinde şiddetin eski eşler tarafından bir iletişim metodu haline geldiğini gösterirken şiddetin sadece eşe değil çocuk ile olan iletişimde dahi kendine çoğu kez yer bulduğu görülmüştür.

Bir sorun oluştuğunda ebeveynler iletişimlerinin:

“birkaç gün telefonlarına cevap vermedim maksadım onu cezalandırmaktı asla bağırmam veya şiddet göstermem.” (Ahmet Bey)

“Yani bağıрма oluyor ama o üst sınır...” (İbrahim Bey)

“Okulunu basıyorum hesap soruyorum konuşuyorum babası da öyle bir şey olunca konuşur o da ilgilenir” (Tülin Hanım)

şeklinde olduğunu bunun ötesine geçemediklerini belirtmişlerdir.

Bir diğer dikkat çeken cezalandırma yönteminin “bırakılıp gitmek” korkusu ile yapılması ise çocuklarda psikolojik hasara neden olabileceği üzerine düşündürürken bunu yapan bir ebeveynin çocuğunda konuşma bozukluğunun olup rehabilitasyon merkezinde de tedavi görüyor olması dikkat çekmiştir. Zira ebeveyn bur durumu:

“Valla yanlış bir şey yapınca cezalandırıyorum. En çok sevdiği şey ne ise onu elinden alırım ya da anneannesi onu “seni bırakır giderim” diye korkutur o gidecek diye çok korkar...” (Aysun Hanım) sözleri ile dile getirmiştir.

Görüşülen ebeveynler arasında elbette her ailenin kendi hikayesinin olması gibi benzer hikayelerde mevcuttur. Fakat özellikle eşler arasında

çocuk istenmesine rağmen çocuğu olduktan sonra durumu kabul edemeyen psikolojik olarak bunalıma giren ebeveynlerin çocuklarına hatta daha doğrusu bebeklerine şiddet göstermesi araştırmada en çok dikkat çeken görüşmeler arasına girmiştir, bu durumu anlatan ebeveynler:

“...ona çok hırçın davranıyordu, bana davranamıyordu hatta ben ona hükmedebiliyordum. Hatta son evi terk etmemde dışçıye gitmiştim döndüğümde çocuğun yüzü gözü şişti (çocuk 1,5 yaşında iken) durumu anladım tabi kafasını yardım öfkeden 14 dikiş atıldı 1 hafta sonra bitti zaten. Ailesinin ve ailemin yanında çok yapmacık davranıyordu canım kızım falan filan ama onlar gidince çocuğu tartaklamalar itip kakmalar ben kızıyordum sürtüşüyorduk. ...Çok yorgun ve gerginsem bağıyorum. Eskiden korkardı ama alıştı şimdi gülüyor, konuşuyorum onunla eğer böyle yaparsan ben ağlarım üzülürüm diyorum o zaman hemen duruyor ağlamama dayanamıyor.” (Yasemin Hanım)

“...ama babası ilgili biri değil bana değil ama ona şiddet gösterirdi (çocuk 2 yaşında iken) değişikti manyak yani çocuk hep bir yerde otursun istiyor put gibi sevginin bölünmesini kabul edemedi ona çok tepkiliydi. Biz gezelim tozalım istiyor çocuk dursun yerinde değişik. Yani bir kez psikoloğa götürdüm çocuk olduğu için affettim boşanmayalım dedim ama çocuğa tepkili olduğu için daha fazla duramadım. ...Eski eşim zaten döverdi.” (Sever Hanım)

diyerek çocuklarını korumak için evliliklerine son verdiklerini dile getirmişlerdir.

2.6.2.3.Psikolojik değişim ve tutumlar

Görüşmecilerin %41'i çocuklarının psikolojik destek aldığını, değişen şartlar ve hane içindeki değişimlerden etkilendiklerini belirtmişlerdir, şöyle ki:

“...her şeye aşırı kaygılı tepki veriyor diye uyardı o yüzden psikolojik destek alıyoruz.” (Pınar Hanım)

“Çocuklarımı geri aldığımda onları çok doldurmuşlardı anneniz kötü kadın sizi bırakıp gitti diye onların düzelmesi zaman aldı. Şu an babaları ile hiç görüşmüyorlar. Büyük oğlum psikolojik destek ve tedavi gördü özellikle dedesi öldükten sonra problemler yaşadı.” (Nurgül Hanım)

“Tabi çok oldu. Bir dönem çok asi oldu bir dönem çok içine attı tabi ben bu süreçte hemen pedagog ile iletişime geçtim düzenli terapilere gitti o çok iyi geldi. Yakın zamanda babası evlilik yaptı ben üzülmediyim diye saklamış yaşatlarından daha olgun davranıyor artık hayat ona bunu öğretti.” (Sevda Hanım) ifadeleri ile belirtmişlerdir.

Yine psikolojik olarak çocuklarının değiştiğini gözlemlemelerine rağmen herhangi bir destek almayan ebeveynler ise durumu anlatırken şu sözleri kullanmışlardır:

“...insanlar ile diyalogunu kesmeye başladı kimse ile konuşmamaya başladı yemek yememeye başladı öyle olunca apar topar orayı kapatıp geri geldim. Şimdi topladı. Yok psikolojik olarak evde olunca sanki koruyabileceğini düşünüyordu sanırım aksine evde durup dışarı çıkmıyordu.” (Necla Hanım)

“Oldu, babasından ötürü korkuları vardı çılgınlıkla uyanıyordu uykusundan...” (Yasemin Hanım)

“Onların bir suçu günahı yoktu çok acı çektiler ben ağladıkça çocuklarım ağladı ben üzülükçe onlar da üzüldü biz hep beraberdik tabi ki benim ruh halim onlara yansıdı. Bir gün okuldan öğretmeni ısrarla çağırdı gittim büyük kızım için dedi ki bana eskiden çok şakalar yapardı gülerdi eğlenirdi şimdi çok sessiz sınıfta elini yüzünün altına koyup uzaklara dalıyor çok düşünüyor, hep ne yapacağız diye düşünüyor 13-14 yaşında bir çocuğun düşünmesi gerek bir şey değil bu. Her iki kızım da şu an içine kapanık erkek çocuklarım daha küçük onlar çok anlayamadı durumu.” (Zuhal Hanım).

Bir başka görüşmeci Sever Hanım ise bebekliğinde şiddet gören oğlu için:

“Evet ya işte mesela bize vuruyor oyuncak atıyor, o dövmeyle çalışırdı çocuğu ben kurtarırdım çocuğum bacağıma sarılıp anne anne diye ağlardı psikolojisi bozuldu...” (Sever Hanım)

diyerek oğlunun şimdiki asi tutumlarını gördüğü şiddete bağlamaktadır. Eşini kanserden kaybeden İbrahim Bey’in ise küçük kızının psikolojik değişimi için:

“Küçük kız çok değişti kimseyi görmek istemiyor bir misafir gelince odasına kaçıp beni çağırmayın diyor eve geçince hep odasında

zorla çağırıyorum gelince de yerinde oturmayıp hep dolanır. Aşırı derece de ellerini yıkıyor ama aşırı her dakika hatta elleri sabundan alerji oldu o kadar çok yıkıyor. Odasına ders çalışmaya gider hep ders çalışır ders çalışırken bile çıkıp ellerini yıkar...”

sözleri çocukların aslında evde olan her şeyden etkilendiğini ve her çocukta yaşanan parçalanmaların elbette farklı bir şekilde açığa çıktığını ama yadsınamayacak bir durum olduğunu açıkça göstermektedir.

2.6.2.4.Dışlanma korkusu ve toplumsal baskı

Görüşmeciler özellikle boşanma evresinde yaşadıkları toplumsal baskı yüzünden çok sıkıntı çektiklerini hatta bu sebeple çoğu kez boşanmayı ertelediklerini belirtmişlerdir. Zira yaşanan toplumsal baskı görüşmecilerin ifadelerine:

“...toplum yüzünden ayrılamadık kaç kez mahkemelik olduk ama herkes affet affet diye diye yıllarım geçti keşkeler kaldı ama artık daha fazla yaşamak istemedim 60 yaşında ne yapacaktım belki belki belki ama çare olmadı belkiler düzelmedi. Yaşım daha da geçtikten sonra boşanıp nasıl huzura kavuşacaktım, zamanının geldiğini düşündüm. Evet evlilik güzel gidiyorsa çok güzel ama gitmiyorsa inceldiği yerden kopması gerekiyor.” (Necla Hanım)

“Ailem öğrendi herkes bırak çocukları gel dedi ben 4 çocuğumu nasıl bırakabilirim siz olsanız bırakabilir misiniz? ...Hepsini geçtim toplum buradakiler beni mahvetti herkes beni duyan öğrenen herkes vah vah nasıl yapacaksın vah sana yazık gencecik kızsın nasıl bakacaksın yazık oldu dedi benim psikolojim iyice mahvoldu. İnanır mısın 20 gün 20 günde tam 15 kilo vermişim 20 gün yemek yemedim sadece kahve sigara sadece başka hiçbir şey yok başımı bile yıkamadım beni sonunda ailem hastaneye götürünce siz bu kadına ne yapmışsınız dedi doktor ağır antidepresanlar kullandım. Ailem madem o çocuklarla kalacaksın o adamla görüşmeyeceksiniz diyordu ama onlar çocuk özliyorlar kızlarım değil ama oğullarım küçük anlamıyor çocuklarımın asla görüşmelerine izin vermiyorlardı. ...En iyi yaptığım şey buradan gitmek oldu Marmara Ereğlisi'ne gitmek yaptığım en doğru şey oldu bu çevreden kaçtım orada kimse bana vah vah diye bakmıyor” (Zuhal Hanım)

şeklinde yansıyarak en kötü durumda bile toplumun baskısının devam etmesi, özellikle kadın ebeveyn açısından zorlayıcı baskının sürdürülmesi dikkat çekmiştir.

Bir diğer görüşmeci ise boşanmış bir kadın olmasının ona toplumda sorun yaşattığını bu sebeple çalışma hayatında problem yaşadığını dile getirmiştir, nitekim bu durum görüşmeye:

“Çünkü dul olunca her yerde çalışamıyorsunuz sarkıntılık olayları oluyor imkânım olsa iyi yerde çalışırım.” (Aysun Hanım) şeklinde yansımışken; toplumumuzca çalışma hayatında bekar anne figürünün zorlayıcı olduğu, toplumun bekar annelere olan bakış açısının ve kabul edilebilirliğinin değişmesi uzun zaman alacaktır denilebilir.

2.6.2.5. Çocuk ve çocuğun sosyal çevresi

Ebeveynlerin %94’ü çocuklarının arkadaşlarının okuldan veya akrabalarından oluştuğunu belirtirken: *“Okul dışında akraba dışında arkadaşları yok.”* (Çağla Hanım), yalnızca bir ebeveyn çocuğunun arkadaş çevresinden şikâyet etmiş ve yine aynı arkadaş çevresinde çocuğuna çeşitli uyuşturucu madde kullandırıldığını dile getirmiştir, keza ebeveyn:

“...düzenli ve sağlıklı bir hayatları yok. Büyük oğlum arkadaşının kurbanı oldu. Arkadaşlarının yanında “bonzai, esrar” gibi maddeler kullandırılmış bu yüzden onu bir rehabilitasyon merkezine yatırttım.”

(Nurgül Hanım)

diyerek bu durumu anlatmıştır. Tek ebeveynli çocukların özellikle reşit olduktan sonraki dönemde kötü alışkanlıklar eğiliminin daha yüksek olabileceği söylenebilir keza yapılan pilot çalışma araştırmaya dahil edilmese bile reşit olan çocukta yine bağımlılık sorunu görülmüştür. Araştırmaya dahil edilen ebeveynlerde bağımlı çocuk oranının düşük olmasının nedeni on sekiz yaşından küçük çocuğa sahip olma ölçütünün belirtilmesinden dolayı olduğunun altı çizilmelidir. Keza tek ebeveynli gençler üzerine yapılacak çalışmalarda bağımlılık oranının daha yüksek olabileceği tahmin edilmektedir.

2.6.3.Hane Halkı Değişen Geçim Şartları ve Göç

Görüşmecilerin %76'sı Tekirdağ'a göç etmiş aileler iken yalnızca %24'ü Tekirdağlıdır. Yine görüşmecilerin %35'i eski eşinden kaçmak ve daha güvenli ve ucuz bir yer olduğu için Tekirdağ'a göç ettiklerini belirtmişlerdir.

Görüşmecilerin %53'ü geçim şartlarının tek ebeveynli olduktan sonra daha kötüye gittiğini %35'i daha iyiye gittiğini %12'si değişen bir şeyin olmadığını belirtmişlerdir. Detaylar alt başlıklarda anlatılacaktır.

2.6.3.1.Maddi durum ve değişen geçim şartları, borçlar

Ebeveynlere tek ebeveyn olarak gelirlerinin geçimlerini sağlamak için yeterli olup olmadığı sorulduğunda ebeveynlerin %76'sı gelirlerinin yeterli olmadığını giderlerini karşılayamadıklarını yalnızca %24'ü gelirlerinin giderlerini karşıladığını belirtmişlerdir. Şöyle ki görüşmeciler:

“Ucu ucuna zorla denk geliyor diyebiliriz” (İbrahim Bey)

“Karşılamiyor tabi borçlanıyorum sonra temizliğe gidiyorum onu ödüyorum yine borçlanıyorum öyle gidiyor, çocuklar taşımaları gidiyor onların yol parası gittikleri yerde yemek parası veriyorum çok masraf oluyor” (Sonnur Hanım)

“Ucu ucuna idare ediyoruz çok borçlanmıyoruz sigara filan içmediğimiz için idare ediyoruz kira zaten 600 lira yani...” (Sever Hanım)

“...Hayır tabi ki içeri bile giriyorum...” (Pınar Hanım)

sözleri ile ekonomik zorlukların onları borçlanmaya ve bir kısır döngü içinde yaşamaya ittiği söylenebilir.

Görüşmecilerden Tülin Hanım *“Evet karşılıyor ve bence kimse evlenmesin herkes kendine yeter yani”* diyerek herkesin kendine yetebileceğini vurgularken, Çağla Hanım *“Ona göre her şey haydan gelip huya gidiyor her şeyi annesinden bekleyen biri onun için karşılama durumu yok benim de bir beklentim yok o yüzden karşılıyor...”* diyerek özellikle bir beklentisinin olmaması sebebiyle de gelirinin onu karşıladığını belirtmiştir.

Yine görüşmecilerden Nurgül Hanım değişen şartlar karşısında börekçiyi açmadan önce (5ay) çocukları için inşaat işinde bile çalıştığını söylemesi geçim sorunları karşısında ebeveynlerin mücadelesini açıkça göz önüne sermektedir, nitekim bu durum görüşmecinin sözlerine: *“Şu an geçimi ben*

sağlıyorum börekçi açtım orayı işletiyorum. İnşaatla çalıştım, parke döşeme yaptım, badana-boya, tadilat, temizlik gibi...” şeklinde yansımıştır.

Erkek ebeveynlerin geçimlerinin daha kötüye gittiğini eşleri ile oldukları dönemle karşılaştırdıklarında daha çok giderlerinin olduğunu dile getirmeleri dikkat çeken bir diğer konu olurken görüşmecilerin %29’u eski eşinden kalan borçları ödemek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Örneklendirilecek olunursa:

“Ayda 1,000 lira nafaka veriyorum o baksınla olmuyor işte... Şu anda 3 kredi ödüyorum hedeflediğim gibi olursa planlarım olursa bir şekilde devam edecek hayat. ...hayır açıkta kaldığım oluyor, krediler çok kızımın masrafı var evin masrafı var benim giderlerim var ucu ucuna bile denk gelmiyor yazın kızım gidince yazın daha sakin oluyor o zaman temizliyorum borçları” (Yeşim Hanım)

“Ben o dönem hep borçlarla geçindim şu an da öyle devam ediyor... ...borçlarla geçiyor hayat ne karşılaması ben çok çöküntü yaşıyorum kira ödemek için borç aldıklarım oldu...” (Gülcan Hanım)

ifadeleri parçalanma sonrasında ekonomik düzenin sağlanması özellikle eski eşten borç kaldığı zaman daha da zorlayıcı olmakta ve bu durum ebeveynleri daha da çok yıpratırken elbette yıpranan ebeveynin çocuklarının da koşullardan etkilenmesi ve yıpranması beklenen bir durumdur denilebilir.

Eski eşinden kalan borçları ödemek zorunda kalan bir diğer ebeveyn Aysun Hanım’ın ise zorlandığını belirtmesinin yanında, oğlu için her şeyi yaptığını ve onu maddi imkansızlıklar yüzünden kaybetme kaygısı taşıdığını belirtmesi dikkat çekmiştir. Bu durum görüşmeci tarafından:

“Maddi açıdan eski eşimden kalan borçlar oldu evli olduğumuz dönemden haciz olayları vardı o ödemediği için nikahlı eşi ben olduğumdan borçlar bana kaldı bu durum beni epey sarstı. Bir de ayrılma sürecinde eşyalarımı kaçırap satma olayı oldu o eşyaların paralarını ben ödemek zorunda kaldım ailem ile birlikte. ...önemli olan oğlum onun standardını düşürmemeye çalışıyoruz çünkü onun alışmış olduğu bir ortam var o standarttan aşağı düşerse bocalar onun isteklerini biz karşılayamazsak babaya gider diye korkuyorum baba onda bir artı olur mu diye korkuyorum...” şeklinde dile getirilmiştir.

Görüşmeci ebeveyn Zuhâl Hanım değişim sürecini anlattığı esnada göz yaşlarını tutamazken

“...evin borçları vardı 1 liram bile yoktu eve geldim sadece 1 ekmek var çocuklarım dedi anne açız bende açtım işten gelmişim o ekmeği onlara böldüm benden önemliler mi ama öğrendim ki insan aç uyuyamıyormuş o gece uyuyamadım sabaha kadar ağladım. Sabah oldu küpelerim vardı hemen götürdüm sattım eve geldim çocuklara bir şey aldım ortanca kızımın okul ihtiyacı vardı...”

sözleri tek ebeveynliğin özellikle ilk dönemlerde daha da zor olduğunu açıkça göstermektedir.

2.6.3.2.Maddi durum ve çocuk

Görüşmeci ebeveynlere “Çocuklarınızın karşılayamadığınız istekleri oluyor mu?” diye sorulduğunda ebeveynlerin %71’i olduğunu söylerken yalnızca %29’u böyle bir isteklerinin olmadığını belirtmişlerdir. Olmadığını belirten dilim içerisindeki %40’ın 4 yaşından küçük çocuklarının olması kayda değer bir noktadır. Keza 4 yaşından küçük bir çocukla yaş daha büyük bir çocuğun elbette istekleri aynı olmayacaktır. Ebeveynlerin en çok zorlandıkları yer ise market olarak karşımıza çıkmıştır. Şöyle ki ebeveynler:

“Evet markette çok oluyor, kendi durumumu anlatıyorum param olunca her istediklerinden alacağımı söylüyorum babanızdan isteyin diyorum şansınızı onunla deneyin diyorum. Benim de çok zorluklarım oluyor siz şanslısınız diyorum. Oğlum çok hırçınlaşıyor fakat bir yerden sonra kabul ediyor ikisi de.” (Pınar Hanım)

“Çok harcamak istiyor bu ara sporla ilgilenmeye başladı her gördüğü spor ayakkabıdan istiyor çok harcatıyor diye bazen gitmemeye çalışıyorum Hayrabolu’ya ama işte bir şekilde dönüyor.” (Tülin Hanım)

“Oğlum zorlamaz hatta kardeşim çok masraflı ben bir şey istemiyorum der ama kızım zorluyor bazen” (Çiçek Hanım) sözleri ile dile getirmişlerdir.

“Tabi oluyor kızım şu an paramız yok onu daha sonra alırsınız diyorum tamam para biriktirip alırsınız diyor beni çok zorlamıyor...” (Sevda Hanım)

Yine ebeveynlerin karşılamakta zorluk çekseler dahi çocuklarının ihtiyaçları için ellerinden geleni yapmaları ve bunun sebebinin de çocuklarının diğer ebeveyne gitmelerinden korkmaları bir diğer önemli nokta olmaktadır. Keza aileler:

“...onun isteklerini biz karşılayamazsak babaya gider diye korkuyorum baba onda bir artı olur mu diye korkuyorum.” (Aysun Hanım)

“Tabi kendimden feragat edip ona yapıyorum benim maaşımın yarısından fazlası ona gidiyor” (Sevda Hanım)

“Yok çok şükür, istediğini almaya çalışıyoruz kendimizden kısıp ona almaya çalışıyoruz kimseye özenmesin diye yarın öbür gün babaya gitmesin diye her şeyi alıyoruz.” (Sever Hanım) ifadelerini kullanmışlardır.

Elbette ki maddi imkanları görece daha iyi olan ebeveynler çocuklarının isteklerini fazlası ile yerine getirdiklerini belirtmişler, nitekim ebeveynler:

“Araba istediğinde dahi alamam almayacağım demeyip zamanı geldiğinde alacağımızı belirtiyoruz. Bugüne kadar eksik olduğunu söylediği her şeyi aldık.” (Ahmet Bey)

“Hayır artık zorlandıkları olmuyor ki her şeyi biliyorlar ama artık istedikleri de oluyor ben de varım o da var her şeye yetiyorum zaten benim için o öldü ben o ölmüş ve yokmuş gibi çocuklarıma veriyorum...” (Necla Hanım)

demişler, bu durum da göstermiştir ki maddi imkanlar doğrultusunda isteklerde de isteklerin karşılanmasında da değişiklik gözlenmiştir.

2.6.3.3.Şiddet, psikolojik baskı ile kaçış ve yeni hane durumu

Görüşmeci ebeveynlere tek ebeveyn olmadan önceki hanelerinin durumu sorulduğunda ebeveynlerin %53’ü eski hanelerinde şiddet olduğunu şimdi ise daha huzurlu olduklarını belirtmişlerdir. Bu noktada:

“Ailesinin çok dahil olması ve çocuğuma şiddet uygulaması (bu süreçte çocuk 1,5 yaşında), ona çok hırçın davranıyordu, bana davranamıyordu hatta ben ona hükmedebiliyordum...” (Yasemin Hanım)

“Aldatma, eve alkollü gelip şiddet uyguluyordu, maddi yoksunluklar vardı hep, bu yıllardır böyleydi aylık 4bin kazandığını

söylüyordu ama hep başka kadınlarla yiyordu. Hepimize şiddet uygulardı bıkmıştım. Babamın evinde de aynıydı bu babam bizi çok döverdi hem annemi hem bizleri ...ben ondan kaçmak için evlenmiştim ama koca evinde de aynısı oldu.” (Pınar Hanım)

“Konuşuyorum ben genellikle bağırمام dövmem eski eşim şiddet eğilimliydi” (Sonnur Hanım) ifadeleri dikkat çekicidir.

Eski hanesinde şiddet olan ebeveynlerin kendilerini daha güvende ve huzurlu hissettikleri için de şehir değiştirdikleri ve bu baskıdan kaçtıkları için tek ebeveynliği tercih ettikleri görülmektedir, şöyle ki:

“İçki, şiddet, yoksulluk, saygısızlık hepsi vardı. Şiddet onun için başka bir şeydi... Kontrol ve güvenin burada daha iyi olduğunu düşündüm. Biraz da eşimden uzak kalmamız gerekiyordu. İstanbul büyük bir şehir olmasına rağmen bir şekilde denk geliyorduk, etrafımızda olup bizi rahatsız ediyordu.” (Nurgül Hanım)

“Çok çok oluyordu bizim tartışmalarımız öyle sessiz sakin olmazdı mahalle duyardı bıçaklı sert kavgalar jandarmalar gelirdi hep huzursuz bir ev vardı normal bir kavga değildi şiddete çok maruz kaldım evet altta kalmıyordum ama çocuklarımın psikolojisi bozulmasın diye sessiz kalıyordum.... İstanbul'a almak istedim(oğlumu) kaburgalarım kırılınca burada durmak istemedim gitmek istedim oraya gidip orada ev tuttum eşyalarımı aldım iş buldum ama o istemedi gelmek okulundan ayrılmak istemedi babası ile kaldı burada bu durumdan etkilendi ve bir süre okula gitmemeye başladı” (Necla Hanım)

“...eski eşim ondan ayrıldıktan sonra çocuğu kaçıracığım filan diyordu oradayken kapıma dayanıp öldürmeye teşebbüs etti çok şey yaptı boşandıktan sonra da çok çirkinleşti o yüzden İstanbul 'dan buraya geldik...” (Aysun Hanım)

“Daha önce de psikolojik şeyleri varmış kolunu filan kesmiş sonra ben boşanma kararı alınca bizim evin önüne geldi kolunu kesti yine kapıda çocuğu nasıl kaçıracığımızı şaşırdık çocuk görmesin diye polisi çağırdık ama polis tutanak tutmamış...” (Sever Hanım)

diyene ebeveynler için kaçışın bir sığınma olduğu ve güveni sağlamaya çalıştıkları görülmüştür.

2.6.3.4.Göç ve daha iyi yaşam beklentisi

Daha önce de belirtildiği gibi ebeveynlerin %76'sı Tekirdağ'a göç etmiştir. Ebeveynler göç nedenleri olarak maddi yetersizlikler, çocuklar için bahçeli ev, güvenlik, eski eşten kaçış, yüksek kira vb. olduğunu belirtmişlerdir. Keza görüşmecilerden Nurgül Hanım:

“Geçinemedim, İstanbul büyük şehir çocuklarımın böyle küçük bir şehirde yaşamasını daha uygun gördüm. Kontrol ve güvenin burada daha iyi olduğunu düşündüm. Biraz da eşimden uzak kalmamız gerekiyordu. İstanbul büyük bir şehir olmasına rağmen bir şekilde denk geliyorduk, etrafımızda olup bizi rahatsız ediyordu”

ifadeleri ile birçok etkeni bir arada yaşaması bu durumun en iyi örneklerinden olmuştur. Görüşmecilerden Tekirdağ'ın bir beldesinde ikamet eden Pınar Hanım:

“Rahatsız çocuğumuz olduğu için (otizmlili) orası çok kalabalıktı bahçeli ev istedik. ...sonunda bitirip sakın bahçeli bir yere geldim ama burada da hastane yok oğlumun düzenli gitmesi gerekiyor psikiyatr servisine o yüzden yine taşınmak zorundayım...”

diyerek bulunduğu yerde rehabilitasyon merkezi olmaması sebebiyle otizmlili oğlunun tedavisi için Tekirdağ içinde yer değiştirmek zorunda kaldığını dile getirmiştir.

2.6.4. Tek Ebeveynli Aileler ve Çalışma Deneyimleri Ve Yardımlar

Görüşmecilerin %41'i yardım almadıklarını ve başvurmadıklarını, %30'u başvurduklarını fakat çeşitli nedenlerle yardım alamadıklarını, %29'u ise hali hazırda yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Yardımlarda en büyük engelin var olan sağlık sigortalarının olduğu dikkat çekmiştir.

2.6.4.1. Çocuk bakımı ve iş hayatı

Görüşülen ebeveynlerin %29'u çocuklarına bakacak kimsenin olmaması vb. sebeplerle herhangi bir işte çalışmadıklarını ya yardımlarla ya da ailelerinin desteği ile geçindiklerini belirtmişlerdir. Nitekim bu durum görüşmelere:

“Ben varım(işsiz) ama bende çocuğa bakıyorum annem rahatsız ona bırakmam” (Yasemin Hanım)

“Ben çalışmıyorum okuluyla ilgileniyorum ve cuma günleri oğlumu rehabilitasyon merkezine götürüyorum konuşması için o

yüzden bana anlayış götürebilecek bir iş yeri bulamadım.” (Aysun Hanım)

“...ekonomik özgürlüğüm yoktu çocuğum engelli bırakıp gidemiyordum ailem çocuğu bırakıp geleceksen gel yoksa gelme diyordu ben nasıl çocuğumu bırakıp geleyim emekliliğimi bekledim kızımın biraz büyümesini bekledim ve sonunda bitirip sakin bahçeli bir yere geldim...” (Pınar Hanım)

şeklinde yansımıştır. Çalışan ebeveynlerin genel itibari ile ailelerinden destek aldığı gözlemlenmiş destek alamayan aileler ise bir şekilde etütlerle, özel öğretmenle okul saatlerini denk getirmeye çalışarak iş hayatlarına devam ettiklerini belirtmişlerdir. Keza ebeveynler bu düzensiz düzeni:

“Ben gelince çocuklar okuldan gelmiş oluyor annem evde onlara o bakıyor beraber yaşıyoruz.” (Çiçek Hanım)

“Şu an bir düzen yok çocuklarda annem de börekçide bana yardım ediyor o yüzden düzenli ve sağlıklı bir hayatları yok. Başlarında yemek yapıp duracak kimse yok.” (Nurgül Hanım)

“Akşam üstü çocuğumu alıyorum okul sonrası özel etütte yazdırdım oraya gidiyor böylece çıkışlarımız denk geliyor onu alıp geçiyorum eve...” (Sevda Hanım)

ifadeleri ile anlatırken, çalışma hayatının çocuk bakımı noktasında ebeveynleri zorlayıcı konumda olması dikkat çekicidir. Bir başka görüşmeci ise iyi bir kariyer yolunda ilerlerken değişen şartlar sonucunda çocuğunu tercih ederek kariyerinden vazgeçtiğini yine de şimdiki çalışma halinde de kızıyla geçirdiği vaktin azaldığını anlatmıştır. Görüşmecinin hane gözleminde de kızının ödevlerini yapmak için geç saate kadar beklediği ve yorgun düştüğü görülürken söz konusu durum görüşmecinin diyaloglarına:

“...çalışmaya başladıktan sonra kızımınla geçirdiğim süre çok azıldı mecburen, ek iş almak zorunda kaldım geçinebilmek için e bu sefer, ben İstanbul’da yaşıyordum buraya taşındım sadece kızımınla biraz daha fazla vakit geçirebilmek için... ya kızımı ya da kariyerimi seçmem gerekiyordu. Çünkü çalışma saatlerimiz çok ters oluyordu bazen sabahlara kadar sürüyordu defile olduğu zaman nasıl bırakıp gelebilirim kızımı komşuya bırakıp gitmem gerekiyordu insanlara kızım

*bekliyor gelemem diyemem ki. Şimdi de görüyorsunuz beni bekliyor
ödev için saat dokuz olmuş daha uyuyacak...”* (Yeşim Hanım)

şeklinde yansımıştır. Çalışan ebeveynlerin elbette büyük problemlerinden biri çocukları ile geçirdikleri zamanın kısıtlanmasıdır. Fakat çalışmak zamanın kısıtlanmasının yanı sıra evin büyük çocuklarını da sorumlu bireyler haline getirmektedir demek yanlış olmayacaktır.

2.6.4.2.İşçi çocuklar ve çocuğun çalışmasına karşı tutum

Tüm görüşmeciler “Çocuklarının çalışmasını mı yoksa okumasını mı tercih edersiniz?” sorusuna çocuklarının çalışmak yerine okumalarını çok istediklerini belirtmişlerdir. Görüşmeci Ahmet Bey’in bu noktada “*Hayır bir çocuktan ekonomik bir beklentiniz olamaz...”* sözleri dikkat çekerken, bir diğer görüşmeci Zuhale Hanım toplumun çocuğundan çalışmasını beklediğini ama çocuklarının değişen şartlar karşısında çok yorulduğunu bu nedenle çalıştırmak istemediğini dile getirmiştir keza bu durum sözlerine şöyle yansımıştır:

“Büyük kızım o bizi bırakma dediği dönemde gerekirse anne ben okulu bırakıp çalışırım beraber bakarız dedi ama asla onlar okula gitsin iyi olsunlar ben yemem yediririm zaten buradan yazın çalışsın diyorlar ama yok çok yoruldular zaten dinlensinler istiyorum, kızım küçük boyu uzun ama yaşı küçük kimseye güvenmiyorum artık ben, o evde kardeşine baksın bana yeter.” (Zuhale Hanım).

İki ebeveyn ise çocuklarının yazın çalıştığını bunun hayatı öğrenmeleri için gerekli olduğunu düşündüklerini şöyle dile getirmişlerdir:

“Büyük çocuk çalışıyordu ortanca yazları ücretli staja gidiyor küçük oğlum pimapencide çırak, onların okumasını çok istiyorum.” (Nurgül Hanım)

“...ama bu yaz sigortası için market de çalışacak hayatı öğrenmesini istiyorum diğer çocuklar da öyle çalıştı hepsinin hayatı öğrenmesini istiyorum sonra çalışmadı zaten ama yazları çalıştılar küçükken. (15-18 yaş aralığında çalışmışlar)” (Necla Hanım).

Bir diğer görüşmeci Aysel Hanım okula devam etmeyen kızı için “*...kızım 17 yaşında ...yeni işe girdi bir lokanta da çalışmaya başladı günde 40 lira veriyorlar... ...teyzesi ile beraber gidiyor...*” derken, aldığı maaşın

düşüklüğünden serzenişte bulunmuş, işe göndermesinin ise teyzesi ile gitmesinden dolayı duyduğu güvenden kaynaklandığını belirtmiştir.

2.6.4.3.Sosyal güvence ve yardım

Görüşmecilerin %88'inin sosyal güvencesinin olduğu yalnızca %12'sinin sosyal güvencesinin olmadığı gözlemlenmiştir. Tek ebeveynli çocukların %29'unun devlet güvencesinde oldukları görülürken yalnızca %11'inin ekstra bireysel emekliliğinin aile büyükleri tarafından yatırıldığı tespit edilmiştir. Yine görüşmecilerin %52'sinin sosyal güvenceleri olması nedeni ile yardım alamadıklarını dile getirmeleri dikkat çekmiştir.

2.6.4.4.Yardım ve yardıma karşı tutum

Daha önce de belirtildiği üzere görüşmecilerin %29'u hala yardım alırken, almakta olan ebeveynler yardımların yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda görüşmecilerin:

“Evet alıyorum, 3 ayda bir burs alıyorum, birde liseye giden oğlum için aile ve sosyal politikalar bakanlığından yardım alıyorum o da her sene yenileniyor her sene başvuruyorum ve her ay alıyor. Kaymakamlıktan alıyordum fakat onlar da aile ve sosyal politikalar bakanlığından alıyorum diye kestiler artık fakat kesmeleri benim için çok kötü oldu çünkü aile ve sosyal politikalar bakanlığından aldığım burs çok az ve yetmiyor, şartlı nakit transferi alıyordum fakat babam vefat edince onun emeklisinden aldığım aylık yüzünden kestiler. O maaş da çok cüzi bir rakam... Kömür yardımı aldım kışın.” (Nurgül Hanım)

“...hepsi aynı gerekçe bir de engel oranı düşükmüş oğlumun daha kötü insanlar varmış diyorlar daha düşük olsa bile benim oğlum çalışabiliyor mu ki? Giderleri oluyor onun giderleri daha da çok oluyor yetişemiyorum o yardım kutusunda gelen şeyleri kimse yemiyor ki evde benden başka hem o neyi rahatlatacak...” (Pınar Hanım)

ifadeleri dikkat çekmiştir. Ebeveynlere “yardımlar olmalı mı?” diye sorulduğunda tüm ebeveynler yardımların olması gerektiğini dile getirmiş Sevda Hanım “*Tabi olmalı herkes benim gibi şanslı olamaz (ailesinden yardım aldığı için)*” diyerek ailesinden destek alamayanlar için devlet desteğinin gerekli olduğunu belirtmiştir.

Ebeveynler arasında yardıma karşı olumsuz tutum sergileyen ebeveynlerin oranı ise %18 olurken bu durumu kadınlara yönelik olmasıyla,

düşük görülmele, ayıp olmasıyla, yetersiz olmakla ilişkilendirmeleri ise dikkat çekmiştir. Bu durum görüşmecilerin ifadelerine:

“Hayır hiç başvurmadım kayınvalidem çok istiyordu ama ben orali olmadım o uğraşırđı böyle şeylerle. Ben izin vermezdim sevmiyorum böyle şeyleri o kadar düşük değiliz eksigimiz yok çalışsın istiyordum.”
(Çağla Hanım)

“Hayır kendi kişiliğime yakıştırmıyorum devlet kurumunda boynumu bükmek bana göre değil ben kendim çalışıp yaparım” (Necla Hanım)

“Öyle bir ihtiyacım olmadı bana çok yanlış geliyor bir erkeğın yardıma ihtiyaç duyması belki bir kadına sorsanız o ihtiyaç duyabilir fakat bir erkeğın ayrıldıktan sonra yardıma ihtiyaç duyması kalpazanca bu soruyu bana sormanız bile beni rahatsız etti. Genç biri kendi çalışıp halletmeli ve muhtaç olmamalı bu ayıptır.” (Ahmet Bey)

şeklinde yansımış, ebeveynlerin yardım algısının toplumda aşağılanma ile paralel görülmesi dikkat çekici ve üzerine düşünülmesi gereken bir konu olduğunu göstermiştir.

2.6.4.5.Yardım ve aile desteği

Ebeveynlerin %59’u çeşitli şekillerde ailelerinden destek aldıklarını belirtirken, ailesinden destek alıp da devlet kurumlarından da yardım alan ebeveynlerin oranı yalnızca %30 olmuştur. Şöyle ki:

“Hiç yardım almadım gerek duymadım ailenin desteği vardı gerek kalmadı hem kendim yetiyorum ben çalışıyorum gerek yok o yüzden” (Tülin Hanım)

“Şimdi annem var ailem var...” (Aysun Hanım)

“Ailem de istedi destek oluruz dediler. Yani benim yerimde başka biri olsa ailesi destek olmasa hayır geçinemez.” (Yasemin Hanım) ifadeleri ile örneklendirilebilirken, aileden destek alan ebeveynler devlet kurumlarına başvurmaya gerek duymadıklarını belirtmişlerdir.

2.6.4.6.Yardımlar ve beklentiler

Görüşülen ebeveynlere “Sosyal yardımın yapılması dışında size nasıl bir desteğin verilmesini isterdiniz?” diye sorulmuş amaç ailelerin yardım

beklentilerinin ne olduğunu anlamaya çalışmak iken ailelerin daha çok iş istemesi dikkat çekerken, bu durum:

“Yardımlarla beraber bize destek verilmesini de çok isterdim iş açısından...” (Nurgül Hanım)

“Yani bana iş verseler yarım gün çalışabilirim ama düzgün bir yerde iş olsa...” (Aysun Hanım) şeklinde görüşmelere yansımıştır.

Yine ebeveynlerden Zuhâl Hanım:

“En çok sığınacağım bir oda bir yer vermelerini isterdim bir sığınma evi olsa bu kadar zorlanmazdım oradan bir iş verilse ya da o odayı verseler ben zaten işe gidip gelirim en azından düzen sağlanana kadar destek oluns...”

diyerek en azından ilk dönemi atlatmak için sığınacak yer verilmesi gerektiğini dile getirirken, Yasemin Hanım *“Yok ama bu tarz ailelere özellikle küçük çocuğu olup çalışamayan ailelere en azından koşulsuz bir yakacak yardımı yapılmalı”* diyerek çocuklar için en azından kışın koşulsuz yakacak yardımının yapılması gerektiğini belirtmiştir:

Görüşmecilerden Necla Hanım ise:

“Türkiye’de güçlü ve güçsüz kadınlar var ihtiyacı olanlar var, şiddete maruz kalıp karşı koyamayanlar var onların bir şeyler yapabilmesi için güvencelerinin olması lazım evet arkasında ailesi yok ama devletin olduğunu bilmeliler”

ifadeleri ile yardımlardan beklentisini özellikle kadın ebeveynlere devletin güvence vermesi olarak gerektiğini belirtmiştir.

2.6.5.Çocuk, Umut ve Gelecek

Ebeveynler çektikleri geçim sıkıntılarını, hayat mücadelesini kısacası yaşadıkları sorunları çocuklarının deneyimlemesini istememektedirler. Ebeveynlerin gelecek beklentisini çocukları üzerinden dile getirmeleri sebebiyle, çocuğun ebeveynler için umut anlamı taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır, zira bu durum için:

“Küçük oğlum okusun istiyorum çok inşallah o okur diğerleri okumadı onu istiyorum hem kendi hem bizim hayatımızı kurtarır...”

(Aysel Hanım)

“...tabi ki okumasını kendi ayakları üstünde durmasını istiyorum bana bir katkısı olmasa dahi abisinin ihtiyacı var bakıma ben yaşlandım bir gün gidince ona birinin bakması gerekiyor bu yüzden onun okuyup iyi yerlere gelmesi gerekiyor.” (Pınar Hanım)

ifadeleri dikkat çekicidir. Elbette buna paralel olarak umudu tükenmiş, çocuğundan veyahut başka bir durumdan beklentisi olmadan da yaşamını sürdüren ebeveynler de mevcuttur, şöyle ki:

“Okurlarsa kendileri için okurlar benim bir beklentim yok” (Tülin Hanım)

“Kendi ayakları üstünde dursunlar özgür olsunlar bana bir yararları dokunmasın ama kendileri kendi ayakları üstünde dursunlar.” (Çiçek Hanım)

“Bu kışı annemde geçirdik bir daha ki kış ne olur bilemiyorum...” (Yeşim Hanım)

ifadeleri ebeveynlerin gelecek beklentisini göstermektedir. Fakat belirtmek gerekir ki ebeveynlerin hayatlarının gerçek resmine bakıldığında tamamının umutsuzluk içinde olduğu söylenemez. Ebeveynlerin tüm yaşananlara rağmen umutlarını kaybetmemelerinin de yatkın bir durum olduğu belirtilmelidir, şayet bu noktada görüşmecilerin:

“Ufak tefek eksikler var tabi zamanla olacağını düşünüyorum...” (Nurgül Hanım)

“...hayat erkekten ibaret değil dünyam yıkılmadı çalışan isteyen herkes her şeyi yapar.” (Necla Hanım)

sözleri buna örnek teşkil etmektedir.

SONUÇ

Tarihsel açıdan çok eskiye dayanmayan tek ebeveynli aile biçimi, Türkiye’de de son yıllarda artış göstermiş ve yine aynı sebepten literatürde kendine çok yer bulamamıştır. Kıyaslandığında tek ebeveynli ailelerin diğer ebeveynlere göre daha farklı hayat biçimleri olduğu, ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında daha fazla desteğe gereksinim duydukları görülmektedir. Ebeveynler arasında görevler paylaştırılsa bile bu görevler tek bir ebeveyn tarafından sağlanmakta, bu da genellikle kadın ebeveyn tarafından yapılırken farklı sorunları beraberinde doğurmaktadır.

Değişen sosyal çevre ve toplumsal etkiler dikkate alındığında yaşanan ve hissedilen sorunlar değişmekte, bunların başında ise ekonomik sorunlar gelirken özellikle ebeveyn kadın olunca psikolojik, sosyolojik ve çocuk ile ilgili problemler de dikkat çeken problemler olmaktadır. Yoksulluk sorunu yaşayan ailelerin çocukları yetersiz beslenmekte, eğitime erişmekte sorunlar yaşamakta, çocukluk dönemlerinden başlayarak ucuz emek figürü olmakta ve risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Çocukların gelişimlerini sağlıklı tamamlayabilmeleri için gerekli olan kaynaklardan yoksun olma durumu olan çocuk yoksulluğu, tek ebeveynli aile modelinde hane içi problemlerinde eklenmesiyle daha hissedilir ve daha çarpıcı bir hâl almaktadır. Bu durumu minimize edebilmek ve önleyebilmek için çocuk yoksulluğunun nedenleri belirlenerek gerekli kurumlarca çözümler üretilmelidir. Bu çerçevede tek ebeveynli aileye sahip çocuk yoksulların sorunlarını hafifletmeye yönelik çalışmalar önem kazanmakta ve bu amaçla yapılan araştırmalar önemli olmaktadır.

Araştırmada da görüldüğü gibi ekonomik problemler özellikle tek ebeveynli aile oluşumunun ilk evrelerinde daha çok hissedilmekte, bu sıkıntıyı tek ebeveyn olarak anneler daha fazla taşımaktadır. Bu durum incelendiğinde Türkiye’de kadının emek piyasasına girmekte hâlâ sorun yaşaması ve iş gücüne kısıtlı erişimi olduğunu gösterirken kadının ekonomik özgürlüğünün olmamasıyla çok yakından ilgilidir. Annelerin baba evine dönmek gibi bir zorunluluk durumu yaşamasının en büyük nedeni olarak

karşımıza çıkan durum; annenin evliliğin ilk gününden itibaren vasıflı bir işte çalışmamış olması, annenin tek ebeveyn olduktan sonra çalışması ve iş bulamaması, çocuk sorumluluğu ile düzeni sağlamada sorunlar yaşaması sayılabilir. Bütün bu süreçlerde ebeveynin anne-babası ve yakın akrabaları kendileri ve çocukları için en büyük destek kaynağıdır.

Araştırmada önemli bir çoğunluğun tek ebeveyn olma sebebinin yoksulluk, şiddet, alkol ve ihanet olması dikkat çekmiştir. Bu noktada aile birliğinin dağılmaması için; yoksul çocuklu ailelere asgari geçim desteğinin yapılması, iş ve iş bulma kurumlarınca öncelik tanınması, özellikle yaygın kitle iletişim araçlarınca şiddet içerikli yayınların denetlenmesi ve kısıtlanması, aile birliğinin önemine dikkat çeken yayınların arttırılması, hali hazırda var olan bağımlılık karşıtı bilgilendirici kamu spotlarının arttırılarak devam ettirilmesi katkı sağlayacaktır.

Araştırma boyunca ebeveynlerin önemli bir çoğunluğunun özellikle beslenme konusunda kendi ailelerinden destek aldıklarını, ekonomik olarak yetişemediklerini belirtmeleri bir diğer dikkat çeken konu iken, çocuklarının et, süt ve meyve yeme sıklıkları ve bu gıdaları karşılayabilme durumları incelendiğinde yine büyük bir çoğunluğun düzenli karşılayamadıkları görülmüştür. Çalışan ebeveynlerin çocuklarında daha çok görülen beslenme düzeninde problemlerin sağlık sorunlarına da yol açtığı görülmüştür. Tek ebeveynli çocuk yoksulların okullarda beslenme sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak ve eğitimlerini engellemesini önlemek için ücretsiz öğle yemeği desteği sağlanması, aynı şekilde eğitimlerinin kesintiye uğramaması adına ulaşım yardımı veyahut servislerle destek verilmesi Türkiye'nin hem gelecekte hem de bugününde yararına olacak bir yatırımdır.

Ebeveynlerin büyük çoğunluğunun gelirlerinin yeterli olmadığını, giderlerini karşılayamadıklarını, kiraların zorlayıcı bir unsur olduğunu belirtmişler, yine önemli bir çoğunluğun bu sebepten ailelerinin yanında veya ailelerine ait evde kaldıkları görülmüş, bu durum da tek ebeveynli ailelerin konut sorunu yaşadığını göstermiştir. Bu durum adına tek ebeveynlerin kira yükünü hafifletici düzenlemeler ve yine aynı ailelere konut kredilerinde

destekleyici düzenlemeler, toplu konutlarda öncelik tanınması ailelerin yararına olacaktır.

Tek ebeveynlerin özellikle boşanma evresinde yaşadıkları toplumsal baskı yüzünden çok sıkıntı çektikleri hatta bu sebeple çoğu kez boşanmayı erteledikleri görülmüştür. Bu durum, toplumumuzca hane koşulları ne olursa olsun ailenin birliğinin korunmasına yönelik sosyal-geleneksel tutumun ve tek ebeveyn annelerin toplumca dışlanmaya maruz kalabilecekleri korkusunun göstergesidir. Aynı ailelerin sosyalleşme konusunda da sınırlı oldukları gözlenmiştir. Bu duruma katkı için sosyal yaşam ve dayanışma merkezleri yapılarak aktiviteler, kurslar, çeşitli eğitimler düzenlenerek sosyalleşmeleri sağlanabilir. Psikolojik destek verilebilir.

Birçok ailenin devletten sosyal yardım alamadıkları görülmüş, bunun nedeni ise var olan sağlık sigortaları ve yardım algısının aşağılanma ile paralel olmasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple ailelerin genellikle kendi aile veya çevrelerinden yardım aldıkları görülmüştür. Bu noktada sağlık sigortalarının engel olmaması için düzenlemeler yapılmalı ve toplumdaki yardım algısı için medya, sivil toplum kuruluşları, yaygın kitle iletişim araçlarından yararlanılarak toplum bilgilendirilmeli ve yardım algısı değiştirilmelidir. Yine aynı kanallarla aileler yardım alabilecekleri kurum ve kuruluşlar hakkında bilgilendirilmeli, bu kurum ve kuruluşlarca sağlanan destek miktarı ve kapsamı da arttırılmalıdır.

Görüşülen ebeveynlerin çocuklarına bakacak kimsenin olmaması vb. sebeplerle herhangi bir işte çalışmadıklarını ya yardımlarla ya da ailelerinin desteği ile geçindiklerini belirtmişlerdir. Çocuk bakımı ebeveynlerin çalışma hayatına girmesinde engel teşkil etmiş olup, çalışma hayatından onları dışlamaktadır. Meslek sahibi olmayan tek ebeveynlere mesleki kurslar düzenlenerek, sertifikalı eğitimler verilerek meslek edinmeleri sağlanmalı; kurs süresince kursiyerlere ücret verilmesi veya iş-kur aracılığı ile işe yerleştirilmelerinin sağlanması hem kısa vadede hem uzun vadede iyileştirici etkisi olan bir sosyal yatırım olacaktır. Çalışan ve çalışmak isteyen tek ebeveynlerin çocuklarının bakımının aksamaması için, çocuklara okul öncesi eğitim desteği yanı sıra tam gün bakım sağlayan kreşler açılmalıdır. Böylece

çalışan ve çalışmak isteyen tek ebeveynlerin önünde engel olan çocuk bakımı sorunu çözülebilir. Yine bu merkezler bünyesinde ebeveynlere danışmanlık hizmeti sunularak çocukların ruhsal ve sosyal gelişimleri olumlu yönde ilerletilebilirken, sağlık kontrolleri de düzenli yapılarak yoksul çocukların sağlıklı gelişimlerine katkı sağlanabilir.

Çocukların huzursuz hane ortamından nispeten daha sakin olan tek ebeveynli aile tipine geçmeleri okul başarılarına daha olumlu etki ettiği görülürken, ebeveynlerin önemli bir çoğunluğunun okul masraflarından yakınmaları ve hatta bu masraflardan kaynaklı çocukların eğitimlerinin kesintiye uğradığı görülmüştür. Bu noktada tüm okullardaki öğretmenler, müdürler, psikolojik rehber ve danışmanlar tek ebeveynli çocukların karşı karşıya olduğu riskler hakkında bilgilendirilmesi ve bu ailelerde; işsizlik, şiddet, ihmal ve istismar, sağlık sorunları, yardım ihtiyaçlarının olup olmadığının bilgisinin alınması ve bu aileleri aile ve sosyal politikalar il müdürlüklerine yönlendirerek bu il müdürlükleri ile iş birliği içerisinde uyumlu bir şekilde koordine edilmesi çocuk yoksulluğu ile mücadeleye büyük katkı sağlayacaktır.

Tek ebeveynli çocukların yaşama sevinçlerini arttırmak, psikolojilerini olumlu yönde desteklemek amacıyla ebeveynlere, parçalanma sürecinde oluşan bu yıkımları onarabilmeleri adına yaygın eğitim programları ve kitle iletişim araçlarından yararlanılarak eğitimler verilmeli ve danışma merkezleri açılmalıdır.

Sosyal hizmet programlarının, çocuklara benlik saygısı ve kendilerine olan güvenlerini kazanmaları ve yoksul ailelerdeki aile içi ilişkileri güçlendirmek vb. konularda içeriklerin revize edilerek toplumda ihtiyaç olan bölgelere daha çok ulaşmaları gerekmektedir.

Bilinmektedir ki yoksullukla ilgili pek çok araştırma olmasına rağmen, tek ebeveynler ve tek ebeveynli çocuk yoksullar odağında araştırmaların yetersizliği önemli bir eksikliklerdir. Türkiye’de gittikçe artış gösteren tek ebeveynli çocukların yoksulluktan, hukuki süreçten, hane ortamından etkilenme düzeylerini ortaya koyan araştırmalara ağırlık verilmeli ve yapılacak olan politikalar bu araştırmalar nezdinde geliştirilmelidir.

Çalışma, Tekirdağ ilinde 17 aile ile sınırlı kaldığından, ailelerin tek ebeveyn olma nedeni de dikkate alınarak çok daha geniş bir örneklem üzerinde ve farklı bölgelerde, aynı zamanda öznenin ebeveyn değil çocukların olduğu araştırmaların artırılması yazına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, H. (2001). “Tek Ebeveynli Ailelere Yönelik Feminist Sosyal Hizmet Müdahalesi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, C. 12, S. 3, ss.13-25, Ankara.

Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 76-117.

Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002a). “Gelir Dağılımı Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri (Editör: Coşkun Can Aktan)*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, ss. 1–21.

Akyol, A. E. (2014). “Paternalizm ve Kapitalizm Kıskaçında Çocuk Emegi Sömürüsü: Türkiye’de Çıraklık”, *Kapitalizm Ve Paternalizm Kıskaçında Çocuk Türkiye’de Çocuklara İlişkin Sorunlar Ve Alternatif Politika Arayışı Uluslararası Sempozyumu*. der. Şengül, M. ve Kaya, T. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Altıparmak, S. (2008). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk/Eşitsizlik ve Çocuklar”, *Çocuk Dergisi*, C. 8, S. 2, ss. 81-86.

Altuntaş, B. (2014). “Sokakta Çocuk Emegi”, *Kapitalizm Ve Paternalizm Kıskaçında Çocuk Türkiye’de Çocuklara İlişkin Sorunlar Ve Alternatif Politika Arayışı Uluslararası Sempozyumu*. der. Şengül, M. ve Kaya, T. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Aral, N. ve Başar, F. (1998). “Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo Ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi” *Eğitim ve Bilim*, C. 22, S. 110, ss. 7-11.

Aral, N. ve öte. (2016). “Poverty Definitions through Children's Eyes”, *Journal of Current Researches on Health Sector*, C. 6, S. 1, ss. 38-50

- Arıkan, Ç. (2002). “Yoksulluğun Kadın Üzerindeki Etkileri”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 13, S. 2, ss. 1-10.
- Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011). “Dünyada Ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 4, S. 2, ss. 60-76.
- Astone, N. M. ve McLanahan, S. S. (1991). “Family structure, parental practices and high school completion”, *American Sociological Review*, C. 56, S. 3, ss.309-320.
- Ateş, D. (2008). “Industrial Revolution: Impetus Behind the Globalization Process”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, C. 15, S. 2, ss. 31-48.
- Aydın, D. (2014), “Küreselleşme ve Yoksulluk”, *İHH, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, ss. 1-15.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2011). *Tek Ebeveynli Aileler Araştırması*, Ankara: Makromedya.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2006). *Aile Yapısı Araştırması 2006*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Bauman, Z. (1999a). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, çev. Ümit Öktem. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (1999b). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*, çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bedel, A. ve Işık, E. (2015). “Tek Ebeveyni Olan ve İki Ebeveyni Olan Öğrencilerin Kişiler Arası Problem Çözme ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, C. 8, S. 1, ss. 70-85.

- Blum, M., Boyle M. ve Offord D. (1998). "Single-parent families: child psychiatric disorder and school performance", *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, C. 27, S. 2, ss. 214-219.
- Boylu, A. A. (2014). "Tek Ebeveynli Ailelerde Finansal Sıkıntı ve Fonksiyonlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 32, S. 1, ss. 55-72.
- Boylu, A. A. ve Öztop, H. (2013). "Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri", *Sosyoekonomi*, C. 19, S. 19, ss. 207-220.
- Bradshaw, J. ve Huby, M. (2014). "Decomposing child poverty reduction", *European journal of social security*, C. 16, S.1, ss. 26-51.
- Brody, G. H. ve Flor, D. L. (1997). "Maternal psychological functioning, family processes, and child adjustment in rural, single-parent, African American families", *Developmental Psychology*, C. 33, S. 6, ss. 1000-1011.
- Can, Y. ve Aksu, B. N. (2016). "Boşanma Sürecinde Ve Sonrasında Kadın", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 58, ss. 888-902.
- Chen AY ve Escarce JJ. (2010). "Family structure and childhood obesity, Early Childhood Longitudinal Study — Kindergarten Cohort". *Prev Chronic Dis*, C. 7, S. 3, ss. 1-8, http://www.cdc.gov/pcd/issues/2010/may/09_0156.htm (Erişim Tarihi: 18 Mart 2018).
- Choi, J. ve Pyun H. (2013). "Nonresident fathers' financial support, informal instrumental support, mothers' parenting, and child development in single-mother families with low income", *Journal of Family Issues*, C. 35, S. 4, ss. 526-546.
- Chzhen, Y. ve Bradshaw, J. R. (2012). "Lone parents, poverty and policy in the European union". *Journal of European Social Policy*, C. 22, S. 5, ss.487-506.

- Cook, K. (2012). "Neoliberalism, welfare policy and health: A qualitative meta-synthesis of single parents' experience of the transition from welfare to work", *Health, C. 16, S. 5*, ss. 507-30.
- Çağatay, S. ve Zanbak, M. (2012). "Hane İçi Kaynak Dağılımının Yoksul Olma Olasılığı ve Yoksulluk Açığı Üzerindeki Etkisi: Türkiye’de Kentsel Kesim İçin Bir Uygulama", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, C. 15, S. 1*, ss. 1-33.
- Çakar, B. Y. vd. (2010). *Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi Sonuç Raporu*, Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayını.
- Çivitci, N., Çivitci, A. ve Fiyakalı, C. (2009). "Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Olan Ergenlerde Yalnızlık ve Yaşam Doyumu", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, C. 9, S. 2*, ss. 493-525.
- Demir, S. A. ve Çelebi, Ş. G. (2017). "Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 8, S. 13*, ss. 111-128.
- Downey, D. B. (1994). "The school performance of children from single-mother and single-father families: Economic or interpersonal deprivation?", *Journal of Family Issues, C. 15, S. 1*, ss. 129-147.
- Dumon, W. (1991). "Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikaları", *Aile ve Toplum, C. 1, S. 2*, ss. 5-15. Çev.Dr.M.Ruhi ESENGÜN
- Dunn, J. ve öte. (2001). "Family lives and friendships: The perspectives of children in step-, single-parent, and nonstep families", *Journal of Family Psychology, C. 15, S. 2*, ss. 272-287.
- Durgun, Ö. (2011). "Türkiye’de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme", *Bilgi ve Yönetim Dergisi, C. 6, S. 1*, ss. 143-154.

Durmuş, M. (2014). “Çocuk Emeğinin Kullanımını Yaygınlaştıran Yapısal Koşullar”, *Kapitalizm Ve Paternalizm Kısacasında Çocuk Türkiye’de Çocuklara İlişkin Sorunlar Ve Alternatif Politika Arayışı Uluslararası Sempozyumu*. der. Şengül, M. ve Kaya, T. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Duverger, M. (2006). *Sosyal Bilimlere Giriş*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Ekici, F. Y. (2014). “Türk Aile Yapısının Değişim Ve Dönüşümü Ve Bu Değişim Ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 30, ss. 209-224.

Erkuş, A. (2017). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Eryurt, M. A. ve Koç, İ. (2009). “Yoksulluk ve çocuk ölümlülüğü: Hanehalkı refah düzeyinin çocuk ölümlülüğü üzerindeki etkisi”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, C. 52, S. 3, ss. 113-121.

Esping-Andersen, G. (2011). *Tamamlanmamış Devrim Kadınların Yeni Rollerine Uymak*, çev. Selin Çağatay. İstanbul: İletişim Yayınları.

Eşkinat, R. (2013). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet (Boşanmış Kadınlara Yönelik Araştırma)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 37, ss. 298-302.

Feyzioğlu, S. ve Kuşçuoğlu, C. (2011). “Tek Ebeveynli Aileler”, *Aile ve Toplum*, C. 7, S. 26, ss. 97-110.

Fine, B. ve Saad-Filho, A. (2004). *Marx’s Capital*. Londra: Pluto Press.

- Forgatch, M. S. ve DeGarmo, D. S. (2007). “Accelerating recovery from poverty: Prevention effects for recently separated mothers”, *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, C. 4, S. 4, ss. 681-702.
- Förster, M. F. ve Tóth, I. G. (2001). “Child Poverty and Family Transfers in the Czech Republic, Hungary and Poland”, *Journal of European Social Policy*, C. 11, S. 4, ss. 324 – 341.
- Gasser, R. ve Taylor, C. (1976). “Role Adjustment of Single Parent Fathers with Dependent Children”, *The Family Coordinator*, C. 25, S. 4, ss. 397-401.
- Gelles, R. J. (1989). “Child abuse and violence in single-parent families: Parent absence and economic deprivation”, *American Journal of Orthopsychiatry*, C. 59, S. 4, ss. 492-501.
- Gökçe, B. (1976). “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 1-2, ss. 46-67.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M.B. ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gümüş, İ. Ve Türkyılmaz, B. (2017) “Güney Avrupa Ve Türkiye’de İş-Yaşam Dengesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 1, ss. 64-88.
- Gün, S. (2010). *Yoksulluk döngüsü bağlamında sokakta çalışan çocuklar*, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <http://tez2.yok.gov.tr/> (Tez No. 265595).
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Harvey, D. (2010). *Marx'ın Kapitali İçin Kılavuz*. Çev. Bülent O. Doğan, İstanbul: Metis Yayınları.

Hatun, Ş. (2002). *Çocuk Hakları Sözleşmesinin 13. Yılında Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri*. Ankara: TTB Yayınları.

Hatun, Ş., Etiler, N. ve Gönüllü, E. (2003). “Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, C. 46, S. 4, ss. 251-260.

Hekimler, O. (2012). “Yoksulluk Mu Yoksunluk Mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tekirdağ SMMM Odası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, ss. 1-27.

İlhan, S. (2007). “Yeni Kapitalizmin Karanlık Yüzü: İnsanlık Ve Ahlâkîlik Söylemlerinin Sahiciliği Üzerine”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 2, ss. 283-306.

İpek, A. (2012). “Çocuk Haklarının Gelişimi ve Karşılaştırmalı Olarak Anayasal Açıdan Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 1, ss. 151-173.

İslamoğlu, H. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayın.

Jensen, T. M. ve Shafer, K. (2013). “Stepfamily Functioning and Closeness: Children's Views on Second Marriages and Stepfather Relationships”, *Social Work*, C. 58, S. 2, ss. 127–136.

Kaçmazoğlu, H. B. (2014). “Sömürüye Dayalı Kapitalist Sistemde Çocuk Emegi, Sosyal Refah Devleti ve Bu Koşulları Yaratın Batı Düzenine Yönelik Bazı Eleştiriler”, *Kapitalizm Ve Paternalizm Kısacasında Çocuk Türkiye’de Çocuklara İlişkin Sorunlar Ve Alternatif Politika Arayışı Uluslararası Sempozyumu*. der. Şengül, M. ve Kaya, T. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

- Kahraman, F. ve Sallan, G. S. (2015). “Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y. 8, S. 1, ss. 339-366.
- Kapız, S. Ö. (2002). “İş-Aile Yaşamı Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Teorisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 3, ss. 139-153.
- Karakaş, B. ve Çevik, Ö. (2016). “Çocuk Refahı: Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 18, S. 3, ss. 887-906.
- Kiraz, Z. (2014). “Kapitalizm Bağlamında Kentsel Mekânlar ve Eğitimin Sınıfsal Ayrışması”, *Kapitalizm Ve Paternalizm Kıskaçında Çocuk Türkiye’de Çocuklara İlişkin Sorunlar Ve Alternatif Politika Arayışı Uluslararası Sempozyumu*. der. Şengül, M. ve Kaya, T. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Koçak, R. Ve Tatay, E. (2016). “Parçalanmış Ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Akademik Başarı, Öznel İyi Oluş Ve Yalnızlık Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *International Journal of Social Science*, S. 46, ss. 1-12.
- Köse, A. H. ve Bahçe, S. (2012). “Yoksulluk Yazınının Yoksulluğu: Toplumsal Sınırlarla Düşünmek”, *Praksis*, 19, ss. 385-419.
- Kudubeş, E. İ., Kudubeş, A. A. ve Bektaş, M. (2017). “Küreselleşmenin Yarattığı Yoksulluk: Çocuk Yoksulluğu”, *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, C. 14, S. 1, ss. 79-85.
- Kurnaz, A. Ş. (2007). “Çocuk Yoksulluğu”, *Aile ve Toplum Dergisi*, C. 3, S. 12, ss. 47-55.
- Küçükkalay, M. (1997). “Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 2, ss. 51-68.

Lino, M. (1995). "The economics of single parenthood: Past research and future directions", *Marriage & Family Review*, C. 20, S. 1-2, ss. 99-114.

Malik, H. A. (1931). *Türkiye'de Suçlu Çocuk*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Mendes, H. A. (1976). "Single fathers", *The Family Coordinator*, C. 25, S. 4, ss. 439-444.

Metin, B. (2015). "Gelecek Nesillerin Yaşam Fırsatları İçin Ciddi Bir Tehdit: Çocuk Yoksulluğu", *SGD Sosyal Güvenlik Dergisi*, C. 5, S. 2, ss. 166-188.

Mueller, D. ve Cooper, P. (1986). "Children of Single Parent Families: How They Fare as Young Adults". *Family Relations*, C. 35, S. 1, ss. 169-176.

Nichols-Casebolt, A. (1988). "Black Families Headed by Single Mothers: Growing Numbers and Increasing Poverty", *Social Work*, C. 33, S. 4, ss. 306-313.

Ocak, E. (2007). "Yoksulun Evi", *Yoksulluk Halleri*. der. N. Erdoğan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Önder, İ. (2004). "Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele", *Toplum Ve Hekim*, C. 19, S. 1, ss. 19-22.

Öngün, T. (1994). "Tekelci Kapitalizm ve Sınıf Yapısı", *A.Ü. SBF Dergisi*, C. 49, ss. 303-349.

Öngider, N. (2013). "Boşanmış ve Evli Ailelerden Gelen Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Red Düzeyleri ile Psikolojik Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması", *Klinik Psikiyatri Dergisi*, C. 16, S. 3, ss. 164-174.

Özdal, F. ve Aral, N. (2005). “Baba Yoksunu Olan Ve Anne-Babası İle Yaşayan Çocukların Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, C. 6, S. 2, ss. 255-267.

Özenoğlu, A. ve Ünal, G. (2015). “Açlık ve Yoksulluğun Çocuklarda Saldırganlık ve Şiddet Davranışları ile İlişkisi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, C. 4, S. 1, ss. 162-179.

Öztürk, A. B. (2008a). *Kentteki Çocuk Yoksulluğu: Keçiören Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <http://tez2.yok.gov.tr/> (Tez No. 254943).

Öztürk, A. B. (2008b). “Çocuk Yoksulluğunda Yaşama, Sağlık Ve Beslenme Hakları”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C. 19, S. 2, ss. 67-80.

Öztürk, M. Y. Ve Dedeoğlu, S (2010). “Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emegi”, *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emegi Türkiye Örneği*. der. Dedeoğlu, S ve Yaman Öztürk, M. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Öztürk, Ş. (2014). “Sosyal Korumada Yeni Sosyal Risk Yaklaşımı”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S. 66-67, ss. 43-74.

Poole, R. (1993). *Ahlak ve Modernlik*. çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rosenthal, M. G. (1994). “Single Mothers in Sweden: Work and Welfare in the Welfare State”, *Social Work*, C. 39, S. 3, ss. 270–278.

Sanin, L. (1994). “Küreselleşme Tartışmaları Üzerine Bazı Notlar”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, C. 5, S. 14, ss. 97-117.

- Sapancalı, F. (2001). “Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S. 2, ss. 115-140.
- Semerci, U. P. (2012). “Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. ss. 189-199.
- Sevim, Y., Güldeste, A. ve Öner, C. (2016). “Boşanan Erkeklerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Elazığ İli Örneği)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 26, S. 2, ss. 293-312.
- Şengül, T. ve Ersoy, M. (2006). “Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Zonguldak Kentlerine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler-Sosyal Hizmet Sempozyumu 2003*, C. 1, ss. 58-74.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2004). “Neo-liberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?”, *Kalkınma ve Küreselleşme*. der. S. Dedeoğlu ve T. Subaşat. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Şentürk, Ü. (2008). “Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler”, *Aile ve Toplum*, C. 4, S. 14, ss. 7-31.
- Şentürk, Ü. (2012). “Parçalanmış Aile Çocuklarının Eğitimdeki Başarı/Başarısızlık Durumu (Malatya Örneği 2006)”, *Sosyal Politika Çalışmaları*, C. 7, S. 29, ss. 105-126.
- Taş, H. Y. ve Özcan, S. (2012). “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, *International Conference on Eurasian Economies 2012 Session3D: Büyüme ve Gelişme III*. Kazakistan: Turan University Press. ss. 423-430.

- Tekin Epik, M., Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2017). “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, C. 17, S. 38, ss. 35-58.
- Tiyek, R. (2016). *AB Uyum Sürecinde Ak Parti Dönemi (2002-2015) Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları*. Bursa: Dora Basım-Yayın.
- Topkaya, Ö. (2013). “Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü (OECD) Üyesi Ülkelerde Sosyo Ekonomik Boyutuyla Göreli Yoksulluk Ve Çocuk Yoksulluğu: İngiltere Ve Türkiye Karşılaştırmalı Örneği”, *Kamu-iş (İş Hukuku ve İktisat Dergisi)*, C. 13, S. 2, ss. 155-180
- Tunç, A. (2014). “Yeni Yoksulluk Kavramını Çerçevesinde Gezi Parkı Olayları: Kamu Yöneticilerine Bazı Öneriler”, *Birey ve Toplum Dergisi*, C. 4, S. 7, ss. 231-257.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). “İstatistiklerle Aile, 2016”, <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=24646>. (Erişim: 14 Şubat 2018).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). “İstatistiklerle Aile, 2017”, file:///C:/Users/asus/Downloads/%C4%B0statistiklerle_Aile_10.05.2018.pdf. (Erişim: 8 Eylül 2018).
- Türnüklü, A. (2000). “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, C. 6, S. 4, ss. 543-559.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek”, *Çalışma ve Toplum*, S. 21, ss. 25-40

UNICEF (2004). “Dünya Çocuklarının Durumu 2005: 1.Bölüm, Çocukluk Tehdit Altında”, <https://www.unicef.org/turkey/pdf/dcd05.pdf> (Erişim: 23 Ekim 2018)

UNICEF (2006). “Çocuk Yoksulluğunun Önlenmesi”, https://www.unicef.org/turkey/pdf/_cp28c.pdf (Erişim: 23 Ekim 2018)

UNICEF (2012), “Türkiye’de Çocuk ve Genç Nüfusun Durumunun Analizi 2012”. <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/033.pdf> (Erişim: 23 Ekim 2018)

UNICEF (2017), “Dünya Çocuklarının Durumu 2017 Dijital bir Dünyada Çocuklar”, http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/SOWC_2017_SUM_TR.pdf (Erişim: 23 Ekim 2018)

UNICEF and World Bank Group (2016), “Ending Extreme Poverty: a Focus on Children”, <http://www.refworld.org/docid/57f4ac1e4.html> (Erişim: 23 Ekim 2018)

Uşaklı, H. (2013b). “Eşinden Ayrılmış Annelerin Görüşü Açısından Çocuklarının Sorunları”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S. 2, ss. 195-208.

Uşaklı, H. (2013a). “Comparison of Single and Two Parents Children in terms of Behavioral Tendencies”, *International Journal of Humanities and Social Science*, C. 3, S. 8, ss. 256-270.

Ünal, V. (2013). “Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu Ve Din”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6 S. 26, ss. 588-602.

Waldfoegel, J., Craigie, T.-A. ve Brooks-Gunn, J. (2010). “Fragile Families and Child Wellbeing”. *The Future of Children*, C. 20, S. 2, ss. 87–112.

Wallerstein, I. (1991). *Tarihsel Kapitalizm*. çev. Necmiye Alpay. İstanbul: Metis Yayınları.

- Weinraub, M. ve Wolf, B. (1983). "Effects of Stress and Social Supports on Mother-Child Interactions in Single- and Two-Parent Families". *Child Development*, C. 54, S. 5, ss. 1297-1311.
- Weiss, R. (1984). "The Impact of Marital Dissolution on Income and Consumption in Single-Parent Households", *Journal of Marriage and Family*, C. 46, S. 1, ss. 15-127.
- Whiteford, P. ve Adema, W. (2006). "Combating Child Poverty in Oecd Countries: Is Work the Answer?", *European Journal of Social Security*, C. 8, S. 3, ss. 235 – 256.
- Williamson, H. C., Karney, B. R. ve Bradbury, T. N. (2017). "Education and job-based interventions for unmarried couples living with low incomes: Benefit or burden?", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, C. 85, S. 1, ss. 5-12.
- Winchester. Hilary P. M. (1990). "Women and Children Last: The Poverty and Marginalization of One-Parent Families", *Transactions of the Institute of British Geographers*, C. 15, S. 1, ss. 70-86.
- Yalçınkaya, M. H., Çılbant, C. ve Yalçınkaya, N. (2012). "Küreselleşme İle Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı", *Uluslararası İktisadi İdari İncelemeler Dergisi*, C. 4, S. 8, ss. 1-26.
- Yeldan, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2010). "Raising the Quality in Qualitative Research", *Elementary Education Online*, C. 9, S. 1, ss.79-92.

Yıldırım, N. (2004). “Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri”, *bilig*, S. 28, ss. 59-81.

Yusufoğlu, Ö. Ş. ve Kızmaz, Z. (2015). “Parçalanmış Yoksul Ailelerin Geçinme Stratejileri: Elâzığ Örneği”, *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi* C. 2, S. 2, ss. 1-18.

Yusufoğlu, Ö. Ş. ve Kızmaz, Z. (2016). “Parçalanmış Ailelerde Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma: Elâzığ Örneği”, *Social Sciences (NWSASOS)*, C. 11, S. 1, ss. 27-40.

EKLER

EK 1: Görüşme Soru Formu

- Araştırmacının kendini tanıtması.
- Görüşme konusunun ve kapsamının paylaşılması.

(Eğer katılımcı için tek ebeveynli aile net bir ifade değilse: anne babanın boşandığı, ayrı yaşadığı ya da anne babadan birinin vefat ettiği aileler olarak tanımlanacaktır.)

- Doğru ya da yanlış cevap olmadığının ve katılımcının her söylediğinin önem taşıdığına açıklanması.

1-Kişiyi Tanımaya ve Günlük Hayat, Hane Ortamını Ölçmeye Yönelik Soru Grubu

1. Ortalama bir gününüz nasıl geçiyor? Anlatabilir misiniz?
2. Medeni durumunuz nedir? (Eşinden ayrılmış, terk, boşanma aşaması, eşi ölmüş, başka (Lütfen belirtin))
3. Eşinizden ayrılmanızı en çok hangi sorun etkiledi? (Maddi sıkıntı/ işsizlik, şiddet, içki, uyuşturucu, kumar gibi alışkanlıklar, başkasıyla ilişki vb.)
4. Ne kadar zamandır tek ebeveynsiniz?
5. Tek ebeveynli olduktan sonraki yıllarda geçim ve hayat şartları sizin açınızdan daha mı iyiye, yoksa daha mı kötüye gitti? Neden? (*Boşanma, Terk, Eşin Vefat etmesi, İşsizlik, Kira, İşlerin/istihdamın düzensizliği, Harcamalardan kısma, Borçlanma, Hanedeki kişi sayısı, Göç, Çocuk*)
6. Yaşadığınız bu değişim öncesinde geçim şartlarınız nasıldı ve sonrasında nasıl oldu?
7. Kaç çocuğunuz var?
8. Çocuklarınızın yaşları nedir?
9. Kaç yaşındasınız?
10. Eğitim durumunuz nedir?
11. Eşinizin eğitim durumu nedir?
12. Kaç senedir Tekirdağ'da oturuyorsunuz?
13. Daha önce nerde yaşıyordunuz?

14. Tekirdağ'dan önce yaşadığınız yerden neden ayrıldınız?

2-Gelir Ve Ekonomik Durumu Anlamaya Yönelik Soru Grubu

1. Evinizin mülkiyet durumu nedir?
2. Evinizde salon dışında kaç oda bulunmaktadır?
3. Evin ısınmasını nasıl sağlıyorsunuz?
4. Evde rutubet sorunu var mı var ise neyden kaynaklanmakta?

(Sobalı olmasından ısınmayan odalarda veya güneş görmemesinden vb.)

5. Evinizde eksik olduğunu düşündüğünüz ihtiyaç duyduğunuz eşyaların hangisi yoktur? (Buzdolabı, televizyon, çamaşır makinesi, bilgisayar, telefon, internet.)

6. Ailenin geçim kaynağı nedir?
7. Ailede çalışabilecek durumda olup işsiz olan kişi var mı?
8. Ailede çalışan üyelerin yaptıkları iş ve sosyal güvenlik durumları nedir?

9. Sosyal /sağlık güvenceniz var mı? Var ise nedir?

10. Hangi tür yardımları, ne kadar zamandır ve nerelerden alıyorsunuz?

11. Yardımlar hakkında nereden bilgi aldınız? Size bilgi veren bir kurum/kuruluş oldu mu?

12. Nerelerden/kimlerden yardım alıyorsunuz? (Cevaplarda Şnt, sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurulu, diğer Stklar hakkında bilgi verilmez ise aşağıdaki sorular sorulacaktır.)

13. Çocukların eğitimi için şartlı nakit transferi, burs veya okuldan ayni-nakdi yardım alıyor musunuz?

14. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumu hakkında bilginiz var mı? Var ise oradan ayni ve nakdi yardım alıyor musunuz? (Örn. kömür, gıda vb.)

15. Bunların dışında yardım yaptığını bildiğiniz talepte bulunduğunuz kurum/kuruluş/dernek var mı?

16. Yardımların ihtiyaçlarınızı karşılayıp karşılamadığı konusunda ne düşünüyorsunuz?

17. Yılın hangi dönemlerinde yardımlara daha çok ihtiyaç duyuyorsunuz? Hangi yardımlar daha fazla yapılmalı?

18. Sosyal yardımın yapılması dışında size nasıl bir desteğin verilmesini isterdiniz hangi destek hayatınızı daha kolaylaştırır ve sizi daha iyi hissettirirdi? Ne olursa bu yardımlara olan ihtiyacınız biter?

19. Tek ebeveyn olarak geliriniz mal ve hizmetlere ilişkin ihtiyaç ve isteklerinizi karşılayabiliyor mu?

3-Beslenme ve Sağlık Durumu Anlamaya Yönelik Soru Grubu

1. Doğduktan sonra ölen bebek ya da çocuğunuz oldu mu?
2. En küçük çocuğunuza hamileyken kaç kez sağlık kontrolü yaptırınız?
3. Bebeklik döneminin ilk yılında en küçük çocuğunuz kaç kez sağlık kontrolünden geçti?
4. Çocuklarınızın sağlık sorunu olduğunda, sağlık kuruluşuna götürüyor musunuz?
5. Çocuklarınızın önemli bir hastalığı var mı? Var ise belirtin.
6. Fiziksel ya da zihinsel engelli çocuğunuz var mı? Var ise kaç tane?
7. Çocuklarınız kaç öğün yemek yemektedir?
8. Çocuklarınızın süt içme sıklığı nedir?
9. Çocuklarınızın et yeme sıklığı nedir?
10. Çocuklarınızın meyve yeme sıklığı nedir?
11. Tek ebeveynli olduktan sonraki dönemde çocuğunuzun davranışında size veya eşinize karşı bir değişim gözlemlediniz mi?
12. Tek ebeveynli olduktan sonra ve olma sürecinde çocuğunuzda psikolojik/ psikiyatrik sorun oldu mu? Oldu ise destek aldınız mı?

4-Eğitim Durumu Anlamaya Yönelik Soru Grubu

1. Çocuklarınız ilkokula zamanında başladılar mı?
2. Zorunlu eğitim çağında olup (7-15 yaş), okula gitmeyen çocuğunuz var mı? İlköğretime devam etmeyen veya devam etmemiş olan kaç çocuğunuz var?

3. Çocuklarınız eğitime düzenli olarak devam ediyor mu? Hayır ise neden?
4. Çocuklarınızın eğitim için gerekli araç-gereç, okul kıyafeti, yol masrafı gibi ihtiyaçlarını karşılayabiliyor musunuz? Bunun için aldığınız bir destek var mı?
5. Çocuklarınızın eğitim gördüğü okulda öğretmen yetersizliği var mı?
6. Çocuklarınız okulda fiziksel şiddet görüyor mu?
7. Tek ebeveynli olmanızın çocuğunuzun okul başarısına etki ettiğini düşünüyor musunuz veya böyle bir değişim gözlemlediniz mi?
8. Tek ebeveynli olması çocuğunuzu okulda arkadaşları içinde etkiledi mi size bundan hiç bahsediyor mu?
9. Çocuklarınızın okumasını mı yoksa çalışmasını mı tercih edersiniz?
10. Çocuklarınızın okuması yerine çalışmasını neden tercih ediyorsunuz?
11. Çocuklarınızın eğitiminin gelecekte çocuklarınıza ve ailenize katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?
12. Liseye devam etmeyen/ etmemiş çocuğunuz var mı?
13. (Eğitime devam etmeyen çocuklar için) Eğitime devam etmeme nedeni nedir bu isteğinin tek ebeveynli olduktan sonra oluştuğunu söyleyebilir misiniz?
14. Bu süreç öncesi veya sonrasında çocuklarınız eve gelir getirmek için hiç çalıştı mı /çalışıyor mu? Böyle bir talepte buldunuz mu veya bulundu mu?
15. Nerede, ne iş yaparak para kazandı /kazanıyor?
16. Ne zaman çalıştı /çalışıyor?
17. Çalışırken çocuğa kötü bir şey yapıldı mı? Fiziksel, duygusal ya da cinsel şiddet uygulandı mı/ uygulanıyor mu? (Dayak, küfür, cinsel taciz vb.)

5-Çocuklarda Suça Olan Yatkınlığı Ölçmeye Yönelik Soru Grubu

1. Çocuklarınız yaşanan değişim ile veya öncesinde evdeki durumdan etkilendiğini düşündüğünüz davranışlarda bulundu mu? Örneğin çocuklarınızın habersiz olarak eve gelmediği, sokakta kaldığı günler oluyor mu?
2. Eve habersiz olarak gelmediği süre ne kadar oluyor?
3. Çocuklarınız yanlış bir şey yaptığında veya yaramazlık yaptığında genellikle ne yapıyorsunuz? (Dövüyorum, Bağırıyorum, kızıyorum, Ceza veriyorum, Konuşuyorum)
4. Eşiniz çocuklarınız yanlış bir şey yaptığında veya yaramazlık yaptığında genellikle ne yapıyor? (Dövüyor, Bağırıyor, kızıyor, Ceza veriyor, Konuşuyor)
5. Korunma altına alınmış (Çocuk Yuvası'nda kalan) ya da evlat edinilmiş çocuğunuz var mı / oldu mu? (Cinsiyet ve yaş)
6. Çocuklarınız bir şey çalma, adam yaralama gibi hatalı davranışlara yöneldi mi/yöneliyor mu?
7. Çocuklarınız sizin karşılayamadığınız hangi şeyleri istiyorlar, neyin eksikliğini duyuyorlar?
8. Çocuklarınız isteklerini karşılayamadığımızda ne gibi tepkiler veriyor?

EK2: Gözlem Formu

Bu gözlem formu, “Çocuk Yoksulluğu: Tek Ebeveynli Ailelerin Rolü” başlıklı yüksek lisans tezi için veri toplamak amacı ile geliştirilmiştir.

Gözlemin Amacı: Tek ebeveynli aileye mensup çocukların ve ailelerinin davranış örüntülerini, gündelik yaşam ve geçim şartlarını, hane özelliklerini, sosyal çevre ve eğilimlerini fiziksel yönden betimlemektir.

Fiziksel Ortam: Hanenin mülkiyet durumu, oda sayısı, ısınma şekli, eksik eşyalar, hanede yaşayan kişi sayısı gibi hane ile ilgili veriler.

Sosyal Ortam: Tek ebeveynli aileye mensup çocukların ve ailelerinin, sosyalleşme tarzı, duygusal tepkileri, sağlık ve beslenme düzenleri, suç eğilimleri ve alışkanlıklarına ilişkin veriler.

Sosyo-ekonomik Durum: Tek ebeveynli aileye mensup çocukların ve ailelerinin, geçim ve hayat şartları, iş sahibi olup olmadıkları, sosyal güvencelerinin olup olmaması, mal varlıkları, aldıkları çevre veya devlet yardımları, hane içi özelliklerine ilişkin veriler.

1. Ebeveynin Cinsiyeti

.....
.....

2. Yaşanılan mahalle ve hanenin genel özelliklerine ilişkin gözlemler

.....
.....
.....
.....

3. Haneye ilişkin gözlemler

.....
.....
.....
.....
.....

4. Geçim ve hayat şartlarına ilişkin gözlemler

.....
.....
.....
.....

5. Hane içerisindeki çocuk sayısı

.....
.....

**6. İnceleme sırasında, ebeveynin davranışları ve duygu durumları,
çocuklar**

.....
.....
.....
.....

7. Ebeveynlerin şikâyetleri

.....
.....
.....

8. Ebeveynlerin istek ve beklentileri

.....
.....
.....

EK 3: Kategorik Endekslleme Çalışması

1-Tek Ebeveynli Aileye Geçiş ve Eğitim, Sağlık-Beslenme, Suç İlişkisi

- Medeni Durum Ve Tek Ebeveynliği Tetikleyen Sebepler
- “Bedel Ödemek”
- Tek Ebeveynlik Eğitim İlgisi ve Okul Masrafları
- Çocuk, Eğitim ve değişen şartlar “evet sıkıntılar var ama alkol alıp eve gelip şiddet uygulayan yok”
- Geçim Sorunları Ve Sağlık Güvencesi
- Çocuk, Sağlık ve Maddiyat “yani para olmayınca götüremiyorum çünkü eczaneye bir giriyorsun borçlu çıkıyorsun”
- Aile Desteği Ve Beslenme
- Çocuk, Beslenme Ve Maddiyat “Ben kendime alamam onlara alırım, onları mahrum etmem”
- Suç, Çocuk Ve Sosyal Hayat Etkisi

2-Tek Ebeveynli Aileler ve Çocuklarının Gündelik Hayat ve Davranışsal Tutumlar

- Hane Durumu, Gündelik Yaşam ve Sorumlu Çocuklar
- Davranışsal Tutumlar ve İletişim
- Sosyal Hayat, Psikolojik Değişim ve Tutumlar
- Dışlanma Korkusu ve Toplumsal Baskı
- Çocuk ve Sosyal Çevresi

3-Hane Halkı Değişen Geçim Şartları ve Göç

- Maddi Durum ve Değişen Geçim Şartları, Borçlar
- Maddi Durum ve Çocuk “şu an paramız yok onu daha sonra alırız”
- Şiddet, Psikolojik Baskı İle Kaçış ve Hane Durumu
- Göç ve Daha İyi Yaşam Beklentisi
- Değişen Hane Şartları ve Etkiler “ev soba olduğu için eve gidemiyorum”

4-Tek Ebeveynli Aileler ve Çalışma Deneyimleri Ve Yardımlar

- Çocuk Bakımı ve İş Hayatı “İşsizim Ama Çocuğa Bakıyorum” “ekonomik özgürlüğüm yok çocuğum engelli”
- Maddi Durum ve İşçi Çocuklar, Çocuğun Çalışmasına Karşı Tutum
- Sosyal Güvence ve Yardım
- Yardımlar ve Beklentiler
- Yardım ve Yardıma Karşı Tutum “herkes benim gibi şanslı Olamaz” “o neyi rahatlatacak”
- Yardım, Aile Desteği ve Devlet

5-Tek Ebeveynli Aileler Ve Çocuklarının Umut ve Gelecek Beklentisi

- Maddi Yoksunlukla Geleceğe Bakış
- Çocuk, Gelecek ve Aile Bağları
- Eğitim ve Beklenti
- Psikolojik Durum ve Beklentiler
- Umut ve Beklenti

EK 4: Görüşme Çizelgesi

İsim	Konut Mülkiyeti ve Durumu	Medeni Durum ve Çocuk Sayısı	Eğitim Düzeyi	Çalışma Bilgisi	Tek Ebeveynli Olmanın Maddi Etkisi
Ahmet	Annesinin evinde yalnız kalıyor- Doğalgazlı	İletişim probleminde n boşanmış/ 1 Oğlu var 15 yaşında	Lise Mezunu	Emlak ofisinde çalışan/ Şu an sağlık güvencesi yok	Durumunun daha kötüye gittiğini ve çok giderinin olduğunu belirtti
İbrahim	Kendi evi tam tamamlanmamış/ Sobalı	Eşini kanserden kaybetmiş/ 5 çocuğu var ikisi evli, evde 23, 16 ve 14 yaşında 3 kızı ile yaşıyor	Lise terk	Evde tatlı yapıp seyyar satıyor/ Sağlık güvencesi var	Önceden daha iyi olduğunu şimdi zorlandığını belirtti. Yükünün arttığını, çocukların okula taşınmalı gitmesinin onu zorladığını belirtti.
Nurgül	Annesinin evinde annesi ile kalıyorlar/ ev sobalı kışın üşüdüklerini belirtti.	Şiddet-yoksulluk-alkol nedeniyle boşanmış/ 3 oğlu var yaşları 18,17 ve 14.	İlkokul mezunu	İnşaatlarda, tamir işlerinde de çalışıyor şu an annesi ile bir börekçi açmış o tamir işlerine gidince annesi bakıyor.	Zaten öncesinde de geçim için çalıştığını ve eşinin, ailesinin de desteği ile şu an en azından huzurlu olduğunu dile getirdi/ Maddi yoksunluklar devam ediyor.

Çağla	Ailesi ile beraber kirada/ Sobalı, Devamlı olan göç halinden ötürü evde eksik eşyaları tamamlamak istemediklerini belirtti.	Borçlar, düzensiz çalışma, maddi yoksunluklar , alkol, psikolojik baskı neticesinde boşanmış / 2 çocuğu var kızı 10, oğlu 8 yaşında.	İlkokul mezunu	Ailesi küçük yazlık bir bakkal/büfe açmış oraya o bakıyor, güvencesiz.	Hayattan bir beklentisinin olmadığı sadece sakin huzurlu olmak istediğini belirtti. Daha önce geçimi sağlayan eşinin ailesiymiş şu an kendisi çalışıyor daha çok rahatladığını belirtti.
Aysel	Ev kendisinin tam tamamlanmamış triplex bir evin ara katı/ sobalı	Eşi 2 sene önce vefat etmiş/ 7 çocuğu var onunla beraber yaşayan 2 oğlu (21-14) ve kızı (17)	İlkokul mezunu	Temizlik işi olursa temizliğe gidiyor, 21 yaşındaki oğlu inşaatta çalışıyor, 17 yaşındaki kızı bir lokantada çalışıyor	Eşi sağ iken durumun daha iyi olduğunu şu an kalan emekli parası ile zor geçindiklerini belirtti.
Necla	Kendi evi/ Doğalgazlı	Aldatma, şiddetli kavga(bıçaklı, kaburgaları kırılmış vb.), / 3 çocuk, oğlu(26), kızı(23), oğlu(17)	Lise mezunu	Emlak, pansiyon işletiyor, siyasi bir partide aktif.	Geçmişte çok maddi sorun yaşadıklarını fakat şu an ekonomik özgürlüğünü kazandığını ve kimseye muhtaç olmadığını belirtti.

Tülin	Ailesini ile beraber yaşıyor kendi mülkleri/ Sobalı	Aldatma, şiddet sonucu boşanma/ 1 kızı (13) var.	Lise mezunu	Zincir markette güvenlik görevlisi	Değişen bir şeyin olmadığını o zaman da çalıştığını şimdi de çalıştığını belirtti. Sadece kızının çok masrafı olduğunu ona çok harcama yaptığını belirtti.
Aysun	Ailesi ile beraber yaşıyor kendi mülkleri/ Sobalı	Eski eşi çalışmadığı için ve daha önce yaptığı evliliği sakladığı için oluşan sorunlardan (alkol vb.) sonra boşanmış/ 1 oğlu (7) var	Lise mezunu	Çalışmıyor/ oğlunda konuşma bozukluğu ve asosyallik olduğu için çalışmıyor fakat çalışmak istediğini belirtti.	Çalışmıyor ailesi ile beraber, fakat zorlandığını oğlunun sağlık problemlerinden dolayı çalışmadığını, uygun iş bulursa çalışmak istediğini fakat eşi ile beraber olduğu dönemden daha iyi olduğunu belirtti.
Sevda	Ailesinin evi kızıyla yaşıyor/ Doğalgazlı	Madde bağımlılığı, aldatma sorunlarında n boşanmış/	Üniversite terk	Bir eczanede çalışıyor/ sağlık	Kendinden kısip kızına harcadığını her şeyi onun için

		1 kızı (9) var.		güvencesi var	yaptığını belirtti.
Yeşim	Kirada/ sobalı	Boşanmış/ 1 kızı (8) var.	Lise mezunu	Zincir bir markette işçi, sağlık güvencesi var.	Çok mücadele verdiğini kızı için kariyerinden vazgeçtiğini onun yanında olmak için birçok şeyden feragat ettiğini belirtti. Nafaka aldığını ama o nafakanın anca kızının okul masraflarını karşıladığını diğer ihtiyaçlar için hala borçlar ödediğini ve zorluklar çektiğini belirtti.
Yasemin	Ailesinin yanında kendi mülkleri/ Kaloriferli	Çocuğa şiddet, ailenin iç ilişkilere dahil olması, kumar alışkanlığı sonucunda boşanma/ 1 kızı (3,5) var	Ortaokul mezunu	Çalışmıyor	Maddi durumunun daha kötüye gittiğini ama ailesinin desteği ile aşmaya çalıştığını kızının küçük olmasından da kaynaklı şu an sorun yaşamadığını ama ayrı eve

					geçeceği zaman için endişeli olduğunu belirtti.
Pınar	Kendi evi/Rutubetli ve Sobalı	Aldatma, alkol, şiddet sonunda boşanma/ 2 çocuk 1 oğlu (18-otizm hastası) 1 kızı (11) var.	İlkokul mezunu	Emekli	Değişen bir şeyin olmadığını o dönemde eşinin kazancını paylaşmadığını aynı sıkıntıların devam ettiğini dile getirdi. Kredi ödediğini çok az bir aylık ile idare etmeye çalıştıklarını belirtti.
Gülcan	Kirada/sobalı	Ayrı yaşam eşi alkol bağımlısı / 2 kızı (9-24) var	İlkokul mezunu	Düzenli çalışmıyor gündelik işler alıyor.	Eşi kaza geçirip felç olmuş o döneme kadar hep maddi olarak desteklemiş ayrı olsalar bile fakat son 3 yıldır kendi ailesinin yanında destek olamıyor ve bu sebepten çok zorlandığını

					borçlandığını belirtti.
Zuhal	Kira/ sobalı	Ayrı yaşam, eşi aldatmış başka biri ile yaşıyor/ 2 kızı (14-12) 2 oğlu (9-4) var.	Okur - yazar.	Bir yemekhaned e aşçı yardımcısı olarak çalışıyor, sağlık güvencesi var.	Daha önce tabi ki durumun daha iyi olduğunu bu süreçte sokakta bile kaldıklarını, yemeksiz kaldıkları gün olduğunu ve evini ayrınca borçlandığını bu sebepten eski eşinden kira yardımı aldığını belirtti.
Çiçek	Kirada annesi ile yaşıyor/ sobalı	Aldatma, alkol, çalışmama sonucu boşanma/ bir oğlu (14) bir kızı (7) var.	Ortaokul mezunu	Yaşlı bir çifte bakıyor/ sağlık güvencesi var	Akrabalarının yardım ettiğini, pazarda çalıştığını düzensiz gelirinin olduğunu sonra bu işi bularak onların yardımıyla düzene girmeye başladığını çok zor zamanlar yaşadığını ama asla çocuklarını aç bırakmadığını hep

					çalabacağını belirtti.
Sonnur	Kira/ sobalı	Hakaret, eve bakmama, aldatma, alkol, kumar sonucu boşanma/ Bir oğlu (14) bir kızı (12) var.	Açık öğretimde üniversite okuyor.	Temizliğe gidiyor/ güvencesiz.	Şu an durumunun daha iyi olduğunu eski eşi varken kira, fatura ve giderleri karşılamadığını en azından şu an yardım aldığını, çalışmaya gittiğini belirtti. Sigortalı bir işe eşinin kalan borçlarından ötürü giremediğini bu sebepten çok borçlanarak geçindiğini temizliğe gittikçe borcunu ödediğini belirtti.
Sever	Kirada annesi ile yaşıyor/ Doğalgazlı	Aldatma, alkol, şiddet, çocuğa şiddet sonunda boşanma/	Okuma-yazma bilmiyor.	Kısmi görme engelli çalışmıyor.	Durumun tabii daha kötüye gittiğini, babasının vefatından sonra annesi ile kalan emekli maaş,

		Bir oğlu (4) var.			oğluna ödenen nafaka ve yardımlarla geçindiklerini belirtti.
--	--	----------------------	--	--	--

İsim	Yardım Bilgisi	Göç	Çocuk Davranışlarında Değişim	Çocuk Eğitimi ve Sağlığı
Ahmet	Yardım alınmasına karşı yaşının genç olduğunu ve çalışması gerektiğini belirtiyor	Doğma-büyüme Tekirdağ	Çok fazla zararlı yiyecek eğilimi var, istediği her şeyi almaya çalışıyorlar genellikle konuşarak durum anlatılmış ve kabul edilmiş	Eğitimine babası şaşıyor derslerinin çok iyi olduğunu ve herhangi bir sağlık probleminin olmadığı belirtildi
İbrahim	Hiç yardıma başvurmamış sağlık güvencesinin engel olacağını düşünüyor.	Adana'dan Yalova'ya 1999 depremi sonrası ise Tekirdağ'a gelmişler 15 yıldır Tekirdağ'da	14 yaşında olan kızı geçmişe göre daha sessiz ve içine kapanık ve sık sık ellerini yıkıyor temizlik takıntısı oluşmuş, 16 yaşındaki kız daha asileşmiş ve eve gelmeme isteği evden uzaklaşma var, 23 yaşındaki kızı evdeki tüm sorumluluğu yüklenmiş mutsuz. Herhangi bir	Büyük kız çalışmıyor evde destek oluyor okulunu bu durumdan yükseltmediğini belirtti, diğer çocuklar okula devam ediyor. Küçük kızın(14) psikolojik sorunları var fakat destek almıyor.

			psikolojik destek alınmamış.	
Nurgül	3 ayda bir burs alıyor, Aspb'den yardım alıyor, Kaymakamlıktan alıyormuş fakat Aspb'den alıyor diye kesilmiş yardım. kışın kömür yardımı almış.	İstanbul'dan Tekirdağ'a göç etmişler, 10 yıl olmuş. Göç etme nedenleri; geçim zorluğu, yüksek kira ve giderler, eşten kaçma ve güvenlik.	Eski eş çocukları kaçırmış o dönemde psikolojik değişim olmuş çocuklarda bunu düzeltmesi zaman almış. Büyük oğlu psikolojik destek almış, uyuşturucu madde kullandığı için rehabilitasyon merkezinde de tedavi görmüş. Çocuklar en azından şiddetten uzak diye şu an daha iyi olduklarını belirtti.	Çocukların sağlık güvencesi yok devletten 18 yaşa kadar destek altındalar. Okul masraflarını karşılayamadığı için liseye giden oğlunu bir süre gönderememiş, sağlık sorunları olduğunda elinde varsa götürebiliyor, çocuklar düzenli beslenemiyor işlerinden dolayı. Kendisi stresten şeker hastası olmuş ve astım hastası.
Çağla	Kayınvalidesi başvurmasını çok istemiş ama o eşinin çalışması gerektiğini düşünüyor yardım almaları gerektiğini düşünmüyor.	Hem kendisi hem eski eşi göç ederek İstanbul' a gelmişler ayrılık sonrası göç eden ailesinin yanına Tekirdağ'a gelmiş.	Çocuklar bu süreçte duygusal olarak ona daha çok bağlanmış. Oğlunun okulda kız arkadaşlarını diğer erkek arkadaşlarına karşı korumaya başladığını öğrenmiş öğretmenlerinden . Psikolojik	Sağlık ve eğitim ile ilgili bir sorun yaşamadıklarını her şeylerini eşinin ailesinin karşıladığını belirtti.

			destek almak istemiş çocuklarına fakat aldırمامış.	
Aysel	Eşinin kalan emeklisinden ötürü yardım alamadığını, küçük oğlu okuldan ayakkabı ve mont yardımı almış.	Kars'tan Tekirdağ' a 11 yıl önce maddi yoksunluktan dolayı göç etmişler.	Eşinin vefatının çocuklarından özellikle (evdeki çocuklar için) oğlu (21) ve kızının(17) etkilendiğini ve okula devam edemediklerini belirtti, küçük oğlunun(14) sakin ve sessiz olduğunu belirtti.	Kızı evdeki rutubetten astım, oğlunun (21) uzun zamandır bir enfeksiyon sorunu varmış. Çocuklarından hiçbiri liseye devam edememiş, küçük oğlunun okumasını istiyor ama lise de eğitim masraflarının onu zorlayacağını düşünüyor.
Necla	Kendi ailesinden destek almış. Devletten yardım almayı kendine yakıştıramadığını kendisinin çalışıp kazanabilecek biri olduğunu belirtti	23 sene önce Adıyaman'dan yine bir aldatılma sonucu Tekirdağ' a göç etmişler.	Tüm çocuklarının etkilendiğini fakat küçük oğlunun iletişim sorunları yaşamaya başladığını özellikle insanlarla konuşmamaya ve yemek yememeye başladığını bunun için de kendisinin	Ayrılık sürecinin yine en çok küçük oğlunu etkilediğini ve 1 yıl okul tekrarı yapıp okula gitme düzenini bozduğunu fakat şu an kendisinin dikkat ettiğini belirtti.

			müdahale ettiğini belirtti.	
Tülin	Ailelerin her zaman destek olduğunu yardıma ihtiyacı olmadığını kendisinin de çalıştığını ve yapabildiğini belirtti.		Kızının babasını sevmediğini aldatıldığının kızından öğrendiğini belirtti. Şu an psikolojik destek alıyor.	Okulda iyi olduğunu bir sorun yaşanırsa kendisinin sert şekilde müdahale ettiğini ondan bu yüzden korktuğunu belirtti. Obezite sorunu yaşıyor ve bunun için destek alıyor.
Aysun	Ailesi en büyük yardımı sağlamış. Hiç yardım almadığını ve bilmediğini ama başvuru yapacağını belirtti.	İstanbul'dan Tekirdağ'a eski eşinden kaçmak zorunda olduklarını, eski eşinden ölüm ve çocuğunu kaçırmaya tehdidi aldığı için gelmişler	Oğlunda konuşma bozukluğu ve asosyalite var haftada bir gün rehabilitasyon merkezinde tedavi görüyor. Baba figürünü dede ile birleştirmiş kendi babasını istemiyor.	Rehabilitasyon merkezinde tedavi görüyor ve ilkökula devam ediyor bu yüzden ders yükünün çok olduğunu ama artık problemlerini yavaşça aşmaya başladığı belirtildi.
Sevda	Ailesinin desteğinin olduğunu bu sebepten devlet yardımına ihtiyaç duymadığını belirtti.	-	Bir dönem çok asi bir dönem ise çok içine kapanık olduğunu ve bu süreçte hep pedagoğdan destek aldıklarını belirtti. Şu an ise yaşına göre çok olgun olduğunu	Derslerinin çok bozulduğunu yaşlılarından geri kaldığını bunun için özel ders ve etüt merkezine yazdığını belirtti. Yeme bozukluğu olduğunu ve yaşlılarından daha

			hayatın bunu ona öğrettiğini belirtti.	kilolu olduğunu belirtti.
Yeşim	Yardıma başvurduğunu fakat sigortalı olduğu için alamadığını belirtti.	Tekirdağ'a 2 senedir geldiğini öncesinde İstanbul'da olduğunu burada annesinin destek verebileceğini düşündüğü için ve maddi-manevi sorunlar yüzünden geldiğini belirtti.	İlk süreçten şimdiye kadar etkilenmemesi için pedagoga başvurduklarını ve devamlı destek aldıklarını belirtti.	İlgilenmeye vakti kalırsa kızının daha iyi eğitim alacağını gece geç saate kadar kızının beklediğini ve ders çalışmak istemediğini gözlemlemiş maddi durumu yettiğince özel ders almaya çalıştığını belirtti. Okul masraflarının onu çok zorladığını dile getirdi.
Yasemin	Nafaka aldığını, Asp'dan kızı için aylık yardım aldığını, daha önce kaymakamlıktan aldığını o kesildikten sonra Asp'den aldığını ve en büyük yardımı ailesinin yaptığını belirtti.	İstanbul'dan 2 yıl önce Tekirdağ'a göç ettiklerini çocuğu ayrılık sürecinde çok küçük olduğu için çalışmadığını ve ailesinin yanına geldiğini belirtti.	Babası psikolojik olarak çocuğu kabullenemediği için şiddet uygulamış ve çocuğunun hala daha geceleri kapıları kilitlediğini, ayrı uyuyamadığını ve onu ağlarken görünce hemen ağladığını, uzunca bir süre çılgınlarla uykusundan	Bebeklik döneminde gördüğü şiddetten ötürü pedagojik destek almış. Alerjik astım hastası.

			uyandığını belirtti.	
Pınar	Emekli olduğu için hiç yardım alamadığını ama ihtiyacının olduğunu belirtti. Oğlunun engel durumunun az görüldüğünü fakat masraflarını karşılamakta zorlandığını belirtti.	İstanbul'dan 2 sene önce Tekirdağ'a göç etmişler. Oğlunun kalabalık yerlerde yaşayamadığını bahçeli bir yer istedikleri için taşındıklarını belirtti.	Oğlunun çok tepki gösterdiğini, babasından gördüğü şiddeti son zamanlarda o ve kardeşine uygulamaya çalıştığını, kızının aşırı hassaslaştığını ve her şeye ağladığını ve son zamanlarda istekleri karşılanmayınca onu intihar ile tehdit ettiğini belirtti.	Ailecek psikolojik tedavi gördüklerini belirtti. Oğlu bu süreçte 2 sene özel eğitime devam edemediğini belirtti. Çocuklarda yeme bozukluğu olduğunu ve birçok şeyden kısmak zorunda olduğunu alamadığını belirtti
Gülcan	2 kez kömür yardımı, 2 kez para yardımı, okuldan kıyafet yardımı almış. Eşi ile resmi olarak boşanamadığında n yardım alamadığını belirtti.	13 sene önce eşinin işinden dolayı taşınmışlar.	Çocukların kendi psikolojisinden etkilendiklerini kendisinin iyi olmazken onları nasıl iyi bekleyebileceğini belirtti.	Büyük kızının okul başarısını kendi durumuna bağlıyor eğer düzenli bir hayatı olsa daha iyi olacağını belirtti (kızı fabrikada çalışıyor).
Zuhal	Kaymakamlıktan para yardımı aldığını boşanmayınca ve işe girince kesilmiş okuldan	12 sene önce Mersin'den geçim sıkıntısından Tekirdağ'a taşındıklarını	Yaşları itibariyle en çok kızlarının etkilendiğini artık daha sessiz olduklarını belirtti. Özellikle	Çocukların okullarını değiştirmesi eski okullarının daha iyi olması onları olumsuz etkilemiş

	öğretmenler yardımlarda bulunmuşlar Patronu her akşam yemeğini yemekhaneden veriyor.	belirtti. Eşi terk ettikten sonra Tekirdağ içinde de göç etmiş.	büyük kızının (14) küçük anne olduğunu her derdini paylaştığını küçük kardeşlerinden işten gelene kadar onun sorumlu olduğunu fakat çocuklar için psikolojik destek alamadığını belirtti.	fakat annelerinin yaşadıkları karşısında daha çok önem verdiklerini belirtti. Oğlu (9) kekeme tedavisi görüyor, beslenmelerine dikkat ettiğini yemekhaneden düzenli ve sağlıklı yediklerini belirtti.
Çiçek	Çalıştığı için devlet yardımı alamadığını ama patronundan çok yardım aldığını belirtti. Sadece nafaka aldığını onda da arada pürüzlerin olduğunu belirtti.	-	Ayrılık döneminde en çok oğlunun zorlandığını kızının zaten küçük olduğunu belirtti. Oğlunun evden kaçmaya başladığını fakat zamanla doğruyu anladığını psikolojik destek aldıklarını belirtti.	Bu durumun çocuklarının eğitimine daha iyi etki ettiğini en azından evde huzurlu olduklarını tek sorunun babalarının aşırı ilgisiz olması olduğunu belirtti. Beslenmelerinde n tamamen annesi sorumlu onun dikkat ettiğini bir sağlık sorunları olmadığını belirtti.
Sonnur	Okuldan ayakkabı ve mont, aynı zamanda senede 2 defa nakdi yardım aldığını ve kaymakamlıktan	Bodrum'dan Tekirdağ'a burada yeni bir iş açmak için geldiklerini fakat çevre edinmek için	Çocukların davranışlarında çok değişim olmadığını onları bu duruma hazırladığını şu an daha huzurlu	Eğitim masraflarının çok olduğu zamanlarda zorlanıp okula gönderemediği günler olduğunu

	<p>aylık para yardımı aldığı belirtilmiştir. Eski eşinin nafaka ödemediğini belirtti.</p>	<p>alkollü ortamlara gitmeye başlayınca eski eşi her şeyin bozulduğunu ve düzeni sağlayamadıklarını belirtti.</p>	<p>olduklarını eski eşinin şiddet eğilimli olduğunu kendisinin öyle olmadığını çocukları için bu durumun daha iyi olduğunu belirtti.</p>	<p>belirtti. Kızının guatr ve kolesterol olduğunu ve geceleri hala altını ıslattığını belirtti. Süt ve et alamadığını belirtti. Zorunda kalmadıkça sağlık harcaması yapmadığını katkı paylarının çok olduğunu ve onu zorladığını dile getirdi.</p>
Sever	<p>Kendisi kısmi görme engelli olduğu annesi bakıcı yardım parası alıyor onun dışında sigortalı olduğu için başka yardım alamadıklarını belirtti.</p>	<p>Tekirdağ'a 9 sene önce İstanbul'dan babası emekli olunca göç etmişler.</p>	<p>Baba çocuğun doğumunu kabul edemediği için şiddet uygulamış ve çocukta agresifleşme, istedikleri gerçekleşmeyince şiddet eğilimi olduğunu belirtti. Ayrılık sonrası annesi ile uyumaya başlamış yalnız uyuyamıyor.</p>	<p>Ucu ucuna idare ettiklerini ama çocuğunun yediklerinden kısmadıklarını belirtti.</p>